

... a greci kada su uvele
osobu koju je uveo i u početku
zabranili da uđe u zgradu. Sa časom je
zabranu uklonjena, ali je uvek bila
Sapatom je rekao:
Ne zaboravi da se setiš

SUVENIRI IZ DUŠE

„DRAGANOVA NAGRADA“

ZA NAJBOLJE PUTOPISE STARIJIH OSOBA

Beograd, maj 2016.

SUVENIRI IZ DUŠE

„Draganova nagrada“
za najbolje putopise
starijih osoba

SUVENIRI IZ DUŠE
„Draganova nagrada“ za najbolje putopise starijih osoba
Grupa autora

Izdavač:
Udruženje građana „Snaga priateljstva“ – Amity
Ulica Pariske komune 1/12
11070 Novi Beograd
tel/faks 011/66-71-523
e-mail: nada@amity-yu.org
www.amity-yu.org

Urednik:
mr Nadežda Satarić

Dizajn i priprema za štampu:
Ivan Halupka

Lektura:
Mira Satarić
Aleksandra Jovanović
Vidak Maslovarić

Štampa:
Inpress

ISBN 978-86-89147-05-6

Beograd
maj 2016. godine

SADRŽAJ

Uvod.....	6
Reč ih vezuje.....	8
Najbolja ženska putopisna priča.....	11
1. „Moj grad zagledan u reku“, Ljiljana Stjelja.....	12
2. „Kenija iz dva ugla“, Nada Damjanović.....	16
3. „Jeftino putovanje“, Olgica Ćurčin.....	22
4. „Talas života“, Koviljka Ristić.....	28
Najbolja muška putopisna priča.....	35
1. „Na krateru pritajenog vulkana“, Aleksandar Damjanović.....	36
2. „Putovanje“, Slobodan Boco Bajić.....	41
3. „Pozdrav plave perunike“, Dušan Mijajlović Adski.....	51
4. „Šetnja kroz vreme“, Balša Rajčević.....	58
Najbolja priča o putovanju po Srbiji.....	63
1. „Naša ekskurzija u Banju Koviljaču“, Biljana Benić.....	64
2. „Selo Borač u srcu Šumadije“, Milorad Martinov.....	73
3. „Novi Sad – Novi Sad preko Vrnjačke Banje“, Marinko Čavar.....	76
4. „Usamljeni dragulj“, Snežana Ristić.....	84
Najbolja priča o putovanju u inostranstvo.....	89
1. „Put u zemlju svile“, Branka Ribar Brajić.....	90
2. „U Egiptu“, Milica Mima Dmitrović.....	96
3. „Tragom očeve priče“, Pero Bulatović.....	105
4. „Putovanje u Grčku i poseta Hilandaru na Svetoj gori“, Milosav B. Vlajić.....	110
Najbolja putopisna pesma.....	113
1. „Trošenje reči“, Jovica Đurić.....	114
2. „Veselo kroz Crnu Goru“, Milovan Despotović.....	116
3. „U Topoli“, Anđelka Korčulanić.....	119
4. „Hanan“, Ljubomir O. Vujović.....	120

Dragi čitaoci,

Ovo je druga godina kako objavljujemo publikaciju sa najboljim radovima autora koji su učestvovali na Konkursu za najbolju putopisnu priču i pesmu starijih osoba „Draganova nagrada“.

Na Konkurs koji je bio otvoren od 1. januara do 1. marta 2016. godine, pristigli su radovi 114 autora od kojih je 111 selektovano za ocenjivanje. Autori su iz 35 različitih mesta i seoskih sredina u Srbiji. Kako se dobra vest daleko čuje tako smo i mi ove godine, i pored toga sto je Konkurs objavljen samo na prostoru naše zemlje dobili i radove iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Holandije. Autori radova imaju najrazličitija zanimanja, nivoe obrazovanja i interesovanja, počevši od domaćica, službenika, inženjera, lekara, profesora, slikara, psihologa, pravnika, doktora nauka... Najmlađi od njih ima 60 a najstariji 91 godinu. Naše drage autorke su bile malo vrednije pa su poslale ukupno 62 rada.

Komisija u sastavu: Jelena Ocić - novinarka; Ognjen Pudar - književnik; Aleksandra Jovanović - urednica portala Penzin; Beba Kuka - čerka Dragana u čiju čast i sećanje je „Draganova nagrada“ i osnovana i Mira Satarić, dipl. filolog, predstavnik Amity-a, ocenjivala je opisno i bodovno radove iz sledećih kategorija:

1. Najbolja ženska putopisna priča – 19 radova
2. Najbolja muška putopisna priča – 14 radova
3. Najbolja priča o putovanju po Srbiji – 18 radova
4. Najbolja priča o putovanju u inostranstvo – 31 rad
5. Najbolja putopisna pesma – 29 radova

U Publikaciji „Suvnir iz duše“ objavljujemo ukupno dvadeset radova - tri prvonagrađena iz svake od pet kategorija i još po jedan koji je u svakoj od kategorija zauzeo četvrtu mesto.

Želeli bismo da iskoristimo ovu priliku da se zahvalimo svim autorima koji su učestvovali na Konkursu za Draganovu nagradu. Nadamo se da će ova publikacija inspirisati starije osobe u Srbiji i regionu da sa nama i u buduće podele svoje bogato putopisno i životno iskustvo i na taj način nastave da promovišu značaj i lepote aktivnog starenja.

Veliku zahvalnost dugujemo i svima koji su na različite načine svojim volonterskim angažmanom dali doprinos da ova publikacija ugleda svetlost dana. Posebnu zahvalnost dugujemo i gospođi Miljani Grbić, direktorki Kancelarije Svetske zdravstvene organizacije u Srbiji i gospođi Brankici Janković, Poverenici za zaštitu ravnopravnosti.

Do sledeće godine i našeg narednog Konkursa želimo da vas podsetimo da:

„Nisu bitne godine vašeg života.

Bitno je kakav život živite u godinama koje imate.“

S poštovanjem,

Nadežda Satarić

Beba Kuka

REČ IH VEZUJE

Udruženje građana „Snaga prijateljstva“ – Amity i ove godine nas je obradovalo novim izdanjem Zbornika najboljih putopisnih pesničkih i proznih zapisa, izabranih na konkursu za Draganovu nagradu, na kome su učestvovali po godinama stariji a po duhu mlađani autori.

Ostvareni u svojim životnim i profesionalnim datostima, učesnici ovog jedinstvenog literarnog okupa raširili su svoje doglede i recipijentima svih životnih doba podarili viđeno i proživljeno, na čijem sadržaju, likovnosti i veličini reči bi mogla da im pozavide i neka javnosti već poznata imena.

Iz stvaralačkog diskursa koji nije opterećen sujetama, imanentim akterima u različitim oblastima umetničkog stvaralaštva, koje najčešće kvare njihovu svekolikost, učesnici konkursa su progovorili rečima iz kojih dopire nepatvoreni emocionalni šum, dragocen i drag, gde god se čitalac zaputi: zavičajnim, ili nekim dalekim i, nažalost, mnogima nedostupnim predelima zemaljskog šara, za koji nas, upravo, njihova reč vezuje. Neki su to učinili pesničkim, neki proznim sredstvima, a sve njih i i nas za njih, dakle, vezuje reč, čime je željeni mozaik obostrano ispunjen.

Reminiscentni prozni i pesnički zapisi, s pravom skreću pažnju ljubitelja pisane reči, svedoče o neprikosnovenoj želji autora da se obliče viđenog rečima opiše, u veličini koja baštini nebrojena vremena, graditeljstva i rušilaštva - ono što je drago, i što je nadživelo dodire oholih i silnih.

Radovi izabrani na konkursu bremene literarnim sentencijama zavidnog formata i predstavljaju solidnu osnovu za gradnju Zbornika, koji će zauvek čuvati od zaborava dragocene, pisane tragove, onih koji zbog svojih godina, obrazovnog ili socijalnog statusa, nisu pristali da se povinuju nemilosrdnom hodu vremena.

Mozaično ukrštanje metafora u prozno poetskom zbiru, ovog u svemu zanimljivog izdanja, pruža mogućnost uvida hroničaru, koji je dobrovoljan, da se zatekne u izvanrednoj homogeniji lirskog i stvarnosnog, zatečenog srcem, gde god je blagodareno lepotom predela i ljudi, čujnije zakucalo.

Naracije u stihovanim radovima i spontana ali dragocena dramaturgija u proznim zapisima, predstavljaju nastojanje autora da iz ličnih sećanja učine objektivan i održiv tok misli, o viđenom vremenu i prostoru, da iskažu impresije koje traju neprekidno. Premise o nedostupnosti i neostvarljivosti putovanja u daleke egzotične, a opet i tužne predele, nisu asocijativno prikazane, već u stvarnosnom ramu, koji ne zameće trag primetno naglašenim podvajanjem bogatih i sve bogatijih, od onih koji to ni u dalekom pokolenju neće biti.

Pažljivom čitaocu neće promaći pripovedačka osobenost u nekim stihovima i lirske reminiscencije u proznim putopisima, što doprinosi složenosti sadržaja koji je ponuđen na uvid - svekolikom.

Budući da su u pitanju autori životne dobi od šesdeset do devedeset godina, čitaocu imponuje iznenadna dosetljivost, u kojoj se taji dragoceni impuls, često dalek i znatno mlađoj generaciji. Tu se obelodanjuje autorska posebnost, koja upućuje na pomisao, koliko je, i šta je sve zapretano u naslagama sećanja, i pritom, nedostupno nečijoj drugosti. Moguće je zapaziti i sasvim neočekivan takmičarski duh i naglašenu radoznalost u istom sadržaju, ili intimno ispovedne tonove ukrštene sa novim dogledom i neposrednim iskustvom.

Mudrim približavanjem, ne samo suvisloj dnevnoj potrebi, često usamljenih i, pritom, siromašnih starijih ljudi, Udruženje građana „Snaga prijateljstva“ – Amity je dalo dragocen podsticaj realizaciji imperativa o aktivnom starenju onih, kojima nakon godina neprekidnog osvajanja raznoraznih prepreka, u sezoni mira nije dovoljno samo vina i igara, da bi zatvorili svoj životni krug, već i duhovnog prostora, po kome će zapisivati dragocene segmente viđenog i proživljenog, koji bi u nekim drugim pristupima, moguće je, bili zagubljeni.

Stariji predstavljaju heterogenu populacionu grupu kojoj ovakvi izazovi otvaraju nove stranice, po kojima će zapisivati dragocene preplete negde skrivenih emocija i želja da se, iz ne retko mukotrpног trajanja, ostavi vidljiv trag za sve buduće. U toj plemenitoj nameri uspeli su i organizatori konkursa i njegovi učesnici, obostrano svesni veličine zapisa koji iza njih ostaje.

Vidak M. Maslovarić, novinar i književnik

Kategorija:

NAJBOLJA ŽENSKA PUTOPISNA PRIČA

Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
„Predivan, nežan, znalački i sa puno ljubavi opisan Beograd. Divna struktura rada.“ „Autorka priču gradi delom iz perspektive turiste a delom iz perspektive posmatrača, možda čak vodiča. Lepo ispričano.“ „Ono šta najviše ostavlja utisak je što priča zapravo ima tri „glavna junaka“: Beograd, autorku i njenu tajanstvenu sputnicu o kojoj znamo da je 'odavno želela da obiđe moj grad ali nije imala priliku'.“

MOJ GRAD ZAGLEDAN U REKU

„.... Putopis je pre svega autobiografija jednog srca i jedne pameti...“

Jovan Dučić

Na glatkoj površini reke ogledali su se prvi zraci sunca tek nastupajućeg dana. Brod je lagano klizio ka pristaništu. Na palubi se čuo žagor mnogobrojnih putnika, koji su sa nestrpljenjem čekali da brod pristane. Oduševljenje je raslo. Prizor lep, skoro nestvaran. Niko nije ostao ravnodušan, posmatrajući tvrđavu koja se nalazila, kao na dlanu, ispred njih. Bedemi moćni, okruženi zelenom rekom u kojoj se kupa drveće i rastinje oko njega. Vodič je pričao istorijat grada-tvrđave, koji je ponosno izdržao brojne ratove, stradanja kroz vekove, održavši se do danas u svojoj stamenitosti. Zablistao je beli grad na obali dve reke, koje su ga činile veličanstvenim. Brod je pristajao, uz lagano bruhanje motora i šum vode, koju je sekao svojim pramcem. Besprekorno čisto, i cvetnim žardinjerama ukrašeno pristanište, krasila je pristanišna zgrada.

Moja saputnica i ja polako hodamo, prateći svoju grupu koja se uputila ka platou na kome se turistima nudi osvežavajuće piće, kako bi za trenutak predahnuli, dok od svog vodiča ne dobiju uputstvo i program koji je predviđen za obilazak grada. Moja saputnica, inače moja prijateljica koja živi u susednoj zemlji koju, takođe, krase obale plavog Dunava, imala je odličnu ideju kada mi je predložila da zajedno krenemo na krstarenje Savom i Dunavom, s obilaskom grada. Odavno je želela da obiđe moj grad ali nije imala prilike.

U grupama se polako približavamo uskim, strmim, stepenicama, koje će nas za koji tren odvesti do gornjeg dela grada. Panorama koja se može videti dok stojimo na samom vrhu stepeništa, pruža pravo zadovoljstvo. Na drugoj strani reke kao da izranja novi, velelepni grad, sa visokim zgradama, gustim saobraćajem i uobičajenom vrevom. Dve reke koje se spajaju, krišom za sobom ostavljaju veliko zeleno ostrvo, nedirnute lepote sa florom i faunom koja se retko može naći nedaleko od urbanog grada. Prizor upotpunjaju i simpatične drvene kućice, koje služe za odmor i opuštanje zaljubljenika u reku, kao i nezaobilazni čamci, uredno privezani uz njih. Na jednom mestu spoj prirode i betona, brzog gradskog života i prirode koja odmara. Ali, uzbudjenje tu ne prestaje, jer turiste tek očekuju nova prijatna iskustva. Po grupama, uz svoje vodiče, lagano se krećemo kroz usku ulicu, popločanu kaldrmom i oivičenu drvoredom. Prati nas prijatna svežina povetarca, koji osvežava vreo letnji dan. Sa leve strane, lepa žuta kuća na kojoj se nalazi tabla. Vodič objašnjava da je u toj kući živeo poznati i cenjeni žitelj grada, vredan pomena. Ime Mihaila Petrovića Alasa, znamenitog srpskog naučnika i strasnog alasa, odzvanja ovom malom ali poznatom ulicom. Sa velikim interesovanjem, turisti ga slušaju i pamte ovu interesantnu priču. Možda će je ispričati svojim unucima, koji će jednoga dana i sami poželeti da obiđu naš grad.

Prostor koji obilazimo je u svemu specifičan. Kao da je vreme stalo a opet je nekako sadašnji, stvaran. Mali trg u centru, krasí stara kamena česma, kao fontana iz koje neumorno žubori voda, a da se ne

može naslutiti gde nestaje bez traga. Neki turisti prilaze da se osveže. Nedaleko od česme, sedi dečak na drvenom tronošcu i svira na fruli čiji se tanani zvuk razleže oko nas. Ovaj neobični prizor, upriličen je samo za našu turističku grupu kako bi stranim gostima bio oživljen jedan mali deo naše bogate kulturne baštine. Mnogi prvi put vide takav instrument, te prilaze da ga bolje osmotre. Vodič objašnjava da je frula instrument koji su koristili uglavnom mladi pastiri dok su čuvali stado. Pored dečaka, na kaldrmi, stoje poređani uzorci frula i drugih predmeta iz naše narodne radinosti koji su bili u upotrebi u svakodnevnom životu. Mnogi turisti, oduševljeni, kupuju predmete koji će ih, kao suvenir, podsećati na ovo lepo putovanje. Od trga, ulica desno vodi ka staroj biblioteci, koja je srušena prilikom bombardovanja Beograda, ali su i dalje vidljivi ostaci njenih zidina. To je mesto gde jednom godišnje, poklonici i ljubitelji književnosti donose svoje knjige koje spuštaju na porušene bedeme, u znak sećanja na nekadšnju biblioteku. U nastavku obilaska, prolazimo pored zgrade Patrijaršije i Saborne crkve u čijoj blizini se nalazi Konak kneginje Ljubice. Na kratko ulazimo da ga obiđemo i dok od vodiča slušamo istorijat Konaka, divimo se njegovom autentičnom enterijeru.

Obilazak nastavljamo krećući se ka najčuvenijoj ulici u Beogradu koja svoje ime duguje knezu Mihailu. Prolazimo pored uličnih galerija u kojima izlažu slikari amateri, kao i oni koji su ostvareni u slikarstvu, kako kod nas tako i u inostranstvu. Tu se mogu videti, baš kao na Monmartru u Parizu, i oni večiti optimisti koji ceo svoj život pokušavaju da, slikajući na ulici, na licu mesta, dokažu svoj talent. Naravno, slučajni prolaznici kao i turisti na to gledaju blagonaklono i sa simpatijama. Nastavljamo dalje, i nailazimo na mladu devojku koja recituje stihove poezije, oko sebe okupljajući grupu ljubitelja i zaljubljenika u tu umetnost. Nedaleko od nje, jedna pozorišna trupa izvodi performans, sklad pokreta i mašte. Grupa žena zastaje pred drvenim kućicama u etno stilu. Od prodavaca u nacionalnoj nošnji, koji im ljubazno nude svoje suvenire, kupuju one najneobičnije koje će potom poneti u svoju zemlju, želeći da u svom sećanju sačuvaju trajnu uspomenu na ovaj prelepi deo grada u kome su boravili.

Prolazimo pored Biblioteke grada ispred koje se nalazi nekoliko tezgi gde se prodaju retke i stare knjige, kao svojevrsne male pokretne antikvarnice. Prelazimo ulicu i lagano se stapamo sa zelenilom parka na Kalemegdanu. Diveći se ulazimo u istoriju drevnog grada na obali Save i Dunava. Laganom šetnjom, obilazimo Prirodnački muzej, Vojni muzej, umetnički paviljon „Cvijeta Zuzorić”, Damad Ali-pašino turbe, crkvu Ružicu i crkvu Svetе Petke. Obilazak završavamo ispred spomenika „Pobednik”. Ponosna na svoj grad i na ono što može da pruži turistima, lagano se sa svojom saputnicom i gošćom kojoj sam, nadam se, bila dobar domaćin, približavam brodu.

Sunce je već prevalilo put ka zalasku. U tišini predvečerja, uronjene u svoje misli, polako sumiramo utiske. Dok naš brod, uz bruhanje motora, isplovljava sa Savskog pristaništa, iza nas ostaje usnula tvrđava koja se, pokrivena modroplavim oblacima, sprema za počinak. I dok moja saputnica meditira nad prizorom sutona na reci, otvaram svoju beležnicu i zapisujem prve redove ovog putopisa...

Autorka: Ljiljana Stjelja, 67, Beograd,
diplomirani defektolog u penziji

- | Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- | „Majstorski! ... gospođa je rođeni putopisac.“
- | „Edukativan i interesantan prikaz Kenije.“
- | „....dobra zapažanja i dobro napisano, lijepo naglašen kontrast onih koji imaju i onih koji nemaju iako je još drastičniji.“

KENIJA IZ DVA UGLA

Smeštena na istoku Afrike, oko sredine Crnog kontinenta, sa obe strane ekvatora, Kenija je zauzela prostor kakav se samo poželeti može. Zato, kad o njoj razmišljamo zamišljamo trope, nacionalne parkove, biljni i životinjski svet kakav se još uvek nalazi samo u malom broju zemalja. Tako gledano, to je pravi Eldorado.

A, kolonijalna vlast u prošlosti i spor ekonomski razvoj posle osamostaljenja, su razlozi zbog kojih je ova zemlja još uvek nedovoljno razvijena. Doduše, iako se sve ono što joj je tako štedro priroda podarila koristi, Kenijci su, ipak, uglavnom siromašni. Njihova prirodna bogatstva kao izvor zarade, koriste stranci. Ako im je to nekakva uteha, stanovnici Kenije mogu biti ponosni što je baš njihova zemlja, ipak, jedna od najrazvijenijih u Africi.

Kako sve izgleda izbliza i šta govore osnovni geografsko-ekonomski pokazatelji?

Na približno dvostrukoj površini zemlje u odnosu na bivšu SFRJ, između Indijskog okeana i Viktorijinog jezera živi preko 30 miliona stanovnika. Ima tu i nizije, i visoravni, i planina koje prelaze 5.000 metara! Samo je severni deo zemlje bezvodan. I južni i središnji deo je pod savanama sa listopadnim i četinarskim šumama. Uglavnom se u tim predelima nalaze nacionalni parkovi i rezervati. Razvijen je i turizam.

Nama je ova daleka, prelepa i iznad svega interesantna, egzotična zemlja teško dostupna, naravno i pre svega zbog visoke cene. Međutim, ko se potrudi može pronaći jeftiniji aranžman.

Avionom iz Beča, u koji smo doputovali vozom, leteli smo do Mombase. Tridesetak kilometara od grada, na obali Indijskog okeana, su kao perle nanizani hoteli. Ali, ne sabijeni, jedan do drugoga. Po pravilu, tu su zgrade ubaćene u bujne tropске parkove koji su često kultivisane tropске šume, a površina im je više desetina hektara. Na tom prostoru, ni kada su hoteli prepuni, nema gužve.

Pošto je obala okeana izložena variranju nivoa vode tokom plime i oseke i po više metara, hoteli su izdignuti na koralni sprud i imaju bazene različitih oblika, dubina i okruženja. Iz nekih pogled doseže do pučine Indijskog okeana, iz drugih do šume kojom šetaju majmuni ili lete ptice, a neki su u sastavu manjih kafea ili „letnjih bašta”. Kad padne mrak, tu nastupaju folklorni ansamblji ili se sluša izvorna, ali i muzika iz sveta. Sve je lepo osmišljeno, pa posetioci mogu da biraju i uživaju, tim pre što se u svemu može uživati i izdalje, iz parka.

I restoran hotela u kome smo smešteni, u kome su sva tri obroka servirana po principu švedskog stola, je neobičan. Liči na veliku kolibu pokrivenu palminim granama sa drvenom ogradom do polovine visine. Na sredini su razne đakonije, a okolo stolovi. Sve je ukrašeno cvetovima hibiskusa i drugog raznobojnog tropskog bilja, pa se na momente čini da to nije restoran, već deo parka u kome se može sladiti i raznovrsnim tropskim voćem.

Osim dva-tri predstavnika Kompanije, послugu čine crnci naučeni da se u svakom momentu gostu nađu na usluzi. Autobus koji nas je dovezao sa aerodroma sačekali su na ulazu u park i nešto dalje kod recepcije (recepција je, kao i restoran, bez bočnih zidova). Tu su nas pozdravili kenijskim pozdravom „Džambo” i služili osvežavajuće sokove od tropskog voća. Taj doček je delovao impresivno, jer je pozdrav u horu izgovorilo bar 10-15 njih koji su čekali da nas rasporede po sobama i da

nam odnesu prtljag. (Za tu i slične usluge očekuju bakšiš – uobičajen je, ali ne i obavezan.)

I sve osoblje u restoranu, i sobari, ali i po neka žena-sobarica, su pripadnici lokalnog stanovništva. Nenametljivi i brojni su i u parku: rade u kafe – barovima kraj bazena, u prodavnicama suvenira, peru bazene, kose travu, orezju palme... Posebno su zanimljivi baš ti koji se spretno uspužu uz palmu visoku 6-10 metara sa mačetom u ruci ili u zubima i sa samo jednim zamahom u nekom neprirodnom položaju tela režu tvrde, debele i duge palmine grane ili beru plodove - kokosove orahe.

Ko poželi masažu, izmasiraće ga jedna od mladih devojaka. Nedaleko od recepcije uvek ima nekoliko taksi – vozača. A, ako krenete ka obali Indijskog okeana na kupanje, tek posle nekoliko dana će te shvatiti da je put slobodan samo vama. Lokalni stanovnici koji na pesku između vode i hlada od palmi imaju prodavnice suvenira pod otvorenim nebom ili kraj vode čekaju da vam ponude neku uslugu ili makar samo pomoć da, pošto se posle plime voda povuče, nađete koju školjku ili krabu (vrsta raka). Oni ne mogu u hotelski park. O tome se brinu naoružani čuvari koji kad-kad prošetaju i sa psom. Tu su danonoćno, ali vrlo diskretno.

Sve osoblje je uniformisano. Boja uniforme ili samo razlika u nijansi označava na kom je poslu onaj koji je nosi. Najživopisnije uniforme, ali i prelepe turbane od istog, šarenog pamučnog platna imaju prodavačice suvenira koje su po pravilu veoma ljupke i ljubazne. Ljubazni su svi, pa ih zato gosti već od prvog dana otpozdravljaju sa „Džambo”.

U urođeničkom selu nadomak Mombase

Jednog dana poželeh da izađem iz hotelskog kompleksa i peške obiđem okolinu, ali i da kupim neki suvenir. Tek što sam prošla kraj rampe i stražara, saleteše me crnoputi mladići sa bezbroj pitanja i ponuda na skoro svim jezicima sveta - osim srpskom. Pokušala sam da

ih ignorišem, jer se od samog početka videlo da ne odustaju, ali uzalud. Pitali su odakle sam, gde je ta zemlja, s kim sam došla.... Za Srbiju nisu čuli, ali znaju za Jugoslaviju, iako ni jedan nije imao ni trideset godina. Nisam se usudila da uđem u prodavnici, jer je bilo očigledno da će nešto morati da kupim. Nudili su taksi i bicikl, ali su, shvativši da želim da pešačim i oni krenuli za mnom peške. Teško je reći da li su oni išli sa mnom ili ja sa njima. Kad razmislim, iako nisam želela, prepešaćila sam sledeći ih stazom, a ne asvaltnim putem, više od dva kilometra do glavnog puta koji vodi ka Mombasi. Sa druge strane puta je selo.

Već na prvi pogled je jasno da su njegovi stanovnici veoma siromašni. Nema struje, pa se svuda dimi vatra, iako je toplo. (Nigde nisam videla ogrevna drva!) Većina prodavnica ili preciznije - prodajnih mesta, su obične nadstrešnice. Takva je i krojačka radionica u kojoj desetak mladih žena na vrlo starim mašinama šije razne delove ženske, muške i dečije odeće. Pri tome, sve šavove brižljivo raspeglaju pegлом koja se greje na vatri.

Ima tu prodavnica hrane, raznih nosača zvuka (CD, traka i sličnog), ali i frizerskih „salona”.

Ulica je neravna, bez kanalizacije, neuredna i prljava. Ni kuće (koje su uglavnom kućerci ili tako nešto) nisu bolje, ali mladići rekoše da su prezadovoljni svi koji bilo kakve imaju, jer je gradnja prave kuće preterano skupa. Za vreću cementa, na primer potrebno je dati „celo bogatstvo“. A, samo dvadesetak kilometara je udaljena fabrika cementa u vlasništvu La Farža, onog istog koji je kupio i Beočinsku cementaru.

Kako smo ulazili dublje u selo utisci su bili sve mučniji. Svakako je najupečatljiviji susret sa decom. Ima ih mnogo, kao pleve. Prvo smo naišli na poveću grupu dece, uzrasta oko sedam godina, koja nas je za čas opkolila. Ubrzo se pojaviše i njihova mlađa braća i sestre. Moji pratioci, očigledno već naviknuti na ovakve susrete, me odvedoše do nekakvog kioska u kome se, između ostalog, prodaju i bombone. Nisam

imala kud. Kupila sam jedan zamotuljak jedinih bombona koje su imali i počela da ih delim. Uskoro su sve ručice bile pružene ka meni, a okice su me molečivo gledale. Bila sam ganuta i iznenađena: svako ko je dobio bombonu je odlazio, ustupajući mesto onima koji još čekaju.

Mislila sam da je moja poseta selu završena, ali ne bi tako. Moji pratioci su predložili da odemo i do škole. Pomirena sa sudbinom, pristala sam. To je prostorija od dasaka koja se providi, veličine oko 5x10 metara. Nameštena je veoma, veoma skromno, ali kao prava učionica: levo i desno od prolaza su klupe, a nasuprot ulaznim vratima je sto učiteljice. Mali crnčići (sigurno nemaju ni 7 godina) su ustali i u horu nas pozdravili. Svi su pružali ručice u znak pozdrava. Govorili su uglas, sve dok im nije rečeno da se smire. Kad su se umirili, bacila sam pogled i primetila da su svi uredno očešljani i umiveni i da svi imaju jednoobraznu platnenu uniformu. A onda se izdvojio jedan dečak. Bio je sitniji i bez uniforme. Prišao mi je i tužno počeo da priča meni nerazumljivim jezikom. Objasnili su mi da je tužan, jer on jedini nema uniformu! Prineli su mi svesku u kojoj su posetioci na svim jezicima sveta upisali novčani iznos kojim su „pomogli da se uniforme nabave“. Stavila sam ruku u džep i novac namenjen kupovini suvenira ostavila kao prilog. Na njihovo insistiranje, i moje je ime zapisano u svesci.

Moji pratioci me ni tад nisu napustili. Pričali su da, iako su mladi, i sami imaju decu, a da su nezaposleni. Snalaze se tako što sačekuju turiste od kojih za svoje usluge dobiju nešto para i tako preživljavaju. I to koliko znaju engleskog, nemačkog i drugih jezika naučili su od turista. Smatram da je dobro što su stranci sa svojim kapitalom došli u Keniju, jer, da nije njih situacija bi bila još teža. I pridošlice – stranci i lokalno stanovništvo se privikavaju da žive jedni pored drugih. Kad-kad blizina učini svoje, pa su sve češći i mešoviti brakovi, u kojima se rađaju deca koju popularno zovu „kapućino bebi“.

Po povratku u hotel sam se veoma čudno, neprijatno osećala. Doživljavala sam ga skoro kao neki „elegantni geto“, iako je bio hotel sa

R №

3065

samo tri zvezdice. Na momente sam sebe osuđivala
što u seoskoj školi nisam mogla da dam veći prilog...

Danima sam bila okupirana slikom koju sam u selu videla. Bila sam kivna, čak i kad bih videla brojne majmune koji slobodno šetaju prostranim parkom, pentraju se po drveću i neometano izvode svoje akrobatske veštine. Čitave majmunske porodice su se sunčale i uživale na stenju i tropskom rastinju, a da ih niko u tome nije ometao. U jednom kutku parka, podalje od hotela, kraj malog veštačkog jezera, imao je „svoj posed“ par velikih morskih kornjača. On se sastojao od kuće po meri, i uvek dovoljno sveže hrane. A tek reklame o životinjama u nacionalnim parkovima...

I nehotice sam pravila poređenja.

Iako se u Keniju putuje pre svega zbog posete nacionalnim parkovima, treba videti i ružniju i tužniju stranu ove prelepe zemlje. Tek tada se može reći da je viđeno pravo lice Kenije.

Autorka: Nada Damjanović, 81, Novi Sad

- | Iz opisne ocene člana Komisije, izdvajamo:
- | „Ovo je jedna tragi-komedija naše stvarnosti koja je opisana bez
- | kukanja i žaljenja...“
- | „Rad na zanimljiv način opisuje prošla letovanja baš kao i najnoviju
- | grčku avanturu. Prikazuje način na koji mnogi stariji letuju..., us-
- | peva da nasmeje i sa lakoćom opisuje scene koje čitalac može da
- | zamisli i gotovo opipa.“

JEFTINO LETOVANJE

Leto se približavalo, a muž i ja smo se sa setom sećali onih nekadašnjih, boljih godina kada smo u ovo vreme već imali isplanirano letovanje.

Sada smo mučno pokušavali da od naših malih penzija ipak nekako namaknemo pare za neko putovanje. I pored ponuđenih vaučera, petodnevni boravak u našim banjama je bio nemoguća misija za naš skromni budžet.

Mene je oduvek mnogo više privlačilo more. Otkad znam za sebe, pravo letovanje je značilo odlazak na more. Počelo je to još sa dečijim odmaralištem u Dobroti kod Kotora, gde sam i naučila da plivam. Nastavilo se se odlaskom sa roditeljima u Crikvenicu i Omiš gde je očeva fabrika imala svoja odmarališta. Svoju prvu veliku ljubav doživela sam na Velikoj plaži ulcinjskog ferijalnog kampa. Dve godine kasnije, nezaboravno letovanje u ferijalnom kampu u Makarskoj obeležilo čitav moj život. Tu sam upoznala i zavolela svog sadašnjeg muža. U sećanju su mi zauvek ostale šetnje s njim uz more i glavnom ulicom „kalelargom“, kao i zvuk nostalgične hit balade „When I Need You“ („Kad mi zatrebaš, samo sklopim oči i sa tobom sam...“), dok pripjeni jedno uz drugo plešemo u polutami disko kluba...

I kad tako, zatvorenih očiju, zaplovim u prošlost, prisetim se ferijalnih zgoda u našim dvorcima od cerade, u kuhinji dok se ljuštio krompir, mutilo mleko u prahu, dok se održavala higijena u kampu, pod tuševima kad iznenada nestane vode (uvek se nasmejem onoj sceni u makarskom kampu sa Milenom Dravić pod tušem u filmu „Nije lako sa muškarcima“).

Uhvatim tako sebe u dilemi da li je to zaista bilo tako lepo, da li novije generacije nemaju takva sećanja, ili je to ipak samo „žal za mladost“ ostarelih, koji ne prihvataju surovu istinu prolaznosti!? Pa, nemamo samo mi tapiju na predivnu mladost, imaju je i naša deca, koji će, takođe, misliti da su je imali kad budu pričali svojoj deci...

I kasnije smo nastavili da pohodimo jadransku obalu, sad već sa našom decom, sve dok tu idiličnu, morsku ljubav nisu prekinuli ratovi i siromaštvo.

Ipak, nismo lako odustajali. Naš narod je opsednut morem i odmor bez njega mu je nezamisliv. Tako je to valjda još od Dušanovog carstva, koje je izlazilo čak na tri mora. Ta idilična slika prekinuta je raspadom carstva. Tek posle VI vekova ponovo smo se dokopali mora, pa smo vikali „Trst je naš“ i za Jadran govorili „naše more“!

Kako smo, poput panonskog mornara, imali „izuzetan peh“ da u novi milenijum uđemo bez svog mora, okrenuli smo se, kao „paradajz-turisti“, pličih džepova, našem pravoslavnom, grčkom moru.

Tako smo se i sada dali u proučavanje jeftinijih ponuda raznih agencija, ali je to sve prevazilazilo naš skromno planirani trošak. Sanjajući onaj Halkidiki sa „tri prsta“, danima smo dosađivali vlasniku lokalne turističke agencije, jednom slatkorečivom, nadobudnom mladiću. Kada smo mu stidljivo otkrili kojim budžetom raspolaćemo, počeo je da se smeje grohotom. Čak je nepristojno izvalio da će nam od željenog Halkidikija sa „tri prsta“, izgleda ostati samo „srednji prst“. Primetivši kako smo zabezknutim i ljutitim pogledima propratili ovu njegovu neumesnu šalu, izvinio se na brzinu i čvrsto obećao da će pokušati da pronađe neki smeštaj u okviru naših raspoloživih para.

Kroz nekoliko dana pozvao nas je da dođemo u agenciju. Dočekao nas je sa širokim osmehom i sa vešću da je posle mnogo muka bukvalno iskopao neki osmodnevni aranžman krajem septembra, u čiju smo se cenu nekako uklapali. Osmeh je još više razvukao dodajući da se radi o, nama nezaobilaznom, „srednjem prstu“, Sitoniji! Organizator putovanja je bila nama jedna potpuno nepoznata agencija, kao što nam je bio nepoznat i naziv tog seoceta na grčkoj obali. Kad smo se raspitali o kakvom se smeštaju radi, vlasnik agencije nam je rekao da ćemo imati iz našeg studija divan pogled na čitav zaliv, pa čak i na naše pravoslavne svetinje na susednom Atosu, kad to vremenski uslovi dozvole! Usput je nešto promrljao sebi u bradu o „parama i muzici“!

Pred polazak smo spremili solidne količine namirnica, što iz naše bašte, što kupljeno na akcijama po marketima. Nismo želeli da budemo „paradajz-turisti“, pa smo poneli i svoj paradajz. Planirali smo da u Grčkoj kupujemo samo hleb, mada nam je sin nudio neku svoju nekorišćenu mašinu za spravljanje hleba, koja mu je bila svadbeni poklon. Rezonovali smo da to nije loša ideja, kad već imamo besplatnu vodu i struju, ali je bila previše kabasta, pa smo odustali. Poneli smo nešto zatopljenog mesa, ulje, povrće, voće, dosta krompira, luka...

Kad smo se, kao i svi drugi putnici, sa svim tim gajbama i kartonskim kutijama pojavili ispred autobusa, šofer se hvatao za glavu. Galamio je da treba da angažujemo poseban kamion sa prikolicom za transport takvog prtljaga. Vikao je da nema mesta i da će mu se autobus raspasti. Svađa i galama je tek nastala kad je zatražio da svi odrekнемo dela prtljaga. Neko je predlagao da merimo prtljag. Pošto vase nije bilo, uz psovke i svađe nekako smo se ugurali u dotrajali autobus, koji uopšte nije ulivao poverenje. To se i potvrdilo, jer smo narednih tri sata proveli u nekoj radionici posrnulog prevoznika u kojoj su se pratilac grupe, vozači i nervozni mehaničari neprestano svađali. Mehaničari su se žalili da već tri meseca nisu primili platu, da rezervnih delova za popravku autobusa nemaju, da mogu samo nešto da skrpe, ali da daleko nećemo stići.

Tako smo i krenuli, sve strepeći od novog kvara na preopterećenom autobusu. Dok smo putovali, upitala sam muža šta misli o toj vozačevoj mudroliji da kamion sa prikolicom prevozi posebno prtljag? On je samo nervozno odmahnuo rukom, govoreći da je to glupo i skupo rešenje. Nisam lako odustajala, pa sam spomenula vodeni saobraćaj, kao najjeftiniji oblik transporta! On me je samo zabezknuto pogledao, upitavši me kojim to rekama i morima i koliko dugo mislim da putujem do Halkidikija!? Videvši šta sam izvalila, setila sam se jednog političara i u dahu izdeklamovala spasonosno rešenje:

„Izgradićemo kanal koji Moravu povezuje sa Egejom i koristiti barže za prevoz rasutog tereta! U Makedoniji bi se one dodatno punile povrćem i voćem, pa bi ja to kasnije pod maslinama pretvarala u ajvare, turšiju i slatka, a ti u rakiju!“

Muž je samo bez reči gledao u mene kao na neki zapušteni psihijatrijski slučaj. Uvređeno sam se okrenula u nameri da zadremam, rekavši:

„Sve se može kad se hoće! Ali ti ne znaš ni da maštaš!“

Nisam ni uspela da zadremam, kad se negde oko Velike Plane ispunilo predviđanje onih mehaničara na polasku. Autobus je stao i ni makac dalje. Tu noć smo proveli u autobusu čekajući da dođe drugi. Naš pratioc grupe, neka suvonjava, razbarušena tinejdžerka celu noć je provela pozivajući neke brojeve mobilnim i psujući, a da cigaretu iz usta nije vadila.

Sunce je već prilično odskočilo kad se pojavio taj autobus drugog prevoznika, naizgled ništa bolji od prethodnog. Već prilično umorni i iscrpljeni pretovarili smo s mukom stvari i nastavili put, panično strahujući kad god bi čuli neko škripanje i trzanje motora. Klima nije radila ni u ovom autobusu, pa smo se prilično kuvali, naročito dok smo čekali u redovima na granicama.

Konačno smo kasno uveče stigli, a da more nismo ni videli. Jedini iz grupe imali smo smeštaj u kući visoko iznad male uvale, tako da smo

na jedvite jade gomilu stvari, uglavnom hrane, nekim kozjim stazama preneli gore. Bunovna gazdarica pokazala nam je krevete u nekoj, gotovo podrumskoj prostoriji. Nismo imali ni snage da prigovaramo na smeštaj, već smo se onako umorni samo stropoštali na krevete, nadajući se da će nam sutra sve izgledati lepše.

Ujutro smo se uverili da, zaista, imamo lep pogled na veoma udaljen zaliv, ali tek kad posle desetak stepenica izađemo iz podruma. Probudila nas je buka mešalice za beton, jer je zgrada u kojoj smo bili smešteni bila u izgradnji. Iz betonske ploče prizemlja virila je armatura, a svuda se okolo video razbacan građevinski materijal. Nedaleko iznad nas, na samom vrhu brdašca bili su kameni ostaci nekog starog utvrđenja. Pokušali smo odatle da dobacimo pogled do naših svetinja na Atosu, ali bez uspeha!

Soba nam je bila prilično neuredna, metalni kreveti rasklimatani, a kupatilo u žalosnom stanju. Do kupatila je trebalo da se popne jedno 3-4 stepenika. Nije bilo ni kade, ni lavaboa, samo jedna slavina sa ručnim tušem koja je stalno curela. Naravno, nije bilo ni tople vode. Pokušali smo da se žalimo crnpurastoj, koščatoj gazdarici koja je neprestano galamila. Nismo je ništa razumeli, pa smo brzo odustali, računajući da će nam pomoći naš vodič, lepuškasta Marijana koja nas je sinoć dočekala.

Za to prepodne bio je zakazan zajednički sastanak cele grupe iz autobusa na nekoj terasi blizu mora. Jedva smo se spustili do terase, spremni da se odmah požalimo. Marijana, kojoj osmeh nikako nije silazio sa lica, neprestano je ponavljala da će sve proveriti, da imamo strpljenja, da će sve biti u redu i odmah prešla na priču o divnim izletima koje nam agencija nudi. Posle dužeg premišljanja, izabrali smo najjeftiniji izlet, neko krstarenje brodićem po zalivu. Marijana je odmah prikupila novac za izlete, podelila svima neke papiriće-priznanice, neprestano cvrkućući, onako nasmejana. Više je nismo videli. Kada smo bili na izletu, uverili smo se da je cena izleta duplo jeftinija, ako se plati na samom brodiću.

Od nekih naših saputnika smo čuli da je Marijana morala hitno da se vrati u Srbiju. Njen dečko je pretio da će je ostaviti, ne mogavši više da istrpi njeni višemesecno odsustvo!

Naredni dani su nam bili borba za opstanak u podrumskom studiju, uz stalne rasprave sa grlatom Grkinjom. Mada smo govorili različitim jezicima, ipak smo se, uz mimiku i gestikulaciju, nekako razumeli. Prigovorili smo da imamo samo jednu šerpu, na šta je ona odvratila da nam više i ne treba, jer na malom šporetu radi samo jedna ringla! Tu šerpu smo inače koristili i da grejemo vodu, jer za toplu vodu u kupatilu nismo bili spremni da čekamo instaliranje solarnih kolektora na gornjoj ploči koja se upravo nalivala betonom.

Obedovali smo u obližnjem šumarku, jer je buka mešalice bila nesnosna. Taman smo se posle nekoliko dana na sve to privikli i pomirili sa sudbinom svakodnevnog lomatanja po brdu od poduma do plaže i natrag, kad je naišao novi šok.

Gazdarica je tražila da odmah napustimo studio ili da dopлатimo smeštaj, jer navodno naša agencija nije do kraja izmirila sve obaveze prema njima, a ona hoće da u podrum primi druge goste. Mi para nismo imali, predstavnika agencije koji menja Marijanu nikako nismo uspeli da pronađemo, a do dolaska autobusa za povratak kući preostalo je još tri dana. Posle dugog natezanja gazdarica je prihvatile da ostanemo do kraja, uz obavezu da ja pomažem u kuhinji na spremanju hrane radnicima, a muž da bude na gradilištu za mešalicom.

Tako smo željno i radosno dočekali autobus i povratak kući sa ovog jeftinog letovanja. Srećom, osim dva pucanja gume, većih kvarova na putu do našeg željno očekivanog doma nije bilo.

Odmah po povratku, potražila sam lokalnu agenciju gde smo uplatili aranžman kako bih uložila reklamaciju i dobro izbrusila vlasnika. Nažalost, vrata su bila zaključana, a na jednom papiriću na vratima rukom je bilo ispisano: „Zatvoreno do daljeg“!

Autorka: Ćurčin Olgica, 65 godina, Zrenjanin
dipl. hemičar u penziji

- | Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- | „Priča pokazuje lep spoj spisateljskog talenta i znanja arhitekte.
- | Divni opisi i detalji u samoj priči, ali i samo nadahnuće za putopis su
- | dragoceni za svakog ko priču pročita.“
- | „....Autorka svoj putopis oplemenjuje i pruža nam i posebnu,
- | socijalnu dimenziju dotičući se pitanja sela koja umiru i koja ostaju
- | zaboravljena.“

TALAS ŽIVOTA

Tog jutra sam se, sa mojim sedmogodišnjim unukom Lazarom, uputila u dečju bolnicu radi pregleda njegove kičme i određivanja tretmana za rehabilitaciju. Zauzeli smo mesto u začelju, ne baš tako širokog hodnika koji je imao ulogu čekaonice. I čekali smo...

U trenutku primetim da u čekaonici ispred nas sedi još samo jedan mladi bračni par sa bebom koju u naručju drži otac a majka, prenalik na tinejdžerku, guste smeđe kose, svetlog nežnog tena, plavooka, u farmericama, maše zvečkom pred ispruženim ručicama deteta. Po izgledu bi se reklo da ih je nužda dovela iz nekog većeg grada. Privukli su moju pažnju i onako, iz znatiželje, pitam ih odakle su. Oboje u jedan glas mi odgovore da su iz Jezera.

Iz Jezera! Odjeknuo je zvuk koji mi je, kao valoviti talas, bez moghtenja, izmamio blagi osmeh na licu, radost u očima i čudan osećaj koji mi je u trenutku oživeo sliku događaja iz skorije prošlosti.

Sa pozivom arhitekte, obavljala sam poslove koji su bili od javnog značaja za područje opštine Sokobanja, na usluzi gradskim vlastima, mesnim zajednicama u selima, udruženjima. Kao tek pristigli stanovnik Sokobanje, vremenom sam uspela da upoznam ljude, njihove kulturno i etnološko nasleđe, seoska naselja u kojima su živeli, te rasute mahale ispod planine Rtanj, Ozrena, Bukovika, Dvice i Slemen. Njihovi zahtevi

su bili skromni ali za opstanak, u uslovima kada se svet menja neverovatnom brzinom a kod njih vreme kao da stoji u mestu, bilo im je značajno da se nekako, nešto reši i kreće korak po korak napred. Mogla bih da pobrojim imena svih tih naselja i još više osobenosti zelenih krajolikih predela koji se pružaju na sve četiri strane sveta ma gde da se uputite i ma odakle da se vraćate.

Ali, moje sećanje je pokrenuo mladi bračni par sa bebom u naručju iz Jezera, sećanje na jednog čoveka srednjih godina, koji je jednog dana ušao u moju kancelariju i rekao mi da ga je predsednik opštine uputio da mi obrazloži svoj zahtev.

Počeo je izokola: da je on predsednik mesne zajednice, da je selo siromašno, da se teško živi... da su domaćinstva već duži vremenski period bila pretežno staračka, da su se neke imućnije porodice odselile u grad... toliko da i novosagrađena škola stoji zatvorena jer nema poroda, nema dece. Ono malo đaka, autobusom putuje svaki dan po 20km u oba pravca, a momci, za njihova shvatanja u poodmaklim godinama, nisu oženjeni jer devojke beže od sela.

I eto, kaže, jedan momak je imao sreće da upozna devojku iz okoline Vranja, oženio se njome a ona je kasnije dovela još drugih petnaestak drugarica, rođaka... i selo je živnulo, podmladilo se... i, odbor mesne zajednice je odlučio da tim ženama, Vranjankama, izrazi zahvalnost time što će u njihovu čast da obnovi jednu kaptažu vode u centru sela sa natpisom koji bi veličao njihov doprinos opstanku produženja života.

To selo Jezero sa još dva, Radenkovac i Novo Selo, su najudaljenija i nalaze se na granici između dva opštinska pa i regionalna zahvata, na prostoru brdske konfiguracije nadmorske visine blizu 800m.

Tada, pre dosta godina, po službenoj dužnosti sam krenula u taj kraj da vidim lokaciju, da procenim mogućnosti, da oblikujem prostor dostojan ambijentu i svrsi. Put koji vodi do sela Jezero je u stalnom usponu. Od podnožja Ozren planine, prolazi kroz šumovite

predele u kojima se smenjuju razne vrste rastinja, počev od jorgovana koji u vreme cvetanja ne samo da oboji strme useke trase kolovoza nego i širi tako prepoznatljiv majske miris, zatim grabova šuma koja i pod najsurovijim uslovima opstaje, pa koridori lipe čije su krošnje isprepletane iznad puta formirajući zeleni tunel u koji, čak i južna sunčeva svjetlost teško da može da prodre do zemlje u punoj snazi. Što se više odmiče od Sokobanje i penje na Ozren, put je sve strmiji, sa oštrim serpentinama sa čijih okuka se uvek iznova sagledava sve prostranija kotlina sa pogledom koji doseže čak do vodoakumulacije Bovanskog jezera i okolnih sela po dno Rtnja i Bukovika. Ta deonica mi je bila dobro poznata jer vodi do Očne bolnice koja je smeštena u prirodnom useku planine, na kojima se, sem zelenila ne vidi ništa drugo a u podnožju je prostrana livada sa ogromnom stenom po sredini koja i danas nosi ime „Kamen ljubavi“ i za koju se još uvek vezuje verovanje da onaj par, koji je dotakne i još se popne na nju, ima sreće da ostane zajedno do kraja života. Tu je još i raskrsnica sa putokazima koji obaveštavaju da je desno put koji se spušta do bolnice za plućne bolesti na Ozrenu, pravo izletište Kalinovica na kome se nalazi izdašan izvor hladne i čiste vode, sa nekoliko uređenih natkrivenih mesta za sedenje, uređenih dečjih igrališta i, u to vreme, jedna šumska kuća u kojoj su živeli šumar i njegova žena i od kojih ste mogli u svako doba da naručite spremanje pekarskog krompira ispod sača sa domaćim, živinskim mesom. Danas, te kuće više nema a nedaleko odatle su obnovljene desetine nekadašnjih pojata u vikend objekte u čijem središtu je etno restoran oko koga se slobodno šeta par konja, jedna mazga, magarac i par ponija.

Putokaz na raskrsnici koji pokazuje levo skretanje je sa natpisom: „Jezero“.

Put ka Jezeru i dalje vodi kroz šumoviti predeo visokih stabala bukava, četinara, hrasta i na pojedinim deonicama sa divljom leskom, pa drenom... a o lepoti prirode je dovoljno da se kaže da je pod zaštitom države kao predeo naročitih prirodnih lepota.

Tek kada se prođe i za sobom ostavi „Hajdučka česma” poznata ne samo meštanima po svojoj vodi već i turistima koji vrele letnje dane često provode u tom gustišu od šume hladeci pivo i vino, na jednoj tački oštret krvine za trenutak se ponovo vidi još prostranija kotlina odakle se polazi na ovaj put. Tu prestaje vizuelna veza sa početnim staništem.

Ubrzo se, na mestu zvanom Vlasina, ulazi u novi doživljaj. Proplanci su prošarani ne tako gustim rastinjem, zelenim prostranim livadama na kojima se u sezoni gljiva beru đurđevače, u sezoni divljih plodova beru šumske jagode, kupine, trnjine, šipurak..., predeo koji pripada selu Jezeru.

Odatle, onda, pa i danas se krećete putem kao u životu: „hodom po mukama”. Od kolovoza se vide samo prašnjave ivice puta a sve ostalo su rupe u rupama, velike kolika i nebriga o ovom delu predela koji je „Bogu iz nogu”. Inače, pre nekoliko godina, za potrebe održavanja autoreli trka, neka međunaradna fondacija je finansirala propisno proširenje trase i propisnu ugradnju asfaltnog zastora ali samo na deonici koja je bila interesantna za trke. Na dalje, terensko vozilo je poskakivalo, krivudalo levo-desno, ne bi li se umirilo dok se kreće ali, zaboravi se na tu neprijatnost kada se najde na vidik koji odjednom pukne pred očima putnika, kad prodre u duboku kotlinu u kojoj se naziru kuće i kućerci nad kojima se uzdižu obrisi proplanaka i vrhovi planinskih venaca sa kojima se kao oštra krivudava linija spaja plavetnilo neba nad ovim selom Jezerom. Put se onda spušta, i spušta...

Ovo selo nije nalik moravskim selima aleksinačkog kraja. Kuće su pretežno stare, sa kamenim podzidima, zidovi prostorija su od drvenog bondruka ispunjene čerpićem i mešavinom slame i blata, prizemne, belo obojene sa keramidom kao krovnim pokrivačem. Dvorišta su ograđena kamenim zidovima, kapije drvene. Ostalo je ovekovećeno u zapisu „Sokobanja u očima IVE Andrića”. U zapisu pisac beleži značaj isceliteljskih vrednosti ovčijeg kiselog mleka iz sela Jezera, koje se ovde, verovatno, vekovima pravi po istom receptu.

Elem, predsednik mesne zajednice mi je pokazao mesto gde iz jedne metalne cevi voda teče i sliva se u splet drvenih korita napravljenih od izdubljenih bukovih debala i postavljenih tako da se iz jednog voda preliva u drugo, i sve tako, u nekoliko njih, nizvodno učvršćenih. To su pojila za stoku jer nije svaka kuća imala sreću da nađe vodu u svom dvorištu.

Tu je trebalo da „iznikne spomen česma” u znak odavanja zahvalnosti i počasti Vranjankama.

Sa oprezom sam započela razgovor u vezi sa tako javnim i vidljivim isticnjem porekla žena koje su se odlučile da iz tako udaljenog kraja dođu ovde, u ovo selo, koje još sa druga dva, nema mnogo toga što ga vezuje za opštinu kojoj pripada, sem možda kada u vreme izbora dobiju na uslugu par mobilnih telefona da mogu da održavaju vezu sa bazom u Sokobanji, a još manje sa opštinom Aleksinac. Povezuje ih makadmski put koji je vojska izgradila za svoje potrebe do prvog susednog sela i elektrifikacija. Ulice su im godinama duže u mraku nego osvetljene jer mesna zajednica nema mogućnosti da plaća rasvetu.

Moj vodič kroz seoske muke i stremljenja za održanjem života pod tim surovim nebeskim uslovima, je odahnuo kada sam mu obećala da će se potruditi da na prigodan način zabeležim njihovu zahvalnost za potomke koji im je Bog podario, za opstanak na ovom prostoru, za talas života.

Zakazala sam mu sastanak kroz određeno vreme. Nije me brinula kreacija oko mesta gde se voda u mlazu izliva. Misli su mi se kovitale kao jesenje lišće pod južnim vетrom, dolazile i nestajale, osmišljale stihove zahvalnosti potrebne selu kao živom biću hleb, voda i vazduh.

Došao je dan našeg susreta. Sedeli smo sami u mojoj kancelariji. Iznela sam mu skice koje su definisale prostor sa ugrađenim kamenim podnim pločama, sa izgledom stlizovanog bunara po elementima etno nasleđa, smeštenog u središnjem delu platoa, sa zadržanim bukovim koritim kao simbolom vekovnog opstanka, talas vode koji život znači.

R №

3065

Onda sam mu pokazala moguće istaknuto mesto, drveni pano ispod nastrešnice pokrivenog bunara sa natpisom:

„Majci što rodi
Bogu što sastavi
Za život što se nastavi”

Za nekoliko trenutaka je zavlado tajac a onda su se na njegovom licu pojavile dve suze koje su nesmetano klizile. Nije ih osetio. Pale su na stihove zahvalnosti. Brada mu je malo zadrhtala i blagi osmeh je ozario njegovo gorštačko lice.

Spomen česma nije izgrađena.

Na žalost – u tom kraju „sve je stalo“.

Na sreću – „samo deca rastu“ ... talas života ne prestaje...

Autorka: Koviljka Ristić, 68, Sokobanja,

arhitekta u penziji

Kategorija:

**NAJBOLJA MUŠKA
PUTOPISNA PRIČA**

- | Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- | „Bravo, majstore!“
- | „Pravi putopis koji je i sam pritajeni vulkan kada je reč o emocijama. Priča obiluje zanimljivim segmentima putovanja.“
- | „Informativan i znalački napisan rad koji na živopisan način vodi čitaoca kroz istorijat Kanarskih ostrva, kroz Lanzarote, vulkanski predeo i neobične vinograde.“

NA KRATERU PRITAJENOG VULKANA

Nesvakidašnja i neponovljiva lepota

Kanarska ostrva su arhipelag koji sa nalazi u Atlanskom okeanu na zapadu Afrike, naspram Maroka. Neka od ovih ostrva su udaljena od afričke obale jedva stotinak kilometara. No, rastojanje između najistočnijeg Kanarskog ostrva, Lanzarote i najzapadnijeg La Palma, iznosi oko 600 kilometara! Lanzarote je u priobalju Afrike, dok je La Palma daleko u vodama Atlantika! Arhipelag je udaljen od Evrope više od hiljadu kilometara, a ipak pripada Evropi! Kako? Pa, prosti. Kanarska ostrva su deo Kraljevine Španije. Na njima danas živi blizu dva miliona stanovnika.

Ime ovih ostrva nas asocira na kanarinca - pticu pevačicu. (Običavši pet Kanarskih ostrva nigde, pa ni u kavezu, nismo videli ni jednog kanarinka!) Kroz istoriju Kanarska ostrva imaju još nekoliko imena („Srećna ostrva“ i „Pseća ostrva“ po latinskom nazivu za ostrva).

Krstareći po predivnim, a iznad svega neobičnim Kanarskim ostrvima, stižemo do najistočnijeg ostrva Lanzarote. Upljavamo u najveći grad, Arecife na jugu ostrva. Grad jedva da ima šesdesetak hiljada stanovnika. Prvi utisak je neobičan i nesvakidašnji. Grad je na obali, u ravnici. Kuće su niske sa jednim, dva ili najviše tri sprata, sa obaveznim

terasama. Sve su obojene u belu boju! Odmah primećujemo da su ulice uredne i čiste. Arecife je savremeni grad koji je sačuvao i šarm starog ribarskog naselja. Nastao je u petnaestom veku kao ribarsko naselje. Sve do sedamnaestog veka to je bilo mirno ribarsko seoce. U gradu, pored tvrđave i pristaništa treba obići plažu Redukto, pa ulicu Leon i Kastiljo. Ova ulica je trgovačka i svaki turista tu može sebi da nađe lepe i neobične suvenire.

Pošto nemamo previše vremena za obilazak i upoznavanje ostrva, odlučujemo da se uključimo u grupni obilazak, a takvih ovde uvek ima. Naziv izleta „Vulkani i vino“ nas je zaintrigirao, jer nikako nismo mogli vino da dovedemo u vezu sa vulkanima. Pošli smo i nismo se pokajali. Mnogo smo videli, uživali i - naučili.

Kretosmo autobusom ka nacionalnom parku Timanfaja. (Uzgred, od 13 španskih nacionalnih parkova, čak se 4 nalaze na Kanarskim ostrvima!) Vozimo se pravim autoputem. Čudno, da je ovde na jednom malom ostrvu, na krajnjem obodu Španije, udaljenom nekoliko hiljada kilometara od Madрида - autoput! Ugodno smo iznenađeni. (Ista je situacija na drugim Kanarski ostrvima: La Palma, Tenerife, Gran Kanarija.) Prolazimo plodnom ravnicom sa plantažama pomorandži i banana, ali još više vinograda. Napuštamo primorje. Penjemo se na tamna, crna brda. U dolinama su kuće, sve bele, a okolo su voćnjaci i bašte. Iznad njih su strme, sure, gole, vulkanske stene bez rastinja. Što se više penjemo sve bolje se uočava da smo na terenu gde su do nedavno, (a u geologiji sto ili dvesta godina predstavljaju samo jedan zanemarljivi trenutak) radile vulkanske sile. Došavši na visinu od jedva četiri stotine metara stižemo u pust, naizgled beživotni teren. Oko nas su tamne stene, ali se na suncu presijavaju i boje prelivaju od žute, preko mrke, braon, sve do crvene. Stene su oštре, nazubljenih ivica, a između njih su udubljenja, jaruge i „potoci“ kojima je još do nedavno, pre 200-300 godina, tekla usijana lava! Usput primećujemo i potkapine i ulaze u manje ili veće pećine. Pejsaž je kao na Mesecu - neobičan i neponovljiv! Tečna lava se ohladila i očvrsla, ali ispod stvrdnutog dela, kamene kore, ostali su zarobljeni gasovi pod pritiskom. Oni su lomili očvrslu koru, pa

ceo teren deluje izlomljeno, razbacano, neprohodno. Kroz ovu pustoš vozimo se kružnim, dobrim asfaltnim putem, koji je veoma znalački trasiran s namerom da posetilac uživa i dobro razgleda celo okruženje.

Stižemo do jednog vrha. To je Isolte de Hilario. Visina je 510 metara. Vrh je dominantan, ali pogledavši geografsku kartu ostrva, utvrđujemo da ovo nije najviši vrh. (Najviši vrh je na severu ostrva i visok je 670 metara.) Ovde, na samom vrhu koji je jedan od mnogobrojnih sekundarnih kratera vulkana, vidimo skoro kružni ugostiteljski objekat sagrađen od crnog kamenja, uzetog tu, sa lica mesta. Objekat, restoran, ima dosta staklenih površina kroz koje se može gledati i uživati u okolnom pejsažu. Restoran se zove „Đavo“. Svakako mu to ime pristaje, kao uostalom i simbol - zaštitni znak celog nacionalnog parka, koji je, takođe, đavo!

Nacionalni park Timanfaja je jedan od najimpresivnijih ne samo na Kanarskom arhipelagu, već ništa slično nećete naći nigde na svetu. To je nacionalni park koji nije osnovan da zaštitи biljke i životinje koje su pred izumiranjem. Ovo je, naprotiv, park, muzej minerala koji se tu, pred nama, stvaraju! U ovom muzeju su pećine, vulkanski konusi, krateri, polja očvrsle lave, vulkanske bombe, pepeo, magma. Ovde su neobične prirodne skulpture, koje ni jedan umetnik nije kadar da stvori! Na tom naizgled mrtvom terenu nastaje i stvara se život! Lišajevi se adaptiraju na negostoljubive tople i vruće stene stvarajući obojene kolonije usred očvrsle crne lave! Na udaljenijim, hladnjim mestima ove crne pustinje, pojavljuju se i biljke koje se prilagođavaju ovim surovim uslovima. Tu se naselilo i nekoliko vrsta životinja (gmizavci i ptice), tako da je ovaj nacionalni park istovremeno i prirodna laboratorijska radionica, u kojoj se proučava i nastanak života na Zemlji.

Vratimo se vrhu Isolte de Ilario. Ispred restorana je jedan sekundarni, manji krater, prečnika nekoliko metara. Prilazimo i osećamo da iz nekoliko manjih otvora na tlu struje vreli, vrući gasovi... Približivši se steni, osećamo kroz odeću da je, ne topla, već vruća – temperature, barem 50 stepeni Celzijusa! Okupljamo se oko ovoga mini kratera.

Vodič uzima kofu sa ko zna odakle donetom vodom, i sipa je u jedan od otvora odakle struje gasovi.

Posle sekund-dva iz otvora se pojavljuje gejzir pare i vrele vode visok nekoliko metara. Općinjeni smo. Potom vodič donosi pripremljeni naramak suve trave i trnja i baca ga u susedni otvor odakle, takođe, struje gasovi. Istog trena naramak trnja se tu, pred nama, pali i gori zapaljen vrelim gasovima iz utrobe zemlje. Posle ovoga kretosmo u restoran koji je samo nekoliko desetina metara udaljen. Ulazimo u neki hodnik, predvorje. Ovde je toplije nego napolju, kod mini kratera. Na sredini hodnika je kružni zid, kao ograda nekog bunara. Prilazimo bliže. Gledamo, buljimo, a očima skoro da ne verujemo! Preko ograde tog „bunara“ prebačena je roštilj rešetka na kojoj su poređani krompiri. (Kasnije, kad smo odlazili, i pravo pravcato prase.) Šokirani smo, jer se peku na temperaturi koja dolazi iz utrobe zemlje, možda iz „kovačnice boga Hefesa“?! Ne da smo oduševljeni, već smo i ošamućeni i zbumjeni. Zar je moguće na vrhu još živog, aktivnog vulkana sagraditi objekat koji se greje preko poda i zidova, a kao vrhunac, umesto u kuhinji na drva, ili struju, hranu kuvati i peći pomoću „vulkanske pećnice“ koja se greje toplotom iz podzemlja? Još uvek smo u neverici. Čutimo i buljimo u ovo čudo prirode! Tek sada osetimo i miris pečenja koje se tu pred nama peče. Ulazimo u restoran, a da je pečenje praseta spremano na neverovatan način bilo gotovo, sigurno bismo i pečenje probali.

Kružnim putem obilazimo još mnogo neobičnih mesta. Gledamo očvrslu lavu, ispucalu kamenu koru, zavirujemo u pećine iz kojih struji topao vazduh, uočavamo neko kržljavo rastinje... Sve to ne može da potisne neizbrisive utiske sa vrha planine, gde nad grotлом vulkana postoji najneobičniji restoran koji se da zamisliti.

Silazimo sa planine. Dolazimo do belih kuća rasutih po padinama brda i okruženih neobičnim vinogradima. Ovi vinogradi su svakako još jedno čudo. Znamo da vinova loza traži dosta topote, dosta sunca, vlage, ali isto tako i zemlju bogatu humusom i mineralima. Loza na Lanzarotu raste i uspeva na sitnom vulkanskom kamenu, bez zemlje i sa minimumom vlage! Kako?

Na obroncima mnogobrojnih brda i brežuljaka kojima su u nedalekoj prošlosti tekle reke lave, sada su - vinogradi! Ovde vinogradi ne izgledaju kao kod nas. Nema redova loze. Nema stubova koji podupiru stabljike (trsove). Nema žice koja drži lozu odignutu od zemlje. Jednom rečju, nema čardaklija. Ovde svaka stabljika ima u vulkanskoj masi iskopano udubljenje - korito prečnika 2-3 metra. Stabljika se ne podupire ničim, samo se svake godine u proleće orezuje, tako da čokot (trs) zna da bude i veliki i kvrgav. Kada se loza osuši može da posluži kao neobična prirodna skulptura. Zato je nama pogled na ovakve vinograde neobičan, upečatljiv i nestvaran – neverovatan. Na pitanja koja se sva svode na isto: gde je tajna, dobijen je jedinstven odgovor: u obilju minerala koje je donela lava iz utrobe zemlje.

U povratku navratimo i do jednog vinskog podruma. Degustacija više vrsta ukusnih vina bila je uspešna. Nažalost, samo to. Šteta!

Ostrvo Lanzarote nije poznato samo po neugašenom vulkanu i neobičnim vinogradima koji uspevaju u okamenjenoj lavi. Lanzarote nikoga ne ostavlja ravnodušnog, jer pored divne klime, plaža, tu su pećine, neobični vinogradi, i ono najimpresivnije - grotla pritajenih vulkana!

Autor: Aleksandar Damjanović, 81, Novi Sad

Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:

„Svaka čast autoru na ideji i nadahnuću za priču koja je pisana jednostavnim stilom i urezanim autorskim pečatom. Čitalac kroz priču zaista putuje kroz prikaze, misli i osećanja autora, koji nas, kao i jedan od protagonisti ove priče, Dobri, izvodi iz džungle predrasuda, zabluda i neznanja.“

PUTOVANJE

„Pješak D4, pješak C6...“ Ne vjerujem svojim ušima. Mrak je.

Glasovi igrača šaha miješaju se sa zvukom motora. Nema još ni pet sati ujutro, kombi sa sedam putnika žuri prema Beogradu.

„Nije ti to neki potez“, dobaci „kibicer“.

Iz polusna, u koji sam utonuo odmah nakon ulaska u kombi, u javu me vraća razgovor.

„Dama E5.“

Na sjedištu do mene, gospođa sa slušalicama u ušima „čita“ knjigu. U mrklom mraku, odvija se život za koji nisam spremam i jedva shvatam šta se događa. Po prvi put imam priliku da posmatram moje prijatelje.

Šta radim? Posmatram? Noć je, a ja u noći ne vidim. Ništa ne vidim. Slijep sam..., a oni? Oni igraju šah, čitaju knjigu, zabavljaju se. Šutim i slušam. Osluškujem zvučne tragove njihovih aktivnosti u ovom malom mračnom i bučnom prostoru kombija. Od sedam putnika, jedino vozač i ja ne pripadamo skupini slijepih i slabovidih osoba.

Manda, moj prijatelj, slijep je od rođenja. Totalno sljepilo, kako on kaže. Živi u sivom svijetu. Sivi su mu i dan i noć, a u stanju je i noćnom

leptiru pokazati put. Završio je školu za fizioterapeuta. Samostalan je više od mnogih ljudi koje poznajem. Odavno je savladao strah. „Nemam straha ni od čega“, kaže. „Šta mi se može desiti?“

Razdanilo se. Putujemo na istok i naglašena svjetlost na horizontu najavljuje izlazak sunca, vječnog pobjednika nad tamom. Mrak u povlačenju dozvoljava mi da jedno vrijeme posmatram okolinu samo u konturama, a zatim u nijansama sivila. Možda Manda ovakve slike stvara o okolini koja ga okružuje, pomislih. Možda!? Sunce na horizontu izviruje sa svojim žarko crvenim rubom. Još samo koji trenutak i vatromet boja aprilskog jutra sa uzdižućim suncem na istoku, podariće prizor koji će dugo posmatrati. Šareni kombi, kojim putujemo, grabi prema Beogradu. Putujemo ravnicama Slavonije i Baranje.

Turnir u golbalu, igri sa zvučnom loptom, osmišljenoj za slijepе igrače, održava se danas u zemunskoj osnovnoj školi. To je cilj našeg putovanja. Stići ćemo na vrijeme, zato smo i krenuli tako rano.

Izlazimo iz kombija. Sa sportskim torbama u rukama, odlazimo do dvorane u kojoj će se turnir održati. Na prvi glas dobrodošlice, od strane domaćina, burna reakcija i oduševljenje. Stari znanci, zaključujem i pomažem da se svi smjeste u garderobu i pripreme za igru.

„Slobو, dodaj mi tu vrećicu sa patikama“, reče Manda, oblačeći sportske čarape preko kostobrana.

„Gdje se nalaze“, rekoh, „ne vidim ih?“

„Ne vidim ni ja“, reče Manda i nasmija se. „Pogledaj u toj velikoj najlon vrećici.“

„Je li to ova žuta“, rekoh i isti čas shvatih šta sam „provalio“!

„Izvini druže, ne snalazim se baš najbolje u ovakvim situacijama.“

„Snalaziš se ti odlično i ne obraćaj pažnju na formalnosti. Sve su to sitnice. Bitno je da se ipak razumijemo“, bodrio me Manda.

Ušli smo u dvoranu kroz škripava vrata. Neki su odmah primjetili da će upravo ta vrata biti ozbiljan nedostatak ovog prostora. Na jednom kraju sportske dvorane, stajala su tri igrača. Čekali su protivnike. Iza njihovih leđa je veliki gol širine oko osam, a visok nešto preko jednog metra. Na drugoj strani, takođe, gol. Dolaze i protivnici, ekipa sa Kosova. Uredna sportska oprema, a preko očiju crni, neprovidni štitnik za oči, koji pored zaštite služi i da slabovidne osobe dovede u ravnopravan položaj sa suigračima koji nikako ne vide.

Igra počinje. Jedan od tri igrača, po parketu, snažno rukom, upućuje loptu ka suprotnom golu. Zvone zvončići i lopta se velikom brzinom približava protivničkom golu. Tri igrača, koja se brane, liježu na parket, ispružaju ruke i noge, da bi svojim tijelima spriječili ulazak lopte u gol iza njihovih leđa. Bit ovog sporta je da, zvučna lopta, bude snažno upućena, po parketu, na suprotni gol, a da druga ekipa, osluškujući, svojim tijelima, spriječi da ista uđe u gol. Nakon odbrane, ili eventualno primljenog gola, ekipa koja se branila, sad upućuje isti udarac ka drugoj ekipi.

Poluvrijeme traje desetak minuta, pa odmor i promjena strana.

Sudija, pištaljkom i riječima usmjerava tok igre. U gledališu dvadesetak prisutnih. Nekoliko prijatelja, igrači protivničkih ekipa i članova porodica. Gledalištu?! Slušalištu? Bože, šta li je?

Škripa vrata! Neko ulazi u sportsku dvoranu. Igrač koji se spremao da izvede udarac, staje.

„Zatvori ta vrata i neka više niko ne ulazi“, povиšenim tonom reče krupan čovjek što je, do tog časa, mirno sjedio kraj vrata.

Škripa vrata. Opet neko ulazi? Ili izlazi? Sa svakim škripavim otvaranjem vrata igra staje. Čeka se da bude tišina.

„E, sad mi je dosta“, reče krupni čovjek sa dinarskim naglaskom. Ustade sa stolice, lagano, rukom opipa zid i priđe vratima.

„Sada više niko neće škripiti dok traje utakmica.“
Uz tresak zatvori vrata, držeći podignutu kvaku.

Kraj utakmice. Radost pobjednika i ozbiljna lica poraženih. Analiza utakmice u hodu i žustra rasprava u svlačionici. Posmatram te ljude. Red i pedantan odnos prema stvarima je uslov da se brzo i jednostavno snalaze. Tačno znaju gdje su šta ostavili i tu ih i nalaze. Svaka, eventualna promjena mjesta je problem.

Manda se polako oblači, sa nevjerovatnom pedantnošću i ozbiljnim pristupom.

„Kako mi stoji košulja?“ upita, pipajući rub iznad kaiša na pantalonama.

„Odlično“, rekoh, dodajući mu sako.

„Kako stoji ovdje?“ reče okrećući mi leđa.

„Odlično“, odgovorih prilično zbumjen, jer nikad nisam razmišljao kako mi stoji košulja na leđima, ako preko nje oblačim sako ili jaknu.

Manda je imao svoj način oblačenja. Za njega, ne vidi se ni prednja strana košulje. Uskoro su svi bili spremni da se krene na svečani ručak koji su domaćini pripremili u Školi za slijepе i slabovidne osobe, koju je završilo dosta današnjih takmičara iz svih krajeva bivše domovine. Napolju sunce.

„Lijep dan“, reče neko. „Kako lijepo grijе.“

Ništa, osim jednog bijelog štapa, nije odavalо da se u maloj koloni kreću ljudi koji ne vide. Išao sam naprijed, osjećajući lagano položen dlan Mandine ruke na lijevom ramenu.

„Lijepe žene“, reče Manda u jednom času.

Koncentrisan na prepreke, što su u vidu parkiranih automobila, saobraćajnih znakova i stubova po trotoaru bile svuda oko nas, nisam ni primjetio da nam u susret dolaze dvije mlade žene veselo razgovarajući.

„E, baš su lijepe“, rekoh i zagledah se u njih, kao da sam znao da će već u slijedećem trenutku stići pitanje. „Kako su obučene?“

„Različito“, rekoh i obojica se nasmijasmo.

Jedna je obučena jako elegantno u tamnim tonovima, sa bijelom bluzom ukrašenom volanima. Visoke potpetice salonskih cipela lagano su se spuštale na asfalt, uz nešto produžen takt. Graciozan hod. Crne čarape sa rubom po dužini lista nestaju ispod ivice crne, uske suknje sa dubljim prorezom. Mandina ruka mi nešto jače pritisnu rame, kao da traži nastavak priče. Djevojke su prošle, a ja, gledam riječima. Za Mandu, za sebe, ali i za Rašu, što je sa svojim bijelim štapom prišao bliže, da bi čuo ovaj opis.

„Vjerujem da se djevojka vraćala sa apsolventske zabave.“ Lijepo lice, prilično razbarušena kosa i pomalo umorne, ali lijepe oči, stvarali su takav utisak.

„Grudi, druže..., kakve su joj grudi?“ upita Rašo stidljivo.

„Nisu velike.“

„Taman“, dobaci Manda smijući se.

Druga djevojka je bila u farmerkama i majici, kratko ošišana i sa sportskom torbom na ramenu. Nisam stigao da nastavim sa opisom, jer smo stigli do kombija.

Sa lakoćom svi sjedoše na svoja mjesta čekajući gospodina koji će nam pokazati put do škole.

Stajao sam ispred kombija i po prvi put zagledao okolinu. Nalazili smo se na malom parkingu, pokraj, isto tako ne velike pijace, na trgu uokvirenom starim zgradama iz austro-ugarskog perioda, kakvih je u Zemunu mnogo. Uskoro će Uskrs, pa je pijaca prepuna tezgi sa šarenim jajima. U izlozima nekoliko pekara, uredno složeni pereci i bezbroj raznih peciva i hljeba. Tri mala cigančića, glasno su nudili robu kineske i turske proizvodnje, ističući njen kvalitet i nisku cijenu.

„Jeftino, jeftino, kupi narode, da se sutra ne kaješ“, uzvikivali su žurno idući ka centru pijace, gdje je gužva najveća.

Sa balkona susjedne zgrade, mlada žena je spuštala korpu na užetu, kako bi joj prodavačica, u nju stavila naručene proizvode.

„Podigni i mene, gospođo“, uz smijeh dobacuje prodavac bijele tehnike sa susjednog štanda.

„Pusti gospođu da prvo doručkuje“, šeretski će ulični prodavač cigareta.

Stižemo pred Školu, gdje su domaćini pripremili ručak za sve učesnike. Uska, strma ulica postaje pretjesna za tolika vozila, ali zahvaljujući trudu domaćina, uspijevamo ući.

Kao da su se na tren vratili u vrijeme kad su bili učenici te škole. Nekolicina iz grupe ustrčaše uz stepenice, kao da kasne na čas, uz sjećanja i dobacivanje dogodovština iz tog razdoblja njihovog života. Ta škola je mnogo učinila da oni danas uspješno obavljaju svoje radne zadatke, a posebno uspješno ostvaruju kontakt sa sredinom, koja često i nije spremna da ih prihvati. Uskim stepenicama, sišli smo u suteren gdje se nalazila školska kuhinja i blagovaonica, posebno pripremljena za ovu priliku. Kritičko oko dobronamjernika, sigurno bi primjetilo da ovom objektu treba dati priliku da se obnovi. Nije u sjajnom stanju. Mnogo toga jedva da ispunjava uslove svoje namjene. Tačno, ali to je ovim ljudima nebitno. Oni ne vide te „sitnice“, nisu im ni bitne.

Nekoliko raspoloženih domaćina dočekalo je, pozdravljalo goste i pomoglo da se svi smjeste na svoja mjesta. Razgovori teku. Priča se o tek završenom turniru. Evociraju uspomene i anegdote. Prava prijateljska atmosfera. Muškaraca je više, ali ima i žena i djevojaka, prijatelja, članova porodice.

Nakon kratkog govora i dobrodošlice, koju im je zaželio, domaćin, krupni gospodin, sa ličkim akcentom i glasom snage orkana, začu se pjesma.

R №

3065

Dok smo čekali da stigne ručak, priđe mi mladi vozač našeg kombija, Rade.

„Čika Slobodane, ja ne poznajem Beograd, kako ćemo mi izaći na auto put?“

„Nisam siguran, sine, ali vjerujem da Manda zna za taj problem. Pitaću ga.“

Priđoh Mandi, na uho mu iznesoh šta muči mene i Radeta, na šta se Manda samo osmjejhnu i reče da ne brinemo i da je sve organizovano.

Jela, pića i pjesme u izobilju. Ljudi prilaze jedni drugima. Idu od stola do stola, uz prethodno obavezno „gdje si“. „Tu sam, druže, samo ravno.“ Dodirujući naslonjače stolica, ljudi se kreću i stižu do stolova prijatelja. Razgovori teku, najviše u smjeru „Sjećaš li se...“ i kako ti je zdravlje, porodica.

Mobilni telefon je zazvonio. Gospođa pored mene razgovarala je sa sinom što je ostao u Banjaluci i nije otišao na trening tenisa. Nije zadovoljan trenerom i njegovim pristupom. Stalno ga kritikuje. Majka savjetuje i nakon završetka razgovora kratko, kao za sebe reče: „Nije lako sa djecom, posebno nama, a i ti treneri. Danas svako radi sa djecom.“

U jednom času, kad je zabava već poodmakla, na vratima se pojavi oniži čovjek sa bijelim štapom i crnim naočalama. Na glavi je nosio kapu, izbjlijedjelu šiltericu, svijetlo plavu atletsku majicu sa tragovima prašine i kreča po sebi i farmerke, dosta izlizane i prašnjave. Na trenutak zastade, sklopi svoj bijeli štap.

„Gdje si, Dobri, zašto kasniš?“ reče jedan od slabovidnih, držeći u rukama nekoliko tanjira prepunih hrane.

„Dobri, Dobri, gdje si druže stari?!“ ustadoše nekolicina prisutnih i uputiše se prema škripavim vratima, što ih je Dobri upravo zatvorio.

„Tu sam lepi moji. Dok ja sve pozavršavam, prođe dan. Sređujem kuću, pa je posla preko glave.“

Usljedili su zagrljaji poljupci i bezbrojna pitanja. Posmatram tog čovjeka i u času shvatam zašto je dobio takav nadimak. Sa svima se pozdravio, pitao za zdravlje i kako žive. Zatim je usljedilo pitanje, da li može kako pomoći ili nešto učiniti za njih?

„Doneo sam one štapove sa popravka, što ste ih onomad poslali. Telefoni su, takođe, gotovi. Telefonske sekretarice i onaj uređaj sam isto doneo. Sve je tu, ispred Škole.“

Ponovo pjesma. Onaj dinarski glas, što zidove ruši, započe neku pjesmu sa tužnim sadržajem, koju svi prihvatiše. Ruke su u zraku. Nakon pjesme, nekoliko trenutaka teške tištine, koju prekida Mandin glas i poziv da se krene.

Naš vozač Rade, apsolvent fakulteta za fizičku kulturu i sport, igrač sjedeće odbojke i divan mlad čovjek, opet me ispitivački pogleda, dajući mi do znanja da mu još nije jasno kako ćemo mi do autoputa.

„Ne brini, Rade, druže moj, ja Mandi vjerujem i neće biti problem.“

Kako to obično biva, uslijedila su duga oprاشtanja, još jedna horska pjesma ispred škole i rastanak, sa željom da se i sljedeće godine opet sastanu na nekom drugom mjestu. Smještamo od Dobrog preuzete stvari u prtljažnik kombija. Ulazimo.

Rade je za volanom. Ja u drugom redu iza njega. Manda se još uvijek oprاشta. Rade se okreće prema meni i sliježe ramenima. Nekako zajedno, u kombi ulazi Manda i sjeda pored mene, Dobri otvara suvozačeva vrata i sjeda do Rade.

Ništa mi nije jasno. Vozaču još manje. Mladić je prebjedio i jedva se uzdržava da nešto kaže. Mučnu situaciju prekida Dobri:

„Idemo, dečko. Idi ravno do semafora i skreni desno, pa prva ulica lijevo.“

Sve postaje jasno. Iz grada će nas izvesti Dobri. Slijep čovjek.

R №

3065

Davno je ostao bez vida, ali poznaje grad kao svoj džep.

„Prva lijevo“, reče vozač i krišom, ispod oka pogleda u mene.

„E, sad smo kraj Kalemegdana i idemo uzbrdo. Na kraju uzbrdice, kad ulica počinje da se spušta, gledaj na lijevu stranu i vidjećeš veliku bijelu, kamenu zgradu. To je Francuska ambasada. Iza nje skrećemo lijevo, pa pravo.“

„Skrenuo sam lijevo“, reče vozač tiho, a ja osjetih da je u grču i sa nevjericom posmatra šta se događa.

„Vidiš, ovdje se ulica završava, ispred tebe je plava ograda, skreni desno pa čemo na Brankov most.“

Kad je čuo Brankov most, vozač se vidno obradova, ne rekavši ništa. Dalje zna i sam.

„Dragi Manda“, rekoh prijatelju pokraj sebe, „da mi je neko pričao da će nas iz ove džungle slijep čovjek izvesti, ja bih rekao da je lud.“

„Slobو мој. Još ti ništa ne znaš o nama slijepima. Imamo mi neka čudna čula i možemo mnogo više nego što okolina misli.“

Ništa ne rekoh. Posmatram Dobrog ispred sebe. Ležerno zavaljen u stolicu suvozača, priča nam o svojoj porodici, radu, zaradama i još mnogo običnih stvari. Taj veliki čovjek je sa gradilišta, u istoj odjeći došao da posjeti svoje prijatelje, što su iz svih krajeva bivše zemlje došli u Beograd.

„Morao sam doći da se vidimo“, reče najnormalnije, a meni je to zazvučalo nestvarno. Ti ljudi, ti moji prijatelji, koriste istu terminologiju kao i mi „zdravi“. Predrasude i niz drugih normi, koje smo sami sebi nametnuli, razmišljajući očima udaljili su nas od suštine. Ko bi od nas, došao na jedan zvaničan skup u radnom prašnjavom odijelu? Bože, pa to je sasvim normalno. Kakve veze ima odijelo sa emocijama i željom da se družiš sa dragim ljudima? Svašta! O tome nikad nisam razmišljao.

„E, sad ćeš na sledećem raskršću stati da izađem, a vi skrenite

levo i uključite se na autoput za Zagreb. Dalje znate i sami.
Stani! Čini mi se da si malo prošao to raskršće.“

Rade stade, okrenu se prema meni crven u licu i pokajnički prznade.

„Jesam, jedno pedeset metara.“

„Nema veze, vrati se u rikverc pa nastavite. Društvo, sretan put i javite se“, reče svečano Dobri izlazeći iz kombija.

Rasklopi svoj bijeli štap, podiže ruku u znak pozdrava i poznatim putem krenu kući. Šareni kombi jurio je autoputem prema Banjaluci. Posmatram vozača Rada, mog mladog prijatelja kako se zagonetno osmjejuje i svako malo zavrти glavom, na tren digne ruke sa volana i kao za sebe promrmlja.

„Da mi je ovo neko pričao, ni riječ mu ne bih vjerovao.“

„Sve je u redu, Rade“, reče gospođa koja se spremala da dovrši svoju audio knjigu. „Slabo se šta zna o životu i mogućnostima slijepih. Možemo mnogo, mnogo više.“

„Stavi AH1, pa se čujemo sutra“, reče Manda nekom u mobilni telefon.

Poznavao sam lijepu mladu ženu u kladionici. Pomagala je Mandi da ispuni listić, obavještavala ga o rezultatima i radovala se svakom sitnom dobitku zajedno s njim.

Ispred nas, opet, ono isto sunce od jutros. Samo se sad, sa neba spušta i priprema da nestane iza horizonta. Boje će poprimati tamnije nijanse, pa sivilo i nestanak sunca, boja i ulazak u kraljevstvo tame. Neprimjetno, sve utihnu. Umor je navlačio san na oči. Zatvorenih očiju, gledam. Snažni prizori današnjeg dana, poput bljeska, oživljavaju.

Da li sam video, do sada neviđeno? Progledao?

Autor: Slobodan Boco Bajić, 65 godina, Banja Luka

Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:

„Pravi putopis, originalan, jednostavan a vešt način pripovedanja...“

„Autor na nežan i dirljiv način piše o mestu, ljudima, prošlosti, isto-rijskim događajima, proticanju vremena i životnoj mudrosti.“

POZDRAV PLAVE PERUNIKE

Ima li dana iza tvojih leđa, čoveče, koje bi želeo da ti se povrate?

Svi su te privlačili kao svila, i ostajali iza tebe kao paučina.

Kao med dočekivali su te, kao smrad ispraćao si ih.

Svi su prepuni obmane i greha.

Episkop Ohridski Nikolaj: Molitve na Jezeru /1921-22/

Kada su putnici, a koji putuju na relaciji: Niš – Kuršumlija – Meradare zaboravili da voz uopšte saobraća, dogodilo se čudo. Pročulo se da je voz proradio. I to, Rus. Eh, voli naš čovek da kumuje. Čujem od zemljaka da je karta mnogo jeftinija od autobuske, a da je voz, pravo čudo; ide na vreme u minut, a čist je kao apoteka.

Prilično nemoguće, pomislio sam, žureći da stignem na železničku stanicu. Kad sam kupio kartu i ušao u kupe, shvatih da je i nemoguće, moguće. Kad je voz tačno u minut krenuo sa stanice, prekrstih se.

Klizi voz po šinama, a Dobričko polje šareni se od ljudi poput vašarišta. Razmilela se vredna čeljad po svojim baštama, njivama, lивадама... Putnik koji često putuje na ovoj relaciji, u poverenju mi kaže:

„Tako je ovde preko nedelje, svi su u polju. Svi su ukućani na okupu.“

Slušam ga i razmišljam; Biblija kaže drugačije:

I sedmog dana Bog dovrši svoje delo koje učini. I počinu u sedmi

dan od svega dela koje počini. I blagoslovi Bog sedmi dan i posveti, jer u taj dan počinu od svoga koje učini.

Dok sam se ja prisećao Biblije, putnik sa susednog sedišta dobaci:

„Kažu, imamo najviše praznika. Ali, samo dangube i penzioneri praznuju. Oni koji rade, rade u firmi i kod kuće.“

Ne bi mi sve jedno, ja sam bio, taze, pensioner.

Kupe se polako prazni. Gledam kroz prozor i divim se prirodi. Svuda izobilje zelene boje i behara: na padinama, u livadama, u čestaru i žbunju... čak i na stenama. Kad život buja, mesto ne bira. A životu se treba radovati.

Stanica, Toplica Milan. Izlaz je s desne strane, u pravcu kretanja voza, a s leve je brdo gde je kula Toplice Milana. Toplički Govozdeni puk, Toplica Milan, i ništa drugo ne treba reći, a da čovek ne pomisli kako je trag pravih heroja neuništiv. Ali, s desne strane je opomena druge vrste. Fabrika za proizvodnju mineralne vode. Bolje reći, bivša fabrika. Izvor je u selu Viču, ispod Kule poznatog viteza, a fabrika je u selu Tularu pored asfaltnog puta koji vodi prema Kuršumliji. Starija žena, komentariše:

„Dete moje, pogledaj našu propast. Godinama fabrika ne radi. Sramota! Svako je htio da je kupi na mufte. Mnogi su u toj fabrici penziju stekli. Sad voda otiče u Toplicu.“

Razmišljam o onom što sam čuo spremajući se da izađem na narednoj stanici. Stanica Pločnik – putnike opominje ženski glas ko zna kad i gde snimljen.

Izlazim. Oživeše uspomene. Za to je kriva stanična zgrada. Nekad su tu prolazili svi mogući vozovi, radili su šalteri, bilo je otpravnika vozova i službenika. Danas nema nikog, pa ni vrata ni prozora na prostorijama. Nekoliko godina, voz je bio prava enigma za putnike. Saobraćao bi nekoliko dana, a potom ne bi po dva, tri meseca.

Lično sam bio svedok kad je, pre nekoliko godina, voz udario i usmrtio konja, a koji je bio vezan za banderu kraj pruge. Naravno, došla je policija, došao je i gazda nastradalog konja. Na pitanje policajca zašto je konja vezao blizu pruge, čovek je odgovorio:

„Gospodin policajac, voz ne ide.“

„A šta je ovo?“

„Voz! Ali, gospodin policajac, žimi oči, voz mesecima ne ide.“

Pločnik. Malo ljudi danas zna za bitku na Pločniku. Na Pločniku su se proslavili Miloš Obilić, Toplica Milan i Kosančić Ivan, ali u pobedi. Ko zna, možda se baš tada javila zavist kod Vuka Brankovića. A zavist i mržnja su gore od svake bolesti.

U blizini zapuštene železničke stanice, nalazi se nešto što budi nadu u bolje sutra. Neolitsko selo. Ne znam da li se sa sagrađenim kućama od blata i pruća može preporoditi opustela Toplica, ali zasigurno znam: ko nije ništa pokušao ništa nije ni uradio. Arheološkom nalazištu političari daju ogroman značaj. Jedan od njih, pre nekoliko nedelja, izjavlja da je Pločnik kolevka evropske metalurgije. Ne osporavam, jedino se pitam, ako je to tačno, zašto svaka vlast podilazi biračima obećanjima da će ih uvesti u Evropu. Znam da se krava uvodi u štalu, a eto, mi smo u Evropi bili još u mladom kamenom dobu. Kamenoresci iz ovog kraja decenijama su bili poznati, poput kamenoresca Isaila i njegovog sina. Ti ljudi, iz susednog sela Suvog Dola, svojim su umećem sa kamenom ostavili neizbrisive tragove, tačnije, na stotinu nadgrobnih spomenika od kamena. Eto, minu i to kamo doba, i mermer i granit pobediše.

Konačno mogu dalje, do svog imanja, a koje sam nasledio. Posle smrti supruge, teskobno mi u stanu, teskobno u polju, ponajviše u koži. Teško onom ko postane gospodar osame.

Neko izvikuje moje ime. Toga sam se i bojao. Znam, naljutili bi se da tek tako prođem. Mada znaju da ja ne volim da postavljam pitanja,

postavljaće ih oni meni. Šta ču, mora se. Sedimo na drvljaniku u senci oraha. Dok domaćin sipa prepečenicu od šljive dženarike, nastavlja se na trenutak prekinut razgovor. Deda Mihajlo počinje da nabraja:

„Onaj Vučkov, pa Borin, a tek Grujin, da ne pominjem Desinog nesrećnika, pa Todorov, a tek Jeftini, trojica, kao od brega odvaljeni, a on bez unučeta. Ali, deda Mihajlo uvek nekog zaboravi, pa ga dopunjaju. U malom selu broj neženja je zabrinjavajući.“

U razgovoru učestvujem koliko moram. Znam da balansiram, da im kazujem onako kako to njima odgovara. Sve vreme čekam šansu da uteknem. Kao da Gospod zna šta imam na umu, pred kapijom se zaustavljaju kola. Gospodin Đurić. Sve ih pozdravlja ali odbija da uđe u dvorište. Ne propuštam šansu, žurim ka njegovim kolima. On se smeje.

„Opusti se. Znam ih dobro, zato sam i stao. Nego, bio sam u prodavnici po gajbu hladnog piva. Hoćemo li tamo, da iskvarimo po koju reč?“

„Gde?“ upitah.

„U Kaludru. Kod crkve. Tačnije, tamo, gde je nekad bila prva vodenica.“

Vidim, dan mi je predodređen za dangubu. Pivo mi prija, priča o vodenici, više. Vodenicu je, nekad davno, podigao Isailo Prizetko. Vodenica je dobila ime, Prizetskova vodenica. Kad je, na Isailovom jazu, vodenica proradila, okupljene pogodi vest da je počeo rat. Isailo se iz Velikog rata nije vratio. Godinu dana kasnije, gazda Savatije vodenicu prodaje Jordanu Došljaku. Od tada su meštani vodenicu, umesto Prizetskova zvali, Došljakova vodenica. Došljak je bio krupan čovek i veoma prek kad se naljuti. Ubrzo se pokaza da stranac ima dosta para i da voli kocku. Imućniji ljudi, skloni barbutu, namamiše Došljaka u svoje jato. Pokaza se da je novajlja za njih tvrd orah; dolazilo je i do tuče. Posle vidanja zadobijenih rana u tuči sa Došljakom, gazda Todor je istog usmrtio iz krateža. Vodenicu je kupio Svetislav, zvani Popče, pop Savin

sin. Narod je brzo prekrstio vodenicu u, Popčetova vodenica. Ali, opet se zaratilo, i opet, svetski rat. Pop Savin sin je ubijen od strane partizana. Vodenica je neko vreme bila pusta, a onda, pred kraj rata, vodenicu je prisvojio Rista Kokošar. Nadimak Kokošar je dobio jer je kroa kokoške. Narod vodenicu nazva, Kokošareva vodenica. Čuvši to, Rista pripreti domaćinima likvidacijom. Vodenicu prekrstiše u Vodenica druga Riste. Posle četiri godine Risto je oputovao na nekav Otok. Niko nije smeо da uđe u vodenicu, dobro su se pamtila Ristina zlodela. A onda je, jedne godine, naišla poplava kakvu niko od starina nije pamtio. Od vodenice je ostao tek po koji beleg. Narod je počeo da govori: Tamo...gde je nekad bila vodenica. Tako i danas kažu. Vodenica jedino oživi u pričama najstarijih meštana.

Odbio sam da me prijatelj kolima prebaci do kuće. Krenuo sam prečicom. Zadovoljan sam svojom kondicijom. Nisam verovao da mogu tako brzo da izbjem na zaravan. Polje me obradova i rastuži. Pola njiva beše obrađeno, pola ne. Pogled mi odluta ka hrastovoj šumi. To je jedina hrastova šuma u ravnici. Moja šuma. Samo onaj ko ne upozna lepotu i snagu hrasta, ostaje ravnodušan prema hrastovim šumama. U proleće, ništa nežnije od hrastovog lista pred listanje, pred vama je najnežnija nijansa zelene boje. U jesen, ta zelena nežnost prelazi u plamteće nijanse i boje.

Konačno sam tu. Kapija, oborena. Žurim da provetrim sobe. Zadovoljan sam, paučine ima ali ne mnogo. Ima i metle. Pokupih neke stvari i krenuh ka bunjištu. Tako su starine zvale mesto gde se odlagao otpad, a koji bi se kasnije spaljivao. Kad, na bunjištu, procvetala perunika. Plava! Kao da me pozdravlja. Da, može srce i te kako da zatreperi.

Odlažem svaki posao, krećem ka potoku. Prvo moram kroz šljivik. Sve je kao nekad. Šljiva dženarika prva iznedri behar. I to, mirišljav. Ubrzo počinje pravo takmičenje. Ne zna se koji je behar lepši. Snežnobeli behar šljive moravke je božanstven, ali behar jabuke je sav prozračan, nežan, oku prijemčiv. Kruška ima lep behar i najizrazitiju boju lista. List kruške je mekan, zelene boje, kao da se u njemu skriva sva sočnost proleća.

O vinovim lozama nije zahvalno pričati u proleće, kao što je lako pričati u jesen. Ipak, u mom se zavičaju svako, baš svako, obraduje ružičastim čvorićima na vinovojoj lozi. To je dobar znak za domaćina - nade ima za zrno i vino.

Šljivik je lep u proleće; gore beli cvetovi, dole mlada, zelena, trava. Kad lišće zameni behar, sve postaje zeleno. Prolećni mrak je zbog zelenila tajanstven i zgušnut.

Ispod šljivika, njiva, zarašla u korov. Nekad je tu bilo mnogo krušaka. Jedino je preostala tamnjanača, i to, u plotu. Dok je deda bio živ, kruške niko nije mogao da poseče. Sećam se, jednoj sam kruški i ja kumovao. Trokruška. Kasnije su je svi tako zvali. Jedno stablo, a tri vrste krušaka. Jedne grane rađaju bazve, druge pološke a treće turšijače. Gledajući u krušku tamnjanaču obećah sebi da će je oslobođiti korova.

Da bih stigao do potoka moram da pređem preko puta. Carskog puta. Da, baš ovim putem prošla je Lazareva vojska. Istim putem se stiže i do Blačkog jezera. Deda mi je često pričao priču koja je prenošena s kolena na koleno.

Kneginja Milica, potonja carica, čuvši za poraz Lazareve vojske, pokupi silno blago i krenu sa velikom pratinjom iz Kruševca prema Kosovu Polju. Nadala se da je Lazar zarobljen, kao i mnogi srpski vitezovi. Proverena vest da je Lazar pogubljen, i da su njegovi vitezovi izginuli, zatekla je kneginju u selu Suvom Dolu. Put je vodio prema Pločniku, mestu gde je leta gospodnjeg 1387. srpska vojska izvojevala pobedu. Čuvši vest, knjeginja se obratila Isailu, Lazarevom starom ratniku za savet.

„Gospodarice, za sve je kasno. Turci se mogu pojaviti svakog časa. Blago će vam sigurno uzeti, a možda će vas i sve pobiti. Morate ga što pre sakriti. Blačko jezero, jedino je rešenje. Tu zlato niko neće tražiti. Sve obavite noću, zbog naroda. I, budite krajnje oprezni zbog vodenog bika. Znate, u jezeru živi vodeni bik. Neka vaši kopljanici budu na oprezu, ali ga niko ne sme ubiti. Boljeg čuvara zlata od njega ne možete naći.“

Legenda o zlatu može biti tačna, o vodenom biku, možda potrebna. Greh je lagati, kao dete maštah i ja da se dočepam tog blaga. Zbog jedne male, prirodno plave. Bilo kako bilo, ja sam konačno blizu potoka. Zastanem, i oslušnem. Potok grgolji. Svaka čast velikim rekama, morima, okeanima, kapa dole svim silama nemerljivim, potok je ono što jeste, potok. Setite se, vi, koji ste barem jednom u životu slušali žubor potoka, čuste li posle toga nešto slično, milozvučnije, žubornije ili grgoljnije? Vi, koji ste bar jedno jutro belo sedeli na obali njegove malenkosti, da li ste još negde videli na takav način izatkan čilim: osnova, zelena trava, a šare: bele rade, žuti maslačci i plave ljubičice! Sve je kao Božjom rukom rukopoloženo, iz utrobe majčice zemlje pridošlo, postojano, kao za dušu našu darodavno. Slavuji radosno i raskošno pevaju, kao da su majskom rosom pročistili grla. Rosa kao sve lepote, kratko traje, ali se iznova rađa.

Kad se nađem u tim i na tim obalama, kad njima uteknem od istrazanosti i sivila svakodnevlja, kad oslušnem taj grgolj, taj milozvuk koji je majstorski objedinio sve miline ovog sveta, setim se latinske izreke: Priroda leči a ne lekar.

Autor: Dušan Mijajlović Adski, 63, Niš

- | Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- | „Divan, neimarski putopis kroz prošlost, prelepa har-
- | monija emocija, sećanja, dana prošlih i sadašnjih.“
- | „Autor nas lakisim, lirskim stilom vodi u šetnju kroz prostor i vreme.
- | Nisam šetala Neimarom (Beograd), ali sam sasvim mogla da vidim
- | slike i osetim duh vremena i ljudi koje opisuje.“

ŠETNJA KROZ VREME

Izađoh u svoju uobičajenu, zbog očuvanja zdravlja gotovo već obaveznu, šetnju. Bio je prelep jesenji dan oko podneva, kad sunce ima posebnu jesenju toplinu. To nije toplina intenziteta vrućine, to je toplina kvaliteta, toplina atmosfere i toplina oko srca. To je i posebna toplina boje i svetlosti. Svetlosti ne blještave, zaslepljujuće, već dempfovane i kao pozlaćene, prigušene brojnim okolnim senkama kao i zastorima krošanja kroz čije rastere se blago probija kupajući svojim žuto narandžastim prelivima kućne fasade, zidove, krovove, ulične površine kao i sve predmete čija je jedna strana kao namerno uvek izložena, okrenuta prema suncu, kao da je željna sunčanja poput nekog velikog guštera. A zbog kontrasta sa senkama druge strane predmeta, utisak topline te osvetljene strane još se više pojačava.

Samo što krenuh, gotovo mehanički, kao po diktatu neke više sile uputih se da proštam ulicama Neimara, poznatog starog kraja Vračara i kraja mog detinjstva i mladosti. Predratnog „Dedinja“ kako su ga neki videli i o njemu govorili. Istovremeno shvatih, ne malo zapanjen, da više i ne pamtim kad sam tuda hodao, a kamoli opušteno šetao. Tačno je da sam se odselio pre desetak godina iz Nebojšine ulice u svoju novu ulicu a još pre četrdeset iz Hadži Milentijeve u Nebojšinu. Ali setih se da sam i pre toga, uvek negde žurio prema centru grada, pa ako sam i sticajem okolnosti prolazio neimarskim ulicama, to sam činio vozeći automobil, od koga se u to vreme gotovo nisam odvajao! I zato, sad dok

sam se spuštao Ulicom Maksima Gorkog da bih ušao u Hadži Milentijevu i nastavio pravo njom prema jezgru Neimara, učini mi se da me od vremena neimarskih uspomena razdvaja velika vremenska praznina, bolje reći jaz dugotrajnog, ali i teško shvatljivog zaborava.

Od prvih koraka, naročito dok sam prolazio pored bivše porodične kuće u Hadži Milentijevoj 85, pa i dalje svim toliko mi poznatim okolnim ulicama, osetih čudnu, teško opisivu toplinu koja me je celog prožimala, kako kažu „od glave na do pete“. Osećao sam se kao Prust kad je krenuo u potragu za izgubljenim vremenom primetivši kako mi se ono sa svakim mojim korakom polako vraća. Karakteristična mesta u mom hodočašću budila su slikovite uspomene, obnavljala u mojoj svesti ponovo oživele slike prošlih zbivanja sa ipak jasno prepoznatljivim, davnim likovima - učesnicima. U šetnji pored starih, malo promenjenih kuća, pomislih kako su ipak nadživele mnoge od mojih starih suseda, jer ko zna koliko njih više nije među živima.

Prolazeći tako redom pored neimarskih vila, pokušavao sam da se setim imena njihovih stanara, približnih vršnjaka mojih odavno pokojnih roditelja, i da vratim u svest njihove likove. Razmišljajući ko sad stanuje u tim kućama, usput sam sreo i nekoliko potpuno nepoznatih ljudi koji su, tu i tamo, u njih ulazili. Kad dođoh do jednog gotovo nepromjenjenog visokog zida kuće koja je uvek podsećala na tvrđavu i još kao dete me privlačila svojim neobičnim i zagonetnim izgledom - ugledah na zidu istu i staru garažu, pa zavirih automatski i radoznalo prema donjoj ivici njenih ogromnih vrata. Setih se zašto. Kao deca otkrili smo u toj garaži pravu riznicu. Neko je iz te kuće izgleda radio u studiju neke filmske kuće i čuvao u garaži gomilu starih i više neupotrebljivih traka. Jer igrajući se ispred garaže, primetili smo da često ispod njenih vrata proviri krajičak filmske trake. Kad bi ga povlačili, dešavalо se da izvučemo i na desetine metara! Posle smo u toj providnoj filmskoj traci, okrenutoj prema jakom svetlu, mogli da gledamo u sekvencama čitave delice raznih filmova. Bilo je to uzbudljivo otkriće za našu dečiju radoznalost. Prvi put u životu smo videli izbliza i držali u rukama celuloidnu traku, napeti od iščekivanja da saznamo koju tajnu ona u sebi krije.

Kad dođoh do prvog ugla ukrštanja sa Ulicom Janka Veselinovića ja videh slikovito, kao da je bilo juče, scenu dečaka pakosnog izraza kako držeći za rep jednu mačku, izmahuje njom kao kladivom i baca je nebu pod oblake, da bi je opet pri padu uhvatio i dalje ponavljao sadističku igru. I prenuh se tek kad shvatih da sam zamahnuo nogom, kao i pokretom udarca ruke u prazninu vazduha, u želji da šutnem u zadnjicu i ošamarim malog dripca kao što sam na istom mestu kad sam imao samo sedamnaest godina - a bio već verni ljubitelj životinja, naročito mačaka - to uradio otprilike krajem pedesetih godina, mada sam znao da mu je otac - u tom još opasnom komunističkom vremenu - sudija vrhovnog suda! Koliko me je dugo vremena i kako namrgođeno njegov otac u susretima streljaо pogledom - kad se samo setim. I tada me odmah prođoše žmarci. Pomislih kad bih ga sad sreo, ako je uopšte još živ, da li bi se možda pomirili? Prođoh desetak kuća i nađoh na još jednu, jakog spiritualnog zračenja, kuću iz čije se aure pokazalo da izranjuju neki stari duhovi. Vidim, i ne verujem očima, ispred te kuće dresera Lubija i njegovog učenika Reksa, prelepog nemačkog ovčara. Ne čini mi se samo, nego čujem i glas Lubijev: „Sedi mirno, Reks; donesi novine, Reks; pozdravi, Reks; šunjaj se, Reks; zavijaj tiho, Reks; hajde, laj glasno, Reks; hodaj na dve noge, Reks ...“ Okolo su već počeli da se skupljaju i radoznali prolaznici. Mahnuo sam Lubiju rukom po navici i produžio. Dok sam se udaljavao, pratio me je usput sve tiši dreserov glas. Kasnije, u povratku ću u Lubijevom dvorištu primetiti jednog mladog nemačkog ovčara, ali to nije bio Reks.

Stigoh i do parkića, preko puta svoje bivše osnovne škole „Svetozar Marković“. Odmah primetih da je terasa iznad prodavnica u parkiću prazna. Ni žive duše. Nema tu više ni Piljka, ni Bubeta, ni Zorana Seljaka, ni Mikice, ni Mike Šnicle ni Sime Ambasadora, ni Nidže, ni Rafa, ni Nine Čarapana... Ne stoje tu više satima gluvarеći i smišljajući razne igre sa loptom ili gotovo cirkuski vešte akrobacije na biciklu. Nema više priča ko je koga istabao i ko je koju trebu odvojio, kao ni novog dogovaranja na koju ćemo beogradsku igranku u sledeću subotu...

Nekakva me seta obuzima ali mi je i prijatno, nekako toplo oko duše kad shvatih da je sve to stvarno postojalo i da mogu uvek da ga obnavljam ovako u sećanju, ako opet dođem na ovo meni značajno i tako blisko mesto, mesto moje rane mladosti. Stajao sam desetak minuta naslonjen na ogradu terase kao nekad i priželjkivao da će, možda, barem neko od njih da iznenada da se pojavi, i da će ga već s kraja ulice ugledati kako dolazi, polako se približava. Ali nadah se uzalud!

Siđoh zatim u park i sedoh na jednu klupu na istom mestu gde sam nekad sedeо sa Vesnom. Vratih u sećanje istog trena njen prelepi lik nežne i eterične, vitke plavuše - prave vile. Setih se neke čudne sanjalačke dubine u njenim krupnim ljubičasto-plavim očima, nekog u njoj neobičnog spoja duhovnosti i senzualnosti, spoja stvarnog i opipljivog i nestvarnog, anđeoskog bića koje me je tada tako izluđivalo. Pomislih: „Toliko sam uživao samo da je gledam, kako bih voleo da je sad ugledam. I kako li sad izgleda, mora da je još lepa jer takva lepota je neprolazna...“

Krenuo sam kući ulicom Ognjena Price, prvom paralelnom ispod Hadži Milentijeve. Prošao sam pored kuće u kojoj je stanovaла. Sve vreme sam napeto razmišlјao da li će je sresti, da li će se ona iznenada pojaviti na izlazu baš u trenuku mog prolaska. Opet uzalud! Uostalom setih se da je od tog vremena naše mladosti nikad više nisam video. Možda živi negde daleko u inostranstvu. A možda i na nebu, među anđelima!?

Obiđoh moj stari Neimar uzduž i popreko. Prošetah njegovim ulicama ukrug i to nekoliko puta. To moje putovanje kroz vreme, kroz muzej starina i uspomena pod otvorenim nebom, trajaše gotovo tri sata. I vratih se najzad kući, pomalo umoran i još više u nostalgično setnom raspoloženju, jer nikog poznatog nisam sreo niti je mene neko od prolaznika, kao nekad, prvi pozdravio. Ipak sam, zahvaljuјуći današnjem danu, doneo novu i važnu odluku da se odsad, kroz šetnju, često vraćam svom starom drugu Neimaruu.

Autor: Balša Rajčević, 75, Beograd
slikar, vajar i pisac

Kategorija:

NAJBOLJA PRIČA O PUTOVANJU PO SRBIJI

I mesto u kategoriji:
Najbolja priča o putovanju po Srbiji

- | Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:
- | „Divan putopis koji na savršen način opisuje predele, emocije,
- | životne priče, prirodne lepote i šalje snažnu životnu poruku svim
- | čitaocima!“
- | „U literarnom smislu, dobro napisana priča, duhovita, a može se
- | reći i veoma poučna.“

NAŠA EKSURZIJA U BANJU KOVILJAČU

„Dobro došla u naše „Društvo za borbu protiv raka“. Čime bi želeta da se baviš u njemu?“ upitala me je predsednica, onkolog dr Đerđi Šarić uz široki osmeh dobrodošlice.

„Uvek sam maštala o putovanjima. Volela bih da organizujem izlete i ekskurzije za članove Društva“, odgovorih brzo i sama se čudeći otkud mi hrabrost. Godine prošle a ja nigde nisam bila.

„Nismo ti mi baš orni za takve poduhvate, no dobro, ako nađeš nešto lepo, jeftino, a da nije daleko, bićeš naš ministar turizma.“

Ceo sledeći dan sam sedela uz kompjuter i telefon i tražila smeštaj, kao da se plašim da će mi ko ukrasti ideju i, ne daj bože, titulu. Odredište sam znala još kada sam pomislila na putovanje, Banju Koviljaču. Jedine moje fotografije iz ranog detinjstva su snimljene tamo. Malena, trogodišnja devojčica sa dve kikice stoji između babe i mame na stepenicama koje vode iz banjskog parka prema Gučevu; petogodišnja devojčica u beloj haljinici i s rukom savijenom poput balerine iznad kose stegnute u konjski rep ukrašen organdinskom, velikom mašnom stoji između leja prelepog cveća oko ozidanog vodoskoka; izđikala, krupnooka, tužna devojčica u pubertetu, s bratom, mamom i babom na klupi ispred vile „Hecegovina“. Tri moja boravka u

banji. Sada te požutele, crno-bele fotografije stoje okačene u zajedničkom ramu, u napuštenoj i sasvim zaboravljenoj dedinoj kući u malom slavonskom selu, koje se zajedno sa svojim ostarelim seljanima sve brže seli prema groblju, tamo daleko, prema plavičastoj senci daleke planine.

Htela sam da oživim svoje dane ispunjene nežnošću u pitomoj banji. Osetila sam čak i onaj vlažni miris sumpornih para iz kupatila koji sam udisala čekajući mamu i baku na drvenim klupama u hodniku, ispred malih sobica s kadama, a pored velikih prozora koji su gledali u park.

Odabrala sam hotel „Gučevo“, na fotografiji, idilični, noviji objekat na zelenoj padini, okružen šumom. Već sam nas videla kako uživamo u rađanju sunca na proplanku i udišemo nama toliko potrebni ozon. Iznenadena niskom cenom za dva pansiona, odmah sam rezervisala smeštaj za dvadeset pet osoba.

Doktorka Šarić, iznenadena mojom predanošću zadatku, samo je skeptično slegala ramenima pogotovo na cenu aražmana. Rezervisala sam i autobus našeg lokalnog autoprevoznika, onako isto naprečac, bilo mi dovoljno što mi se čovek, dispečer, činio pouzdanim, tako da kvalitet autobusa nisam proverila, i pored prethodne sugestije doktorke da je on najbitniji, s obzirom na dužinu puta, starije, uglavnom bolesne ljude, i nesnosne vrućine tih dana.

Bio je 29. jun 2012 godine. Treba ipak reći da sam ja do tad oduvek bila isuviše tiha, bezlična osoba, za koju se iza leđa pričalo da je „mrtvo puvalo“ ili „niti smrdi niti miriše“. Naravno, u Društvu za to nisu znali jer sam se pojavila među njima prikladno obučena, kol'ko-tol'ko pričljiva, sigurna u sebe, spremna da pomognem drugima. Prošlo je deset godina od amputacije mog desnog bubrega zbog raka i ja sam odlučila da se promenim i postanem ličnost.

Doktorka Šarić je sve suprotno od mene - stroga, direktna, vredna, kreativna, perfekcionista. Ništa ne prepušta slučaju. Pravu mene nije prozrela. Morala sam da igram svoju ulogu vođe puta i energične osobe koja zna šta radi do kraja.

Nas petoro je krenulo iz Apatina a ostali
će ući u Somboru, Kuli. Srećom, sa mnom je
krenuo i moj muž, i sam iznenađen i zbumen
mojim novim ponašanjem. Još dok smo bili u
gradu uočila sam da su amortizeri na autobisu loši, tresao se
i mi s njim. Do Sombora sam shvatila da neme šanse da klima proradi.
Ja koja se nisam oznojila još od ispoljavanja teške bolesti, počela sam
da se orošavam. Bože, šta ču, možda ja samo sanjam. Naš vozač Adam,
Rom obrijane glave, omalen, u bermudama veselih boja, poskakivo je
od truckanja i bezbrižno pevao uz radio.

Stižemo u Sombor, ispred hotela „Sloboda“ gde nas čekaju ostali
putnici, jedan muškarac a ostalo žene. Znajući da bi od uzbuđenosti
i straha usred rečenice ostala bez glasa, odlučujem da ćutim uz
neki žalosni osmejak koji je trebalo da bude osmeh dobrodošlice
Somborcima. Krećemo. Na izlasku iz grada, doktorki je sve jasno.
Zaustavlja autobus i traži od vozača telefonski broj dispečera. Traži od
njega bolji autobus, uplašena za bolesne ljude. Ja pokajnički sedim i
слуша negodovanja. Nema u garaži boljeg vozila, dali su nam najbolji

„Vraćamo se“, komanduje doktorka. Putnici čute. I tada naš Dušan
zasvira u malu trubu koja mu je visila o vratu i povika: „Izdržaćemo,
nastaljamo put!“ a ostali zapljeskaše. Kao da nas je zvuk trube tada
prebacio u neku drugu realnost. Do tada ukočena lica se opustiše a
smeh, šala i vesela dobacivanja postaše naša stvarnost. Tako smo
putovali sve do banje, uz mali odmor na Fruškoj gori. Bolesti više nema
i mi postasmo mlađahni pioniri koji osvajaju planinu Gučevo.

U autobusu su tri muškarca, Aleksa sedamdesetogodišnjak,
udovac iz Staračkog doma, Dušan od 67 godina, dugogodišnji volontер
Društva iz Apatina, još uvek na hemoterapiji i moj muž. Ostalo žene, sve
sa iskustvom maligne bolesti, sve heroji i pobednice. Milica, sekretarica
Društva je ponela i priče koje nose imena ovih žena u kojima su opisani
njihovi životi i njihov put kroz bolest, njihove ispovesti. Same su ispričale
svoju muku i vidim po njihovim licima dok ih čitaju u autobusu da su

zadovoljne kako su njihove od srca otkidane reči, zabeležene.

Sunce klizi zapadom niz Savu. Prolazimo pored ruiniranih pogona „Zorke“. Ponegde samo kakva manja, nova hala privatnih preduzeća i u staklo obučene zgrade banaka. Sa leve strane, plave se obrisi Cera. U autobusu je temperatura podnošljivija. Prestali smo da se plašimo čak i promaje, pa barem malo osetimo dah vetrića nastalog od jurnjave autobusa. Prednja vrata su stalno otvorena. Adam neumorno poskakuje na svom sedištu i uzvikuje „điha Zelenko“ a mi se klatimo u ritmu njegove besomučne vožnje. Jurimo prema odredištu i mom novom iznenadenju.

Prolazimo kroz Loznici i nekako nalazimo put za banju. Konačno, najviša planina moga detinjstva, Gučevo sa najvišim vrhom, Crnim vrhom od 779m. Uskom asfaltnom trakom se penjemo a grane bukve, graba i cera nam pružaju ruke kroz otvorene prozore i lupaju po limu. Izranjamo pred divan hotel. Oznojeni putnici već vade nestrpljivo prtljag. Ja jurim ispred doktorke, koja me više ne pušta samu, prema recepciji. Predstavljam se i kažem recepcioneru da smo rezervisali i uplatili pansione na što ovaj iznenaden, govori da je hotel pun i da ne zna o čemu pričam. Gledam moje saputnike kroz staklena vrata i preneraženo lice predsednice. Ko ga sam ja to zvala, s kime pričala? Izađe mi pred oči da i na Tari ima hotel istog imena, nisam valjda tamo rezervisala? Uleće Milica i pokazuje račun na memorandumu. Spas u zadnji čas. Mislim da sam već počela da kolutam očima i da mi pod ispod nogu izmiče.

„Pogledajte 300-400m niže, tamo je to dečije odmaralište“, uputi nas recepcioner. Bez prevelikog negodovanja ljudi vratiše svoje stvari u gepek i uđoše u autobus. Samo sam ja stajala s mojim koferom napolju, neželeći da napustim hotel koji mi se toliko svideo još na fotografiji. Sada mi se činio još idealnijim, kao iz snova. Ispred njega se kroz čistinu među jelama pružao očaravajući pogled na celu Semberiju. Drina se poput zmije uvijala i vijugala presecajući livade i polja pod pšenicom

i kukuruzom, voćnjake. Vazduh ovde nije bio prevruć a oči su se brzo odmarale zaronjene u zelenilo.

„Hajde, ulazi“, moju obamrllost je prekino moj suprug koji nije znao što se dogodilo.

Ljubazni domaćin dečijeg odmarališta nas odvodi do soba. Malo je sve pohabano ali čisto. Doktorica se pobrinula da još u Somboru napravimo raspored spavanja, domaćinu naložila da na svaki krevet sa imenom osobe koja će tu da spava ispiše i lepe poruke dobrodošlice. Ja sam i dalje bila razočarana a euforija koju je u meni izazvala bujna planina i njeni blagi miomirisi pomešani sa toplim mirisima sećanja, iščezli. Još uvek sam čekala prekore predsednice i ostalih saputnika zbog odabranog, skromnog smeštaja. Posle osveženja u kupatilima, sišli smo do drugog objekta, omanje kuće, na večeru. Jeli smo za drvenim stolovima i klupama, ispod krova od vinove loze sa koje su visili već oformljeni grozdovi. Raznobojni cvetovi i gotovo zrele kajsije su nam šaputali pozdrave koje je donosio do njih laki povetarac iz doline sa razigrane Drine. Vidim, svi uživaju, a u meni još uvek nelagodnost od svog, nekako isturenog položaja, na koji nisam navikla, jer se svi meni obraćaju za obaveštenja o sutrašnjem danu. Doktorka je još kod kuće osmisnila svaki trenutak boravka. Sa mnom se dogovara samo o izletima ovde u banji. Vadim iz sećanja prijatelji

inu priču o poseti etno naselju „Sunčana reka“ a o spomen-kosturnici podignutoj borcima sa ovog područja poginulim 1914. na Crnom vrhu, nedaleko od hotela gde smo greškom došli, znam od ranije. Spavam mirno, jer sam sada sasvim sigurna da će sve biti dobro. Nije tako strašno grešiti, ako su oko tebe dobri ljudi koji su mnogo teže probleme strpljivo prevazišli.

Budi me zvuk trube. To Dušan zove na doručak. Sunce već prigrejava a sve miriše na zeleno, na milost, na dobrotu. Radujemo se jedno drugome, svi su radosni, naspavani. Jedino mi se Matilda, najstarija putnica koja ima 80 godina, žali na glavobolju i vrtoglavicu.

„Ma, nije joj ništa, mazi se. Navići ćeš se. Biće strašno kada zaista bude u problemu“, odgovara mi doktorka a ja još uvek nisam mirna.

„Vi ćete, onda, autobusom sići do banje, a mi čemo šumskom stazom,“ da joj olakšam.

„A ne, ja ću sa vama“, gotovo uvređeno viknu dečija vaspitačica u penziji, siroče iz Drugog svetskog rata, sićušna i krhkka pout ptičice.

Krenuli smo stazom kroz bukovu šumu. Mestimočno, tamo u daljini, vidimo Drinu i uveliko suncem probudenu Semberiju i Mačvu. Otvara nam se i pogled i pluća. Najstariji su i najbrži. Gotovo trče prema čarobnoj dolini. Vidim da sa grana dohvataju raznobojne balone i lizalice. Jutros, u četiri sata, postavili ih Dušan i Cecilja, naša ministarka za ručni rad i umetnost, šezdesetsedmogodišnja žena koja sve ume da napravi a najlepše još da svoje emocije pretoči u stihove. Oduševljena sam idejom i požrtvovanjem dvoje ljudi. Dušan se deset godina bori sa rakom debelog creva, nosi stomu, ima metastaze na plućima. Sada sa svojom trubom bodri, uz veselo poskakivanje, svoje sapatnike i saborce. Uz njega poskakuje Adam i peva ciganske pesme iz svec glasa. Pevaju i drugi, svako svoju pesmu. Pridružuju nam se i ptice obradovane neobičnim gostima. Svaki pronađeni poklončić izmamljuje salve smeha i srećnih poklika. Četiri kilometra nizbrdice, uz kratke odmore, su očas savladani. Prva na cilj je stigla Matilda. Ona je pre godinu dana operisala dojku.

Tonemo u hladovinu stoljetnih, procvetalih lipa. U grupicama šetamo uređenim stazama. Renovirane vile Hercegovina, Srbija, Dalmacija... blistaju punim sjajem. Samo najlepša građevina, nekada čuveni Kur-salon tužno samuje, zapušten. Kako su lepe bile igranke na njegovoј terasi u vreme moga detinjstva! Tela plesača su se njihala u ritmu tanga i valcera, opijena lepotom proletnjih noći i blizinom zvezda. Mene najviše mame banjski objekti nagnuti ka Gučevu, kamenite stepenice i maleni vidikovci. U sredini banje, svoj ples izvodi vodoskok. Nema više starog vodoskoka kome se voda raspršivala samo u jednom

mlazu, na vrhu. Sada automatika upravlja novom, velikom fontanom. Čini mi se da su nekada i cvetni aražmani okolo bili raznovrsnji i uređeni sa više majstorstva. Moju reumu mami miris banjske vode i lekovitog blata. Još sam mlada za to, mislim u sebi, a i plašim se da pretopla voda ne prizove opaku bolest na koju sada polako i zaboravljam. Vraćamo se uzbrdo, do odmarališta, autobusom.

Posle podnevnog odmora igramo se i međusobno upoznajemo kroz socijalne radionice koje je osmisnila sociolog Jilija, mlađa žena sa dva operisana kancera iza sebe. Razdragani smo i oduševljeni jedni drugima. I Cveta iz Kule pronalazi sagovornice. Pustili su je na ekskurziju menjajući je pored kreveta nepokretnog muža koji leži sedam godina. Njoj su zimus amputirali dojku. S ljubavlju priča o svom unuku. Koliko strpljenja u ovoj tihoj ženi. Matilda se ne odvaja od cimerice Vide i obe ponekad poskoče držeći se za ruke. Aleksa se udvara joga instruktorki Slavici. Adam, Dušan i moj muž razgledaju okolinu. Jedino doktorka sve prati budnim očima i iščuđava se našem zanosu uz uzvike „o, svašta“, dok gleda Milicu ogrnutu samo velikom maramom kako leluja po poljanici utonula u vlastitu nirvanu. Zvuk Dušanove trube nas sve okuplja na livadicu gde radimo joga vežbe. Na kraju se igramo dečijih igara, vije i čorave babe. Ko ga vija uhvati mora da uradi što mu se naredi. Adam se niz padinu spušta praveći kolut napred. Mara izigrava pevca. Držeći se u krugu za ruke, bili smo spremni da poletimo do već zatamnjjenog neba i prvih zvezda. Do kasno, najveseliji od nas su plesali uz muziku sa radija u Sali za dečije aktivnosti. Slavica je pokazala na parketu svu svoju gimnastičku veštinu koju je sačuvala zahvaljujući jogi kojom se počela baviti nakon amputacije dojke. Ima 66 godina. Dušan igra nešto izmđu tvista i ratničkog indijanskog plesa. Cecilija i doktorka plešu u paru a Milica izvodi plesni performans sa svojom maramom pokazujući povremeno još uvek lepo telo u kupaćem kostimu.

Ujutro posle fiskulture i doručka odlazimo do spomen-kosturnice. Ovde se vodila prva rovovska bitka u svetskoj istoriji ratovanja. Pored

pijateta prema žrtvama Velikog rata osećamo ogroman ponos što su srpski seljaci u istu grobnicu sahranili i tela poginulih neprijateljskih vojnika. Svima su sve oprostili i shvatili da su obični ljudi u ratu samo žrtve strašne igre pohlepnih. Dušan na svojoj trubi svira „Marš na Drinu“.

„Počivajte u miru“, šapućem senkama predaka. Sa mesta gde je košturnica, puca pogled sve do Šapca, vide se minareti sa džamijama u Zvorniku i drugim bosanskim naseljima.

Predlažem da se spustimo do Drine i etno naselja „Sunčana reka“. Ulenjeni pregrejanim autobusom milimo prema Drini, a onda nas razbudi i razgali svežina bistre reke. Drina je poskakivala po velikom kamenju milujući šljunak na obali. Šetali smo pored reke, čavrljali, udisali pročišćen vazduh i gotovo osećali hladnjikave kapljice. Prepoznavali smo plaže i mesta na kojoj je svoje melodrame snimao Šotra. Obradovala me je Slavica, profesor engleskog jezika u penziji, koja je zahvaljujući jogi i jeziku obišla veliki deo sveta, kada mi je rekla: „Hvala ti što si nas ovde dovela“. Bila sam ponosna na sebe. Sedeći pored čarobne reke, Milica je pročitala priču o Andriji koji nas je napustio nekoliko dana pre polaska u banju. Malo nas je rastužilo ali smo bili ponosni što smo ga poznavali, što je bio deo nas, deo naše priče o humanosti i pruženoj ruci pomoći svakom čoveku. Naša krilatica „Rak je pobediv. Okreni se oko sebe nekome treba tvoja pažnja“ koja je napisana u našim parkovima dostojanstva u Apatinu i Somboru i još nekoliko gradova Srbije, živi! Ona nam daje snage i dovoljno je moćna da nas pročišćava i vodi putevima isceljenja.

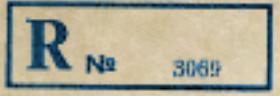
„Ostanimo zauvek ovde!“ neko je vikao. „Neću da vas vozim kući, ostajemo,“ odgovorio je Adam. Umivali smo se u reci, verovatno svako od nas sa željom da naša zelena lepotica zauvek spere i odnese našu bolest.

Vratili smo se kućama još neverujući da smo dva dana bili dignuti na samo nebo.

Ja od ovog putovanja i dalje glumim
da sam stabilna, odvažna i pametna žena.
Organizovala sam svake sledeće godine novu
eskurziju i mnogo izleta. Ipak, eskurzija u Banju
Koviljaču svima je najdraža. Valjda zato što sam i ja sa toliko ljubavi i
želje htela da pokažem kako je tamo lepo.

Autorka: Benić Biljana, 61 godina, Apatin
dipl. inžinjer tehnologije, budući penzioner

II mesto u kategoriji:
Najbolja priča o putovanju po Srbiji

- Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- „Autor nam prenosi na njemu svojstven način ustiske sa putovanja koje je osvojio i zapisom sa ovog putovanja osvaja čitaoca.“
- „Jednostavna, kratka ali duhom bogata priča o lepoti prirode, istočarskim podacima o kojima verovatno malo ko zna izvan tog kraja, o gostoprimstvu srpskih domaćina...“

SELO BORAČ U SRCU ŠUMADIJE

U TV emisiji o turizmu „Knjiga utisaka“, 2009. godine, osvojio sam putovanje i sedmodnevni boravak u mestu Boraču. Pitao sam se gde se to mesto nalazi i da li je i po čemu poznato.

Saznao sam da je tu snimana TV serija „Moj rođak sa sela“. Ovaj podatak mi i nije bio najbitniji. Želeo sam da pre odlaska saznam što više o Boraču i njegovoj okolini.

Kada sam pozvao broj telefona darodavca, javio mi se ljubazan čovek i detaljno objasnio kako da dođem do njih. Rekao mi je: „Iz Zrenjanina imate za Kragujevac direktni autobus, a na autobuskoj stanici ću vas ja dočekati kolima.“

Naš sagovornik se zvao Dejan, živeo je u Boraču, a radio u Kragujevcu. Sa radošću smo se moja supruga Biljana i ja spremali za ovaj put.

U Kragujevcu nas je dočekao nasmejani i stasiti mladi čovek. Pozdravili smo se kao da se pozajemo godinama. Uz put nam je skretao pažnju na delove Kragujevca, Knić, Gružansko jezero i Borački krš.

Gružansko jezero, pored kojeg smo prolazili, svetlucalo je i presijavalo, a u njemu se ogledalo plavo nebo sa paperjastim oblacima. Ulazeći u selo Borač, ugledali smo putopisni znak na kojem je pisalo: „Srednjovekovni grad Borač“. Pred nama se ukazala nestvarna lepota,

koja kao da je božijom rukom stvorena. Sa svih strana se nalazilo bujno zelenilo, a usred svega uzdizao se stenoviti deo, čuveni Borački krš.

U centru sela se nalazila lepa i moderna kuća, koja je utonula u raznovrsno i raznobojno cveće. Pored nje se nastavljalo sve ono što čini etno domaćinstvo.

Dejan nam je rekao da ćemo, ustvari, biti gosti njegovih roditelja, pre svega majke Milene. Viknuo je mamu, i iz kuće je izašla lepa i nasmejana žena, opasana, kao sneg belom, uštirkanom keceljom i rukama umazanim od testa. Rekla nam je:

„Izvinite, mesim pogaču. Pa, dobro nam došli! Uđite! Uđite!“

Smešteni smo u konfornom, dvosobnom apartmanu, gde nas je Dejan poslužio slatkim od kupina, domaćom rakijom šljivovicom i ledenom vodom.

Kada smo se raspakovali i osvežili, Dejan nas je poveo u obilazak svog etno domaćinstva. U posebnoj prostoriji bile su izložene šumadijske narodne nošnje, stare porodične fotografije i razne stvari i predmeti karakteristični za domaćinstva ovog dela Srbije.

U neposrednoj blizini, nalazila se tprezarija sa drvenim stolovima i klupama, prekriveni šarenim ćilimima. Naša domaćica je žurno završavala ručak jer će, pored nas, imati i goste iz Beograda.

Prijalo nam je srdačno i neposredno gostoprимstvo naših domaćina, kao i zdrava i ukusna hrana, koju sami proizvode i pripremaju.

Bio je avgust i, srećom po nas, lepo vreme, te smo sledećih nedelju dana svakodnevno šetali i upoznavali Borač i njegovu okolinu.

Bogata istorija ovog dela Šumadija ostavljala je tragove skoro na svakom koraku. U Boraču se nalazi crkva svetog Arhangela Gavrila, iz 1359. godine, što znači da je sagrađena pre Kosovkog boja. Pored crkve se nalazi groblje, iz XVII veka, a na samom vrhu krša i ostaci srednjevekovnog Boračkog grada.

Imao sam osećaj da su prastare crkvene zidine smirivale napaćene duše i svojom stamenošću ulivale snagu i veru u život.

Sa štapom u ruci, moja supruga i ja smo prelazili svakodnevno po nekoliko kilometara. Usput smo sretali meštane, koji su nam srdačno prilazili i pozivali nas „na po koju“ pred ručak i vruću lepinju.

Jednog dana, Dejan je sa nama pošao u šetnju i doveo nas je do čarobnog mesta. Ugledali smo, ono što je on zvao „Dražin splav“, koji je sagrađen od novih dasaka.

Ispod mostića je tekla rečica sa bistrom vodom i ribicama u njemu. Oko njega su rasle ogromne bundeve, što bi mi Lale rekli – ludaje. U blizini su se nalazila dva konja, koji su bili ograđeni i mirno pasli travu.

U pozadini „Dražinog splava“, nalazila se lepa kuća, dobro opremljena. Pored nje je bila drvena koliba u kojoj se nalazilo piće, sokovi i kafa. Gost ili putnik namernik bi se sam služio i ostavljao novaca koliko je želeo jer domaćina nije bilo.

Na „Splavu“ su se nalazili drveni stolovi i klupe i kada nas je Dejan ostavio, seli smo i uživali gledajući Borački krš i bogato zelenilo, slušajući šum Boračke reke i udišući svež vazduh.

Moja supruga je baš tamo dobila inspiraciju za svoj novi roman „Pečati subbine“, koji je za godinu dana i izdala. U knjizi je opisala sve lepote ovog dela Srbije u koji je smestila i dobar deo sadržaja romana.

Vreme je proletelo i bilo nam je žao što smo morali da se oprostimo od naših novih prijatelja. Boravak u etno domaćinstvu u selu Borač, kraj Kragujevca, možda i nije najatraktivnije moje putovanje, ali mi je ostalo u predivnoj uspomeni.

Prelepa priroda i srdačno gostoprimstvo naših domaćina nas je navelo da im se opet vratimo. I vratli smo se Borču šest godina kasnije...

Autor: Milorad Martinov, 75, Zrenjanin
dipl. tekstilni inženjer u penziji

III mesto u kategoriji:
Najbolja priča o putovanju po Srbiji

- | Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:
- | „Duhovito, odlično kombinovani događaji i putopis... sve u svemu
- | jedan izuzetan rad.“
- | „Prava putopisna priča koja na divan način opisuje takmičarski duh
- | starijih, njihovo mlado srce i rumene obraze, neuspehe, simpatije,
- | nadanja i radosti. Prelepo!“

NOVI SAD – NOVI SAD PREKO VRNJAČKE BANJE

1. POLAZAK

Bečejski bus je na peron stig'o,
A jutro kišno,jadno i tmurno,
Olimpijsko geslo moral nam diglo,
Biće veselja, napeto, burno.

Konduktor „teča“ uzima torbe,
U gepek revno svaku je gurn'o,
A posle na red dođoše borbe,
Jagma za mesto, hodi se žurno.

Svako je bir'o s kim će da sedne,
I svi su mogli birati mesto,
Samo ne pokraj osobe jedne,
„zauzeto, molim“ čulo se često.

Kako se ova osoba zove,
I onaj što seda, nećemo reći,
Čita joj pesme, stare i nove,
I nema kraja njihovoj sreći.

2. DOLAZAK I BORAVAK

Moglo je biti negde oko podneva kada je autobus „Bečeјtransa“ pristigao u krilo autobuske stanice u Vrnjačkoj Banji. Moglo je biti i malo toplijе vreme, sa makar malо više škrtog sunca za dobrodošlicu, za mnoge po prvi put, i možda za neke poslednji, u ovom prekrasnom turističkom mestu, ali nije. Slušajući vremensku prognozu ni naredni dan neće biti sunčan ni toplijи a to za ove novopristigle sportiste, olimpijice vedrog duha, starosne dobi uglavnom iznad šeste i sedme decenije života, imaće posledice po raznim osnovama. Za sada se ne vidi umor, izlazeći iz autobrašnara, ozarenih lica, uzimali su iz gepeka svoje putne torbe i požurivali jedni druge da se ide do blagajne i da se izvrši rezervacija mesta za povratak u Novi Sad. Olimpijska ekipa Udruženja penzionera grada Novog Sada se sastojala od samo deset učesnika. Malo od grada, drugog po veličini i broju stanovnika u Srbiji. Bilo je još toliko navijačа koji su o svom trošku došli da se druže i bodre učesnike. Voda puta nas je teško držao na okupu jer su neki, lanjski učesnici, prepoznali jedni druge i ozarena lica pozdravljali se uz uobičajeno „kako si“, „dobro, fala bogu“, „kako si ti“, „vidimo se“.

Ostatak dana je utrošen na smeštaj u hotelu, ručak i razgledanje izloga u bližoj okolini. Na jednom izlogu kineske prodavnice, svega i svačega, pisalo je: Lokoti za most ljubavi. Ispijajući kafu u bašti kafe-restorana „Karirani stolnjak“ mogli smo lepo videti gomilu lokota, raznih po veličini, obliku i ceni.

„Sutra ču te voditi na most ljubavi. Tamo smo Dragan i ja zaključali našu ljubav. Kada sam prošle godine bila na olimpijadi, tražila sam naš lokot ali ga nisam našla. Možda je napravljen novi most?“ reče sa setom moja saputnica iz autobrašnara, misleći na događaj od pre petnaest godina kada je sa mužem provodila godišnji odmor. Naše poznanstvo je počelo još u osnovnoj školi u jednom sremačkom selu. Danas je Beška poznata po grandioznom mostu preko reke Dunav. Ista smo generacija i uvek smo imali o nečem ili nekom razgovarati. Kada bi spomenula

muža Dragana nikada ne bi rekla da je reč o pokojnom Draganu, iako ima već deset godina kako je umro od raka na plućima.

„Naći ćemo ga sigurno ako je isti most. Ujutro posle doručka ili pred ručak ako budeš slobodna. Važi?“ poželeo sam da prihvati ponudu, iako nisam znao na koji način mogu pomoći. Osećao sam da želi da ga nađe.

„Biću ti zahvalna na trudu.“ Nebo je bivalo sve tamnije. Bližila se, za mene, prva oktobarska noć u Vrnjačkoj Banji. Skinula je za trenutak naočare i ovlaš maramicom prešla preko orošenih očiju. Uz blagi osmeh se pridigla i upitala me: „Vidimo se večeras na svečanom otvaranju olimpijade? Dolazi ministar sporta.“

Ministar sporta i kulture Republike Srbije, gospodin Vanja Udovičić, nekada uzorni vaterpolista, uz prigodan govor je otvorio Olimpijadu. Ređali su se razni pozdravni govor, od gradonačelnika pa do raznih sponzora. Bilo je i predstavnika iz Rusije, Nemačke, Švedske... Bogat kulturno umetnički program, večera i narodno kolo uz odličan orkestar. Igralo se i pevalo do ponoći. Gledano sa strane, niko ne bi rekao da je reč o generaciji penzionera i penzionerki. Šarenilo raznih trenerki i natpisa na leđima i spreda o udruženju penzionera iz ovog i onog grada, iz cele naše lepe Srbije. Duh olimpizma se širio na sve strane. Važno je učestvovati a ne pobediti!

Sledećeg jutra, odmah posle doručka, održan je svečani defile svih učesnika a potom su počela takmičenja u raznim disciplinama. Svaki član našeg malobrojnog olimpijskog tima borio se u najmanje dve discipline. Sa prošlogodišnje olimpijade doneta je jedna zlatna i jedna srebrena medalja i potajno smo im se nadali i ove godine. U konkurenciji je preko 180 ekipa u svim disciplinama. Već za ručkom je bilo komentara kako je moglo biti bolje a i gore. Ja sam bio samo posmatrač i aktivno bih se uključivao u sve vrste komentara. Najlepše mi je bilo kada bih obilazio pojedine delove grada i to ne sam. Pošto se sama ponudila da mi bude turistički vodič (jer je ranije već boravila

u ovom gradu) koristio sam priliku kad ne bi bila angažovana na takmičenju. Njena glavna disciplina je brzo hodanje i zaista je brzo hodala i marljivo trenirala kod kuće i po Dunavskom keju u Novom Sadu. Za jednu disciplinu se nije spremala niti očekivala učešće.

Popodne su se prijavljivale ekipe za takmičenje u pevanju i ja sam se prijavio. Biće deset finalista. Prvih pet će nastupiti večeras a drugih pet sutra uveče. Zbog mnogo prijavljenih morala se održati audicija ali bez muzike. Nema muzike. Krenulo je pa kako bog da. Prijavio sam pesmu „Za moju Milicu“. Peva se uz ritam laganog valcera. Tekst znam napamet, znam i melodiju. Često za svoju dušu odsviram je na gitari a uz veliko zadovoljstvo uvek bih odplesao valcer uz dobru plesačicu. U poslednje tri godine upravo ona je bila ta. Uvek ljupka i nasmejana. Još samo umesto kulisa da postavim baš nju, ljupku Sremicu. Uz pomoć ostalih ubedio sam je da pristane da izađe na pozornicu i da mi pomogne u izvođenju pesme. Čekali smo da dođemo na red. Bilo je dobrih nastupa pre nas ali očigledno je koliko nedostaje muzička pratnja. Konačno smo izašli na pozornicu i dobili znak za početak. Ona je imala tremu, rumeno lice i verovatno visok krvni pritisak. Osmeh se tek nazirao i blago kajanje što smo je nagovorili da nastupi. Počeo sam ali ne pesmu koju sam prijavio već koja mi je pala na um. Početak teksta je isti ali ne i nastavak: „U Novom Sadu, U Novom Sadu, heeeeeej u Novom Sadu heeee...“ a trebalo je: „U Novom Sadu, najlepšem gradu, ostan ţu zauvek, ljubiću svoju Sremicu malu najlepši dunavski cvet...“ Stop! Stao sam i počeo prijavljenu pevat ali ne-ne-ne-ne ne ide. Zadržao sam visok ton i odustao. Za ovaj debakl dobili smo snažan aplauz, jači od svih predhodnih i pokunjeni napustili improvizovanu pozornicu. Ne ide pesma bez muzike tešio sam sebe i Sremicu. Žao mi bilo nje. I njoj žao mene. Neko je i o ovome sastavio par stihova. Jedna naša grupa pevača je ušla u finale. Pevali su neki lički bećarac. Neka ima o čemu da se priča. Važno je učestvovati.

Narednog dana smo tek predveče rešili da odemo do Mosta ljubavi. Kroz Vrnjačku Banju teče manja rečica po imenu Vrnjačka reka. Na nekoliko mesta je prebrođena mostićima a jedan od njih nosi ime

Most ljubavi. Ograda sa leve i desne strane postavljena je tako da se mogu okačiti lokoti raznih veličina, oblika i cena sa ugraviranim rečima zakletve na večnu ljubav dvoje koji se vole.

Lokot se zaključa a ključ baci u reku i ostajete u veri da vam ljubav niko ne može ukrasti dokle god živite. Javna rasveta je već bila upaljena a lokot do lokota se presijavao, čineći skup raznih odsjaja. Prizor pred nama je davao divan osećaj a svaki lokot potvrdu da ima ljubavi oko nas, među ljudima. Pitao sam se koliko su zaključani lokoti mogli da sačuvaju poverene ljubavi. Uveravao sam sebe da su sve sačuvane jer sam tako želeo. Posle večere u hotelu Fontana od 21č delili su se pehari za osvojena prva tri mesta u disciplini pikado a posle je bila igranka. I tako svako veče. Kad bi neko iz našeg olimpijskog tima krenuo na spavanje svi bismo krenuli svojim sobama. Na rastanku dobili smo poziv od nežnijeg dela naše ekipe da ujutru dođemo na kafu u sobu 323. Isti sprat, druga soba od naše. „Hvala devojke. Ako se uspavamo, kucajte nam na vrata.“ Odoše čavrljajući između sebe. „Posle doručka vodim te da vidiš Japanski vrt. Svideće ti se“, dodala je Sremica.

Cimer Branko je prvi čuo kucanje na vratima i ženski glas: „Za pet minuta je kafa gotova.“ Umili smo se, ko je imao kose počešljao i obavezno se namirisali, a cimer Rade poneo domaću rakiju. Prvi put im dolazimo, pa red je ne doći praznih ruku. Pokucali smo na njihova vrata i istog momenta se utiša žagor u sobi, otvorio se vrata, oseti se odmah miris domaće kafe izmešan sa mirisima različitih parfema od njih tri. Ni seli nismo stigoše još troje naših. Za sve je bilo mesta, kafe i drugih đakonija (peciva, čokolade). Probali smo i Radetovu super „medicinu“.

Prohladno jutro, normalno za ovaj predeo Srbije u oktobru. Šetali smo širokom, betonskom stazom kroz prilično očuvan i uređen park za ovo doba godine. Tu i tamo još je prolazio poneki turista, korisnik banje ili slobodan učesnik Olimpijade za ovo prepodne. Sredinom parka, mirno teče mala Vrnjačka reka. Posle pola sata šetnje dođosmo do cvećem ukrašene „rundele“. Pejsaž od umetnički raspoređenih i zasađenih cvetova, na terenu blagog uspona kako bi bila vidljiva

svaka linija razdvajanja ili spajanja različitih zasada cveća. Jednom reči, praznik za oči. U neposrednoj blizini nalazi se prelepa, velika fontana koju treba obići noću kada se menjaju boje vodoskoka. Na kraju šetališta se pruža predeo koji nosi naziv Japanski vrt. Nekoliko vrsta stabala poreklom iz Japana, okačeni lampioni, cevastog promera, od oko jednog metra sa otvorima kružnog oblika i veštačko jezerce, ne veće od deset ari sa strmim obalama obloženim šljunčanim oblutcima. Išli smo preko betonskih stopa da bi prešli na drugu stranu jezera a onda drvenim mostičem do, takođe, drvene kućice kakve se grade u Japanu. Poželjno je i ovde doći noću kada se upali javna rasveta i otvori na lampionima pokažu svoju svrhu. Vraćali smo se istim putem ali veselijeg raspoloženja. Počeo sam pevušiti, prvo tiho a onda sve glasnije pesmu sa audicije: „Za moju Milicu“. Moja pratilja se pridružila kao da je htela da nadoknadimo propušteno na audiciji, prvo tiše, pa glasnije. Primetili smo vesele poglede prolaznika i njihove aplauze da bi nam se uskoro pridružila nekolicina, i približavajući se klupi na kojoj čovek sedi i svira harmoniku, sačinila mali hor. Svirač je odmah počeo svirati valcer i svi smo plesali u sred dana, u sred parka. Po završetku pesme ubacio sam svežanj novčanica u kutiju pokraj njegovih nogu a on je u istom ritmu nastavio sa pesmom „Divan je kićeni Srem“. Zaneti igrom i pesmom, kao da smo nebo dotakli. Uvek smo obožavali ples i danas kada nam se pruži prilika sa oduševljenjem zaigramo valcer. Bilo je sve toliko spontano a uličnog svirača kao da su anđeli doneli u pravi čas. Tog dana, slađe smo ručali.

Posle ručka i kratkog odmora obišli smo letnji amfiteatar pod vedrim nebom i Hram rođenja presvete Bogorodice. Divna građevina sazidana 1834. godine za vrema vladavine kneza Miloša Obrenovića. Do crkve se može doći autom a mi smo išli kamenim stepenicama, sa povremenim zastajkivanjem, bacajući pogled na panoramu grada. Unutrašnja raskoš crkve se može meriti sa veličanstvenim srednjovekovnim manastirima. Teško je prave reči naći da bi se verno opisalo. Treba doći i videti.

Poslednjeg dana Olimpijade ostale su dve discipline: šutiranje lopte na golove i štafeta u brzom hodanju. Tu smo očekivali najviše,

naročito zlato u brzom hodanju. Na treningu u Novom Sadu su postignuti odlični rezultati. Moja pratilja je prelazila stazu ispod 30 sekundi. Na stazu je izašla sa vidnom tremom. Na znak za start jurnula je kao da će trčati i sve vreme smo strepili da će dobiti kaznu, da će biti i diskvalifikovana. Dobila je prvu opomenu od sudije, pa drugu i onda kazna sa plus tri sekunde na postignuto vreme ali nije diskvalifikovana. Neizvesno je bilo i treće mesto. Svi su našli za shodno da je žestoko napadnu i osude. Ja sam je branio i molio da se ne sekira a druge smirivao i govorio da su je mogli kazniti i sa više. To popodne nije mogla podneti. Posle ručka me pozvala da izađemo u grad, što sam prihvatio. Odveo sam je do Mosta ljubavi da razgledamo zaključane lokote a posle u „Karirani stolnjak“ na sok i kafu. Bilo je 17

kada smo ušli u hotel „Fontana“ da vidimo da li su istaknuti rezultati. U pucanju penala nas nema među prvih troje ali kad bacim pogled na listu za brzo hodanje zastao mi je dah od onoga što vidim. Treće mesto i bronzana medalja! Zagrljio sam Spomenku kao da sam joj ja trener, poljubio i čestitao od srca. Njeno srce je sada brže tuklo nego kada je bila na stazi. Nikada je nisam video sretniju. Od 132 udruženja penzionera, naša ekipa od svega deset učesnika u ukupnom plasmanu zauzela je jedanaesto mesto. Bravo! Na zatvaranju Olimpijade veselilo se, pevalo, igralo, jelo i pilo.

Sretno do sledeće Olimpijade. Zbogom Vrnjačka Banjo i hvala na toplom prijemu. Doći ćemo opet.

3. POVRATAK

Vrnjačka Banjo zbogom na časak,
Vraćam se kući, za Novi Sad,
Nosim od tebe, ljubavi dašak,
S tobom bi ost' o večito mlad.

R №

3065

Pratilji mojoj i tebi hvala,
Za trunke života zlaćane,
Eto me k tebi, budeš li zvala,
Da pevamo pesme dragane.

I bus je kren`o s perona leno,
I svak je seo sa kim je hteo,
I ona dama ne sedi sama,
Ko sedi kraj nje više nije fama.

Dal` je to ljubav il` samo pažnja,
Il` davna igra iz osnovne škole,
Za treće doba poruka je važna,
Nek` ljubav cveta i svi nek` se vole.

Autor: Marinko Čavar, 67, Novi Sad
građevinski inženjer u penziji

IV mesto u kategoriji:
Najbolja priča o putovanju po Srbiji

- | Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- | „Divna, topla priča koja teče sama od sebe ostavljajući čitaoca bogatijim za iskustva i opise mnogih prirodnih, banjskih i manastirskih lepota.“
- | „Jasno struktuirana priča, pravi putopis. Snažan lični pečat i autentično prenet doživljaj putovanja.“

USAMLIJENI DRAGULJ

Prošle godine smo suprug i ja odlučili da deo leta provedemo u Ovčar Banji. Nekoliko godina ranije navratili smo usput u ovo mesto. Učinilo nam se kao neka zabit i razočarani ga brzo napustili. Nismo imali ni želju ni nameru da se ikad više vratimo.

Ali godine prolaze a ne podmlađuju. Čuli smo da je ova banja odlična za ublažavanje reumatskih problema. Tu je dolazio i patrijarh Pavle. Doživeo je lepe godine i bio veoma pokretan. Rešili smo da probamo.

Jedna od najsavremenijih poslovica kaže da 'ko nema u vuglu ima u guglu'. Tako smo saznali da je Ovčar Banja udaljena od Beograda 160 km a od Čačka 18 km a, takođe, i da je Ovčarsko-Kablarska klisura pod zaštitom države kao predeo izuzetnih odlika i kategorije. O njoj se stara Turistička organizacija Čačka.

Preko interneta smo našli i smeštaj u odmaralištu „Sunce“. Pozvali smo telefonom da proverimo da li je, zaista, banjska voda u kupatilima i da li je njena temperatura od 35°- 38°C. Pošto smo dobili potvrđne odgovore, rezervisali smo termin.

Priznajem da sam krenula uz izvesnu dozu sumnje. Bilo mi je neverovatno da svaka soba ima kupatilo sa banjskom vodom i da se to dodatno ne naplaćuje.

Kad smo odmakli od Čačka, posle nekoliko putokaza za manastire videli smo tablu na kojoj je pisalo Ovčar Banja. Pre nego što smo prešli most, pogledom smo obuhvatili celu banju u podnožju planina (u poređenju sa našom Avalom pravih gorostasa). Brzo smo uočili naše „Sunce“ pošto smo videli slike na internetu. Leknulo nam je. Potpuno smo se opustili tek kad nam je ljubazna i predusretljiva vlasnica pokazala apartman. Soba je velika i svetla sa visokim plafonima, dovoljno velikim kupatilom sa zaista topлом, banjskom vodom, malom terasom i pogledom na Zapadnu Moravu udaljenu desetak metara. Nikad nisam spavala tako blizu reke, pa još pored opevane Morave! Uživala sam u šumu talasa dok se trkaju i preskaču po uređenom koritu. Mogla sam da vidim i ribe kako oprezno plivaju. Oprezno, zbog gotovo uvek dežurnih ribolovaca.

Svakodnevno smo šetali kejom pored reke. Uživali smo dok se vetar nečujno spuštao s planina i šašoljio nas. Uveče nam je bilo prijatnije u trenerkama. Zapadna Morava sa Ovčarom i Kablarom, dva gorostasa koji stoje pored nje kao telohranitelji, činili su vreme veoma prijatnim i bez sparine. Na ovome su nam zavideli naši najdraži koji su ostali u vreloj prestonici (kao da je u Sahari a ne Dunavu i Savi).

Na kraju keja je hidroelektrana „Ovčar Banja“. Radi od 1954. godine, mada su planovi za izgradnju i geodetska merenja urađeni još početkom prošlog veka. Nažalost, naša mala ali ponosna Srbija je mnogima trn u oku. Tako su Balkanski ratovi i dva svetska rata odložili njenu izgradnju za pola veka. Postrojenja elektrane su u samoj planini Kablar.

Sa druge strane reke je Wellness centar „Kablar“. Pored smeštaja i raznih hidroterapijskih tretmana ovde je i bazen sa banjskom vodom, otvoren za sve posetioce. Naravno, i u restoranu mogu svi da jedu ili da se osveže nekim pićem. A jedino ovde možete da kupite novine.

Gotovo odmah pored „Sunca“ su pošta i prodavnica. Malo dalje niz reku je hidroterapijski blok Doma zdravlja „Čačak“. Terapiju određuje lekar u Čačku.

Ako produžite dalje niz Zapadnu Moravu, možete da pecate ili da se brčkate i po vrbacima sunčate. Kad ogladnite, produžite još malo do restorana „Dom“ na samoj obali. Jedan deo je na reci tako da kupači direktno sa terase restorana ulaze u vodu. Tu je i viseći most (mnogima služi kao skakaonica) koji izlazi na magistralu kod puta koji vodi u Manastir Preobraženje.

Iznad ovog restorana je drugi deo „Doma“ koji je nekad bio planinarski dom. Ovde imate kompletan pansion. Gotovo svakodnevno smo tu dolazili na ručak. Hrana je veoma ukusna i dobra, porcije velike a cene pristupačne. Jeli smo u maloj, lepoj bašti. Iznad se zaštitnički izdiže Kablar a ispred je pruga kojom prolazi voz za Požegu. Dok smo tako sedeli, pijuckajući pivo posle ručka prolazio je voz. Uvek je bio neki putnik da uđe ili izađe iz njega. Osećala sam se kao da sam upala u Kusturičin film. Filmsku sliku upotpunjava kivi iz baštice koji širi grane punе plodova kao krila da zagrli putnike i poželi im dobrodošlicu.

Kažu da u Ovčar Banju najviše dolaze planinari i vernici. Planinari dođu za vikend i u ta dva dana obiju obe planine koje su dobro obeležene planinarskim znacima. Usput svrate i u neki manastir, a ako je vreme održavanja sabora u Guči uveče skoknu da čuju trubače. Odu zadovoljni, čak umorni od toliko sadržaja. Nažalost, neki ni ne znaju da su se u apartmanu tuširali banjskom vodom.

Za verski turizam, to je oaza ovozemaljskog raja. Na tako malom prostoru deset srednjevkovnih manastira! Srpska Sveta gora! Svi su oni izuzetno vredni, ne samo verski, nego i kulturno istorijski spomenici. Osim manastira Ilinje koji je prazan i koji kao da vaskrsava svakog 2. avgusta (služi se liturgija uz mnogo vernika) u ostalim manastirima ima monaha, odnosno, monahinja.

Mnogi kažu da je najlepši Manastir Svetе Trojice. Nisam stručnjak za građevine ali svi su na svoj način veoma lepi. Meni je najlepši Manastir Sretenje. To je moja prva manastirska ljubav, manastir koji sam prvi zavolela svim srcem i dušom. Naime, pre nekoliko godina smo upoznali

monahinju Varvaru. Zbog nje smo otišli prvi put u Sretenje. Zbog igumanije, mati Akviline i ostalih sestara nastavili smo da dolazimo. Svi koji navrate su dobrodošli. Oči sestara su pune topline i sestrinske ljubavi i pažnje. Njima je sve lako i jednostavno. Pored njih se duša opusti a srce se dopuni nekom novom, uzvišenom ljubavlju i snagom.

I u Manastiru Blagoveštenje smo, kao i u Sretenju, bili nekoliko puta. On je udaljen samo par minuta od „Sunca“ a monahinje su nas po toplini i srdačnosti podsećale na naše sestre iz Sretenja. Njih, zaista, Bog čuva kad se ispod manastira već više od 60 godina okreću turbine hidroelektrane. Ali Bog čuva i druge. Kad odete u Manastir Nikolje, izgleda neverovatno da je tako blizu Zapadne Morave a da ni u onim velikim poplavama voda nije ušla ni u portu niti u manastirske zgrade. Kad idete u Manastir Uspenje (koji ima neobičnu crkvu sa dva oltara) kao da se penjete u neku bajku. Ili Manastir Preobraženje sa tako modernom crkvom, modernom u građevinskom smislu. Svaki je izuzetan jer ima ono nešto, nešto posebno zbog čega treba da se ode.

Iako nije manastir, Crkva Svetog Save, zvana Savinje, je na mene ostavila poseban utisak. Neki je porede sa Manastirom Ostrog. Sličnost je jedino što su u steni. Ali do Ostroga dolazite kolima ili autobusom a do Savinja jedino pešice planinskom stazom. Podigao je vladika Sveti Nikolaj Ohridski i Žički u Savinoj pećini, 1938. godine. Crkvu su obnovili monasi manastira Preobraženje pre nepune dve godine. Na najstrmijim delovima postavili su žičane sajle. Zahvaljujući njima i jednom ovdašnjem planinaru do ovog neverovatnog mesta došli smo suprug i ja. Divili smo se graditeljima koji su sav taj materijal izneli sopstvenim rukama, penjući se po nekoliko puta dnevno. Kad sam zastajala od umora i straha pred novom strminom želeći da se vratim, pomišljala sam na njih, tako opterećene i nastavljala. Čim smo se popeli shvatila sam da se trud isplatio. Isplatio u duhovnom smislu. Tako lepa i čista crkva u steni, pogled na bajkovite meandre Zapadne Morave, na Manastir Sretenje na suprotnoj strani, koji izranja iz sredine Ovčara ušuškan gustom šumom, a visoko iznad nas kruži orao, krilati kralj

visina. Zaista, prizor vredan svih tih muka koje odmah nestaju.

U neposrednoj blizini crkve, u stenovitom udubljenju je Savina voda. Izvor koji ne izvire, odnosno ne vidi se odakle izvire. Kako sam bila srećna kad sam videla tu vodu! Naime, legenda kaže da vode ima samo kad dođu pravednici. Neko veruje, neko ne veruje, ali je svima koji nađu vodu milo a onima koji je ne nađu nije svejedno.

Eto, mislili smo da idemo u zabit a otkrili smo dragulj. Dragulj koji umivaju termomineralne vode i Zapadna Morava a čuvaju ga Ovčar i Kablar. Dragulj ogrnut tišinom jer je od 2007. godine, kada je na Ibarskoj magistrali napravljena obilaznica, postao slepo crevo u koje retko ko slučajno navrati. Zbog sve ove lepote kao i zbog lekovite vode koja nam je prijala, ne samo trenutno, zbog idealne temperature, nego i kasnije zbog ublaženih bolova, nastavićemo da dolazimo.

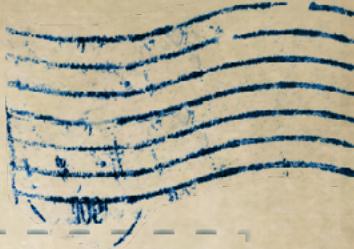
Autorka: Snežana Ristić, 63 godine, Novi Beograd
dipl. pravnik u penziji

Kategorija:

**NAJBOLJA PRIČA
O PUTOVANJU
U INOSTRANSTVO**

- Iz opisnih ocena članova Komisije izdvajamo:
- „Znalački napisana priča o predelima, istoriji, tradiciji, običajima, kulturi, ljudima, načinu života i odnosu prema životu. Divna poruka seniorima koju bi i mnogo, mnogo mlađi trebali da poslušaju.“
- „Obilje informacija upakovano u lepu priču radoznale osobe, osobe koja je u zemlju o kojoj je tako dugo maštala krenula širom otvorenih očiju, spremna da uči i da upija... dobro vođena priča ne opterećuje, već se lako prati. Saznajemo i uživamo kao da i sami putujemo.“
- „Putopis iz koga isijava posebna energija.“

PUT U ZEMLJU SVILE

Dok se avion približavao Pekingu, ja sam ponovo u glavi „premotavala film“ o mom višedecenijskom interesovanju za Kinu. Kad je to počelo? Kako je počelo?

***

Prvo pominjanje imena Kine ili nečeg što je kinesko, seže u najranije detinjstvo i urezalo se u moje pamćenje kao prijatan doživljaj. Bile su to bajkovite dečije radio-emisije u kojima su junakinje bile kineske princeze koje su imale ljupka, melodična imena i isto tako melodične glasove. Dodatnu radoznalost izazivala je jedna starija rođaka koja se rado hvalila svojim „pravim kineskim porculanskim šoljama“.

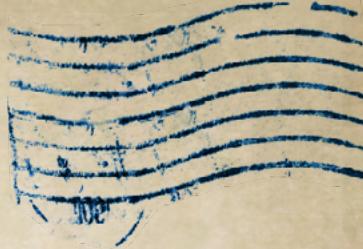
Na ova prva detinja i pojednostavljena saznanja o Kini, slagala su se druga i drugačija; ona su, uporedo sa mojim odrastanjem, dobijala različite sadržaje i postepeno me približavala toj dalekoj, velikoj i tada izrazito tajanstvenoj zemlji...

Veliki zamah koji je ova zemlja doživela poslednjih decenija na svim poljima i to na planetarnom nivou, učinio je da ova destinacija postane vrlo izazovna i zanimljiva. Moram priznati da je i u meni tinjala želja i radoznalost da sve te promene vidim „na licu mesta“. Do pre tri-četiri godine, ova moja želja bila je potpuno utopistička, ali je sticaj okolnosti, u najvećoj meri vezanih za učenje kineskog jezika, doprineo da me stvarnost demantuje na sjajan način. Utopistička želja postala je realnost i prošlog leta kročila sam hrabro na tle Kine!

Od samog početka sam shvatila da su moja predznanja i predstave o Kini bili samo bleđa senka onoga što će tokom boravka konkretno videti i doživeti. A videla sam i doživela mnogo. Imala sam zadovoljstvo da posetim veličanstvene znamenitosti, hramove, dvorce, trgove, muzeje koji su, svaki na svoj način, svedočili o jednoj dugotrajnoj civilizaciji. Moj jednomesečni boravak u Pekingu bio je, u pravom smislu reči, krcat sadržajima, budući da se razlikovao od uobičajenih turističkih putovanja. Dosta vremena bilo je posvećeno usavršavanju jezika i upoznavanju kulture, ali je velika pažnja, naravno, poklonjena i obilasku znamenitosti u samom Pekingu i njegovoј okolini. U narednim redovima pokušaću da od mnoštva doživljaja, obilazaka, utisaka, susreta, izdvojam one najzanimljivije, ne bih li nekako prenela svoje viđenje Kine, prvenstveno Pekinga... To nije nimalo lako, s obzirom da se radi o jednom ogromnom, dinamičnom gradu, koji ima 17 miliona stanovnika u užem području, a 21 milion u širem. Takođe se radi o gradu prepunom kontrasta, sa mnogobrojnim znamenitostima koji su svedoci duge kulturne tradicije, ali isto tako i o gradu sa nesumnjivim obrisima modernog megapolisa.

Kad je reč o istorijskim nasleđu, teško je i nezahvalno poreediti po značaju i lepoti sve bisere kineske i svetske baštine. Ako bi ipak nešto trebalo izdvojiti, to bi onda bio nezaboravan i jedinstven doživljaj penjanja na Veliki kineski zid. Kinezi ga, inače zovu: Dugački zid, za šta zaista ima opravdanja, jer je ovo monumentalno zdanje dugo skoro devet hiljada kilometara i slovi za najveću građevinu na svetu. Istini za volju, samo penjanje na Veliki zid bilo je prilično naporno,

bez obzira što se odvijalo po lepim dekorativnim stepenicama, sa čestim odmorištima. Nije slučajno što je među Kinezima omiljena izreka „Onaj ko se nije popeo na Dugački zid, taj nije pravi čovek“ (na kineskom: „Bu dao chang cheng, fei hao han“).

Dakle, kad se jednom krenulo, nije bilo uzmicanja. Sa zadovoljstvom konstatujem da je odbranjena čast seniora! Nagrada za trud je takva da se ne može dočarati ni najsavršenijom kamerom. Jednostavno, zanemite okruženi tim drevnim zidinama i dobijete nekakav osećaj bezvremenosti i kosmičke veličine.

Naravno, osvajanje Velikog zida jeste jedinstven dozivljaj, ali bi bilo nepravedno potceniti sve druge znamenitosti koje smo posetili i koje su po pravilu uvrštene u svetsku baštinu pod zaštitom UNESCO-a. Nabrojaču i osvrnuti se samo na neke od njih: Zabranjen grad, Nebeski hram, Letnji dvorac, Konfucijev hram, Muzej nauke i tehnologije, Muzej grada Pekinga i mnogi drugi. Svaki od ovih objekata je na neki način svojevrsni biser, bilo sa istorijske ili arhitektonske i građevinske strane gledano. Samim tim, zavređuje da se razgleda mnogo duže od nekoliko sati, koliko se po pravilu to čini.

Možda je Zabranjeni grad dobar primer za mesto na kome bi se mogli provesti čitavi dani, pa i sedmice. Zabranjeni grad u stvari je kompleks carskih palata koji se nalazi u produžetku trga Tjenanmen, dakle u centru Pekinga i obuhvata 890 zgrada sa 9.999 prostorija. Uprkos ogromnom prostranstvu i velikom broju zgrada, nemate utisak prenatrpanosti i zagušenja prostora. Naprotiv, prijatne boje, prirodni materijali, na prvom mestu drvo i mermer, zatim tradicionalni talasasti krovovi na zgradama koje nisu glomazne, stvaraju harmoničan ambijent, prošaran sa mnogo zelenila koje je nama često potpuno nepoznato. Inače, u vezi sa gradnjom ovog grandioznog dvorskog kompleksa, postoji bezbroj podataka, anegdota i legendi koje zadivljuju današnje graditelje, s obzirom da se radi o gradnji na početku 15. veka. Ovde će biti spomenute dve zanimljivosti: u gradnji je učestvovalo oko 200.000 radnika; za transport velikog kamenja iz predgrađa Pekinga pravljenja je veštačka ledena staza, kako bi se to lakše i brže obavilo.

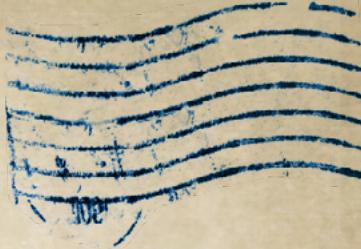
Letnji dvorac, koji je imao manje formalnu funkciju, pleni na neki drugi način. Verovatno je za to zaslužno dobro uklapanje brežuljkastog terena, divnih parkova, mostova i ogromnog jezera Kunming. Zahvaljujući velikoj vodenoj površini koja čini skoro tri četvrtine kompleksa, Letnji dvorac predstavlja prijatan ambijent u letnjim mesecima i neku vrstu izletišta.

Nebeski hram je posebno zanimljiv i može se reći da je prepoznatljiv širom sveta zbog jednog dela koji se često pojavljuje u raznim publikacijama za predstavljanje Pekinga i na neki način je jedan od simbola Pekinga. Radi se o Dvorani molitve za uspešnu žetvu koja je velika trošpratna kružna građevina, visoka 38m i prečnika 36m. Deluje impozantno i izdvaja se svojom visinom od drugih paviljona. Posebna zanimljivost ovog zdanja je u tome što je izgrađeno isključivo od drveta i bez eksera!

Opisima i utiscima nikad kraja, pa bih zaokružila ovu malu celinu koja se odnosi na remek-dela koja su svedoci prošlosti. Lično sam se uverila da ih narod Kine brižljivo čuva i masovno posećuje. Pred nekim muzejima, redovi se formiraju u pet sati izjutra i disciplinovano se čeka; tu su zajedno jedni uz druge, čitave porodice, stari i mladi, s tim što među mладима ima, za naše pojmove, neuobičajeno mnogo sasvim male dece.

Kao neka vrsta spone kojom se mogu povezati prošlost i sadašnjost, treba svakako pomenuti pekinški Hutong, neku vrstu autentičnog starovremenskog trgovačkog centra sa mnogo načičkanih radnjica i malih restorana. Ulice su uzane, sve vrvi od posetilaca, mnogo je šarenih, pretežno crvenih natpisa, širokih traka, razapetih visoko preko ulice, i uopšte, vlada neopisiva živost. (Možda se može napraviti neka daleka analogija ovog dela Pekinga sa našom Skadarlijom.)

I kao što u Hutongu postoje radnjice u koje može da stane jedva dvoje-troje ljudi, tako ulica Vangfuđing, jedna od žila kucavica modernog Pekinga, pruža raskošnu ponudu luksuznih prodavnica svih svetskih „brendova“, ogromnih robnih kuća, hotela, restorana... Ovde neizostavno treba pomenuti čuvenu knjižaru, zdanje u kome je prostor

od pet-šest spratova ispunjen neverovatnom količinom knjiga (sa malim dodatkom suvenira i tehničke robe). Posle prvog udara ošamućenosti zbog mnoštva knjiga, novopečenog posetioca odmah snalazi i drugi udar, a izazivaju ga nebrojeni pasionirani čitaoci koji sede na podu, uz police sa knjigama. Oni potpuno mirno prelistavaju knjige koje žele da kupe i niko na to ne obraća pažnju.

Pored ekskluzivnih restorana u centru, Peking pruža u svim svojim delovima, uključujući i skromniju periferiju, neslućene mogućnost za uživanje u čuvenoj kineskoj kuhinji. Za svaki ukus, a bogami i svaki novčanik, može se naći nešto dobro. I prilično okoreli skeptici, među koje je spadao i autor ovih redova, na kraju moraju da odaju priznanje majstorima-kuvarima, jer, oni to, jednostavno, dobro rade.

Majstori-kuvari nisu, naravno, jedini koji dobro rade svoj posao. Od mnogobrojnih vrhunskih proizvoda koje sam i sama videla, koristila, kupila, ovde će pomenuti samo dva, najpoznatija, a pritom potpuno nesrazmerna po veličini: jedan je ogroman, a drugi može da stane u džep kaputa.

Prvi zagonetni vrhunski proizvod je ultrabrzi voz kojim sam se vozila na relaciji Peking-Tjenđin i zaista doživela neopisivo zadovoljstvo pri brzini od 300 km/h. U početku registrujete da pored vas promiču dalekovodni stubovi, zatim se, kako voz ubrzava, sve stapa u jednu celinu. Pri brzinama bliskim 300 km/h, vi ste u avionu, a u stvari ste na zemlji. Fantastičan osećaj!

Drugi proizvod se odnosi na nežnu, meku, sjajnu tkaninu koja je predmet obožavanja žena celog sveta i koja divno stoji svim ženama. Bez sumnje, rešenje ove male zagonetke glasi: kineska svila, jedinstvena i predivna, u hiljadu boja, bezbroj dezena, sa motivima koji od jednostavne marame čine umetničku sliku. Nisam odolela, to je nemoguće.

Eto, to bi bio svojevrsni kineski kaleidoskop koji sam popunjavalu utiscima o mnogobrojnim i raznovrsnim mestima koje sam posetila,

videla, doživela. Čini mi se da on ne bi bio kompletan bez utiska o ljudima koje sam sretala. Tokom boravka, kako u studijskom delu, tako i pri obilasku znamenitosti i u slobodno vreme, upoznala sam i srela mnogo ljudi raznih profesija, godina, obrazovanja. Bilo je tu prodavaca, službenika pošte, studenata, profesora univerziteta, policajaca na ulici, slučajnih prolaznika... U kontaktu sa njima, osetila sam veliko poštovanje i uvažavanje sagovornika, kao i potpuno odsustvo nadmenosti. Kao ilustraciju ovoga, navešću jedan jednostavan primer koji ču, verujem, dugo pamtiti.

Dolazila sam danima kod istog uličnog prodavca peciva i kupovala doručak. Prepoznao je u meni stalnu mušteriju i spremao mi svako jutro vrlo ukusne lepinjice, sa umetnutim prženim jajetom. Pred polazak, kad sam rekla da neću više dolaziti, izašao je ispred tezge i uz naklon me pozdravio. Ovaj jednostavan gest me iskreno dirnuo i uverio me da pod ovom našom šarenom kapom nebeskom još uvek ima sačuvane ljudskosti.

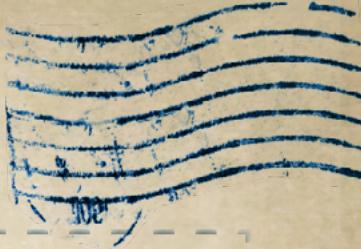
***

Na kraju, mojim dragim seniorima poručujem sledeće:

Ako vam se ukaže prilika, putujte u ZEMLJU SVILE; ako, pak, prilike nema, pokušajte da je stvorite. Nije lako, ali je moguće. Trud će vam se isplatiti, u to sam sigurna.

Autorka: Branka Ribar Brajić,
68 godina, Beograd,
magistar elektrotehnike

II mesto u kategoriji:
Najbolja putopisna priča iz inostranstva

- I Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- I „Autorka nas uvodi u svoj intimni svet istovremeno nas šetajući
I Kairom i platoom Gize. Njena čvrsta povezanost sa svojom
I zemljom i svojim korenima kao da snaži i nadnacionalnu i izvan-
I vremensku vezu sa toliko drugačijim Egiptom.“
- I „Odlično napisana, lirska i autentična, ma, odlična!“

U EGIPTU

Putovanja kroz daleke prostore nepoznatih gradova i zemalja, u pravom značenju tog pojma predstavljaju pozajmljivanje energije, neprestano upoređivanje i prepoznavanje sebe samog u rekama, biljkama i ljudima drugačijeg izgleda, vere i navika. Stoga je neophodno kupiti što više razlika, poneti ih sa sobom i tako se preobratiti u bolje i lepše. I, ne čudite se što sa kamenom, peskom, suncem, istinski razgovaram i poklanjam im veliki deo sebe. Jer, posebno ovde, u Egiptu, sva su čuda moguća...

Posle desetak čarobnih dana provedenih u Hurgadi, Luksoru, Safagi i Kenu, Kairo je pravo mesto gde mogu da, pored intenzivnog prisustva legendi i mitova u Dolini kraljeva, pored Memnonovih kolosa, u hramu kraljice Hatšepsut, u hipostilnoj dvorani faraona Ramzesa II, osetim i sadašnjost Egipta. Kairo se nalazi na granici Donjeg i Gornjeg Egipta, na Nilu koji se račva na dva velika i mnoštvo malih rukavaca. Nastao je trideset godina pre nove ere, kada su Rimljani došli u Egipat i nastanjivali se duž Nila koji je dugačak oko 6.800 kilometara.

Ustajem veoma rano i sklanjajući teške zavese sa prozora dvanaestog sprata hotela „Maadi“ na obali Nila, vidim impresivne

siluete Keopsove, Kefrenove i Mikerinove piramide.

Uzvisuju se na platou Giza, dajući tako Kairu, Egiptu i afričkom kontinentu, izuzetan značaj. Jutro je predivno i svečano, pa se i sama tako osećam. Nije mala stvar biti tako blizu svog davnašnjeg sna. Stigoh iz dalekih severnih zora i sa modrokišnih obronaka Srbije. Dolazim čista srca, kao što sam u mislima često polazila pešice na jug. Godinama sam kroz atlase putovala piramidama u susret, podvirujući im u nedra sa svih strana sveta. Jahala sam na kamilama izrezanim sa koloritnih razglednica Sahare. Spavala sam na oprezu stražareći nad mitskim mestima iznad moje Morave krijući Izis i Ozirisa i zavaravajući trag pred razjarenim Setom.

Sa prozora hotelske sobe, ne vidim daleko uzvodno. Sunce tek izvire iza Sinajskog poluostrva. Kroz bujnu vegetaciju na obalama Nila, razleže se tiho pojanje ptica i u slapovima se spušta do iskričave površine reke, pa se bruhanje povremeno uzdiže u neslućene nebeske visine. Lepota Egipta je, na moju sreću, preda mnom.

Autobusom već putujemo na plato Giza, koji je nekad bio udaljen od Kaira i uzdignut pedeset metara od kotline reke, ali, kako se grad godinama širio, on se sada nalazi u samom gradu. Okolo ostrvaca, usidreni su mnogobrojni jedrenjaci, sa čisto belim, od jarkog sunca izbeljenjim jedrima. Oni kao da predstavljaju uzdignuta krila ogromnih roda, galebova, čaplji ili rajske ptice, koje će, kad to ljudi ne budu očekivali, i samo ostrvo uzneti naviše. Možda bi valjalo odmah sići na neko od ostrvaca Nila i osjetiti miris reke, pa ležeći u travi posmatrati piramide, džamije i zalaske sunca. Tu, s proleća, sigurno nema visibaba i kukureka, kao na rastokama moje Morave, nema jagorčevine i majčine dušice, nema kamilice i nane, nema čuvarkuće i perunike. Ali, verovatno tu, s jeseni, stignu neke od naših ptica selica, ne bi li preživele za njih surove zime.

Iskrčavamo se ispred Keopsove piramide. Nogom stajem na usijano tlo, popločano neravnomerno raspoređenim kamenčićima i svaki od njih me zove:

„Pogledaj prvo mene, ja sam kap znoja skotrljana sa mišice roba, ja sam skriveni uzdah pod teretom granita, ja sam neutažena žeđ sa usana graditelja, ja sam znanje i minijaturna maketa veleleptnih piramida...“

Sakupljam magične kamenčiće, od kojih se na mom dlanu neverovatnom brzinom stvoriše nove piramide. Stisnuh šaku i prenestih piridalna živa stvorena s kraja na kraj svojih jagodica, pa zaturih pokoji kamičak između prstiju. Ćutim dugo, pretvarajući se da netremice slušam vodiča, dok govori o svim pojedinostima vezanim za način i tok gradnje piramida, kao i o njihovim karakteristikama. Ćutim dugo, verujući da sam učutkala priviđenje na svom dlanu. Virim zato između prstiju i igra se nastavlja. Proviruje tajna kamena, sjajna i moćna koliko i Keopsova piramida. Ovde, na platou Gize, i ja sam priviđenje. Pod jarkim suncem i sopstvenu senku vidim predimenzionisanu u kvadratnu osnovicu čudesne građevine. Mnogi turisti danas sa mnom ukrštaju tragove svojih stopala po pesku i, kao i ja, sakupljaju vrelinu u boćice, tiskajući u njih i piramide i jednogrbe kamile koje jašu mladi Egipćani i policajci. U veće boce možda će poneki maštar pokušati da smesti jedrenjak ili palmu sa obale reke, čitav auto-put, preko koga smo putovali do platoa, a možda i celu Alabasternu džamiju. A da je sada oktobar, ja bih svakako, u svoju bocu za suvenire, ulila najlepše fragmente Verdijeve opere za Aidu koja se svake godine ovde izvodi. Povremeno bih je slušala, kao što se, prislanjanjem uha na veliku školjku, uvek čuju morski šumovi...

Obilazimo autobusom sve tri piramide, posle zadržavanja ispred svake od njih, i silazimo blagom padinom prema Dolinskom hramu. Prolazimo pored barke dugačke četrdeset metra, koja ima originalna vesla i čuva se u staklenom ramu sagledivom sa svih strana. Sa desne strane, nalazi se Sfinga, okrenuta nam leđima, pogleda uprtog prema Kairu preko Nila. Možda, tako okrenuta prema Istoku, svakoga jutra zahvaljuje Suncu, što ju je princ, unuk faraona Tutmosa III očistio od nagomilanog peska i oslobođio tereta, pod kojim je vekovima bila.

Legenda kaže da je princ zaspao ispod Sfinge kojoj je samo glava bila na površini peska. Sanjao je san, u kom mu se sfinga molbom obratila da je spase i obećala mu da će, ako to učini, postati kralj Donjeg i Gornjeg Egipta. Princ je naredio da se Sfinga otkopa i spasivši je, san mu se obistinio...

Sfinga je dugačka sedamdeset tri metra i visoka dvadeset metara. Isklesana je iz jednog komada kamena i ima telo lava, a glavu faraona Kefrena. Nalazi se u dolinskom gledalištu, tačno naspram Kefrenove piramide i čuva Dolinski hram. Na obrazima sfinge je crvena, originalna boja od kane, a san unuka Tutmosa III zapisan je na crvenom granitu između lavljih šapa.

Sa druge strane prema Sfingi, stepenasto se spušta plato, na kom se svake godine odvija spektakl „Svetlost i zvuci“. Dolinski hram je ozidan kamenim gromadama različitih oblika od peščara, a stubovi od crvenog granita. Unutrašnja estetika hrama je podvrgnuta savršenoj simetriji prenetoj iz sazvežđa na zemlju. „Kako gore - tako dole“, glasilo je geslo starih Egipćana. Na ulazu u Sveti hram, nalazi se bunar sreće, gde su se, nekada davno, svakog sata u molitvenom ritualu sveštenici molili, dok su sedamdeset dana vršili mumifikaciju posmrtnih ostataka faraona spremajući ga na daleki put za večni život.

Pod užarenim sunčevim zracima sedim u prirodnom amfiteatru, a po zidovima i podovima dlanom pažljivo utiskujem svoju liniju života u godove peščara, crvenog granita, diorita tamnozelene boje, ili zlatnorumenog alabastera. Piramide su zidane bez ikakvog veznog materijala jer je samo kamen oslonjen na kamen mogao odoleti vremenu. Pesak bi se možda usuo, prosuo ili rasuo. Podao bi se Suncu, Vetru ili obalamu dalekih mora. Evo, i mome dlanu toplo pristaje. Ispisujem njime po platou Giza imena svih mojih dragih predaka koji me iz nebeskih visina prate i na ovom putu.

U podne napuštamo Sveti hram, plato Giza, Sfingu, Keopsovu, Kefrenovu i Mikerinovu piramidu. Privremeno napuštamo bunar sreće, bivše sveštenike i faraone. Sve u Egiptu samo privremeno napuštам.

Jer, u meni se trajno prepliću more i pesak, žarko sunce i jeseni Šumadije, faraoni i moji daleki preci, prošlost i budućnost. Ispunila me spoznaja neprekidnog trajanja u vremenu i prostoru. Više se ničega ne plašim. Energija je veličanstvena i večna. Treba samo umeti, preuzeti energiju od predaka i nesebično je darivati potomcima.

Krećemo u razgledanje grada. Autobus klizi Ulicom piramide, modernom širokom avenijom koja je građena davne hiljadu osamsto šezdeset devete godine. Dugačka je jedanaest kilometara, od platoa Giza, kroz Kairo, bila je do hiljadu devetsto šezdesete godine seoski put iz grada. Sada u njoj ima puno zelenila oivičenog drvoređima ogromnih palmi, trgova, sa uredno ošišanom intezivnozelenom živom ogradom.

Preko elegantno izvijenih auto-puteva iznad uličnih raskrsnica, rukavaca Nilaostrvaca, veoma brzo i lako savlađujemo prostor. Prolazimo pored skulpture u crvenom granitu koja nosi ime „Oslobođenje“, i predstavlja sfingu sa Majkom Egipta. U blizini je botanička bašta, pa zatim, monumentalna zgrada kairske Opere, i mnoštvo divnih objekata koje su nekada davno gradili Englezi. U centru još jednog trga, ponovo skulptura, a put gotovo da uranja u glatku površinu svetlucave vode Nila.

Sada je vreme da, nalazeći se na trgu ispod koga je najveća metro stanica, posetimo Muzej grada Kaira, ali i samog Egipta. Tu se u velikom prostoru zgrade, nalaze skulpture iz grčko-rimskog doba Marka Antonija i Kleopatre, ali i sve blago koje je pronađeno u Tutankamonovoj grobnici. Impresivna zgrada Muzeja nalazi se u živopisnom parku, ograđenom visokom, crnom ogradom od kovanog gvožđa pozlaćenih vrhova. Ulazna kapija, pred kojom smo se slikali, bogato je ukrašena ornamentima. Teška ograda i kapije, vizuelno odvajaju današnji svet i život od daleke, bogate istorije Egipta. U bašti Muzeja vlada nestvarna tišina. Tek prispeti posetioci sa raznih strana sveta, čutke prate visoko podignutu ruku svoga vodiča.

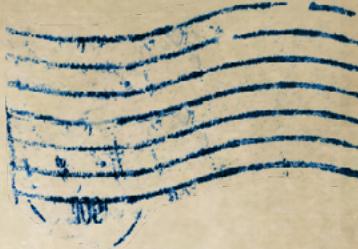

Najstariji eksponat u Muzeju, još iz dvadeset osmog veka pre nove ere, jeste figura od peščara, u kojoj se, kako se veruje, nalazi duša faraona Džosera. Remek-delo Muzeja je Tutankamonov presto od drveta sa listovima od zlata, ali pravo bogatstvo je i čaroban susret posetioca sa dve hiljade pet stotina originalnih predmeta, pronađenih u njegovoj grobnici. Tu su figure faraona i njegove žene obućenih u srebro, oboje u jednim sandalama, kao i sunčevi zraci iznad ljubavnog para. Zatim, tu su i dva čuvara Tutankamona, a on u prirodnoj veličini, sa zlatnim jadranskama na nogama. Štitovi, kovčezi, drvene figure sa pozlatom i čupovi. Dve zmije sa perom na leđima su u faraonovom sanduku i simbol su istine i večnog trajanja. U Muzeju se nalazi tri stotine šezdeset pet figurica koje predstavljaju pomoćnike faraona u večnom životu, kao što su bumeranzi, gravirani štapovi faraona, vase, čupovi od finog alabastera, bokali. U staklenim vitrinama smešten je originalan nakit, a u ograđenim separeima na spratu, pet je drvenih kočija u zlatu, četiri kapele, tri kovčega, zlatni sarkofag težak sto deset kilograma. Tu su i tri kreveta za mumifikaciju, obloženi zlatom sa glavama jelena, nilskog konja i lavova, figura šakala, Boga mumifikacije, alabasterna posuda za iznutricu i pozlaćena kapela od drveta za nju.

Zastajkujem. Divim se prefinjenoj obradi ručno izrađenih predmeta i nakita. Divim se bogatstvu i anonimnim majstorima koji su utkali godine svoga života u misteriju zagrobnog života jednog od faraona. Tutankamon je vladao Egiptom od svoje devete do osamnaeste godine i ne zna se da li je bio plemenitog roda. Smatra se da je ubijen, jer je na njegovoj lobanji, posle smrti, pronađena velika rupa.

U parku, ispred glavnog ulaza u zgradu Muzeja, ogledam se u vodi fontane, nadnesena nad bokorima učvalih lokvanja, sećajući se Tutankamonovog kreveta od kore papirusa na rasklapanje, i originalnog buketa cveća koji je nađen na samom ulazu u grobnicu. Star je tri hiljade trista pedeset godina i ni po čemu se ne razlikuje od mog rođendanskog buketa, koji čuvam od prošle godine.

Eto me već i na prometnoj raskrsnici saobraćajnica, i dugo stojim

i slušam buku automobila. Posmatram prolaznike kako pretrčavaju ulice bez pešačkih prelaza i semafora. Stojim na vrelini od skoro četrdeset stepeni i znam da sam danas prvi, a možda i jedini put u Egiptu. Istinski osećam jedan neradni dan u kom ljudi pet puta odlaze u džamije na zajedničke molitve. I naravno, prolazim laganom vožnjom autobusom, kroz najizrazitije islamski deo grada, povrh koga se naizmenično ehom pronose gromoglasne molitve Alahu, sa desetina minareta. Možda se zato, u četiri sata popodne, daljim panoramskim razgledanjem grada, usmeravamo prema Han Haliliju, najvećem bazaru u ovoj zemlji i jednom od najvećih na Istoku.

Četvrt, u kojoj se od četrnaestog veka do danas širi bazar, sastoji se od mnoštva izukrštanih ulica, u kojima su dućani starih zanatlija i na desetine malih kafanica. Tu su kujundžije, kazandžije, zlatari. U nekima od njih se prodaju slatkiši, začini, igračke za decu, svilene marame, garderoba, koža, suveniri, parfemi... Volim ovakva mesta, zasićena mirisima, muzikom, saobraćajem, autentičnim govorom i ljubaznošću prolaznika. Sedim za stolom, ni u kafani, ni na trotoaru, niti u skrovitom dvorištu duboke periferije, a opet kao na svakom od tih mesta. Sedim u metežu nepoznatog sveta, zaglušenih ušiju. Ceo grad brui. Dozivaju se prodavci, trube automobili, istrčavaju podgojene mačke iz uskih pasaža iznad kojih se otvorena okna stanova gotovo dodiruju sa susedima. Sa nekih od tih prozora vise zavesе, čebad i peškiri za prodaju.

Ipak, intezivan život u Kairu počinje kad se sunce na zapadu prisloni uz stepenaste površine piramide, ili potpuno zalegne u Atlanski okean, opružajući zrake pet hiljada kilometara kroz lјutu pustinju. Pritom je verovatno izljubilo svih devedeset dve piramide na potezu od pedeset kilometara, od Kaira prema jugu, ali i obronke moje Šumadije, i obale Sene i Majne, pružajući tako neizmernu radost svakom, kog se, ma i na svom zalasku dotakne.

Moja večerašnja sreća sastoji se iz duge šetnje ulicama Kaira. I dok prolaznici razgledaju izloge prepune skupocene robe, ja odmaram

na klipi, ispred moderne robne kuće i u tajnosti pazarim vedru, toplu i bučnu egipatsku noć.

„Koliko košta?“, superiorno pitam sumrak koji se već spušta oko lampiona. „Kupujem lampione, kupujem čitavu strmu ulicu, kupujem žagor i sve trube automobila. Kupujem mladiće i lepe žene u drevnoj odeći, kupujem drvored palmi, čitav trg i trafike na njemu.“

Sumrak se ne osvrće ka meni. Prikuplja krajeve svoje raskošne haljine i zabrisuje zlačaste tragove po nebeskom svodu. Sunce tek što se smirilo.

„Para nemaš, ništa nije za prodaju“, prkosno šume bogata krošnja fikusa i cvetovi raznobojnog bilja, pored klupe. Srce mi uzdrhta i zbunjena, zamalo ne počeh da brojim novčanice u ruci. Kako da odustanem od pazara, kako da se kući vratim praznih kofera?

„Nisi ti ozbiljan kupac. Umorna si od dugog hoda, možda si žedna, možda si trenutno opijena i zaslepljena jačinom neon-a. Možda si zaludni putnik, pa imaš naviku da dremas u senci prolaznosti. Možda ćeš negde daleko, lažnom koleкционaru u bescenje prodati našu duboku noć, ili je razmeniti za tuđi kičeraj plitkih akvarela. Možda ćeš sećanje na ovu lepotu prolići u mutne vode bilo čijeg zaborava“, šapuće sve oko mene. Tražim po tašni ogledalo i karmin, da koliko-toliko pokrijem tragove umora na licu, kako bi me prepoznale neprospavane noći sa dalekih putovanja. Mi smo vršnjakinje iz mnogih sokaka Šumadije, pesnici sprudova i uvala Norveškog i Baltičkog mora i čuvari tajni sa talasa Dnjepra. Sanjarila sam na pustim mestima, pamtila spavajući, radovala se uzdišući. Prostirala sam niz Dunav poglede pune oduševljenja sa ivica budimske Citadele, i usidrila sećanja u dubinama Lamanša. Utkala sam se trajno, u slanim talasima Jadrana i odrekla greha, sve puzajući uz litice Kablara do Savine crkvice. Molila sam Hrista za milost nad moštima svetog Vasilija Ostroškog i klečala ponizno u Manastiru Kijevo-pečerskom. Moja skupocena iskustva mogu pružiti garancije da sam čuvarna i pouzdana, a položiću i tapiju na svojih šezdedeset godina, da za sve pare kupim egipatske lepote.

Odlazeći uz široku ulicu, prema hotelu „Maadi“, osvrćem se i dugo mašem bezimenim prolaznicima koje sam nehotice ponela sa sobom. Stiskam u ruci tek kupljeni sat i shvatam da je sasvim blizu ponoć. I dok se pitam da li me i piramide čuju, osetih tajanstvene vibracije. Kao da mi novi dan, u času čarobnog rađanja, nesebično pruži sve svoje dragocenosti na dar.

„Čujemo te, ne brini. Čuje te sva Sahara, i Crveno more, i užareni nebeski svod. Čuje te Sinajska gora, Dolina kraljeva i moćna reka Nil“, šapuće novi dan. „Para nemam za svu tu lepotu“, ponizno tiho uzvratih.

„Pakuj kofere, ponesi sa sobom sve što ti treba.“ Plačem, gotovo ne verujući. Kako bi sad bilo lepo da sam, dolazeći Egiptu u goste, donela venac jorgovana iz Srbije, pustinjskom pesku balon hladne izvorske vode sa Ovčara, a nebeskom svodu pregršt caklenih zvezda iz moravskih vrbaka. Mogla sam da iz deda-Bogdanovog voćnjaka, u kotarici ponesem šljive, kruške, majske trešnje i grozdove župskih vinograda. Mogla sam i čeno belog luka spustiti u spojnicu kamenih gromada svakoj od piramida, ili među lavlje šape velelepne Sfinge i uz stablo palme u hipostilnoj dvorani, da ih niko nikada ne urekne i da ih zle vile ne začaraju.

„Pakuj kofere, srećan ti put“, bude se piramide.

„Ne zaboravi školjke sa obale mora, ni miris Nila, ni boju peska, ni desetine slika na papirusu, alabasterna jaja, Sfingu, ni čitavu ovu noć“, oglasi se odnekud i moja majka Vidosava, tiskajući u spremne kofere svoj bordo štofani komplet, e da bi i ona, sa mnom ponovo pošla na put...

Autorka: Milica Mima Dmitrović,
66 godina, Čačak,
građevinski tehničar u penziji

Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:

„Veoma potresna i veoma lična priča, vredna čuvanja.“

„I dok očeva priča stvara vezu između čitaoca i pisca, vezu koja čini da odmah razumemo snažan poriv da se krene na put ka mestu stradanja i poklonjenjem zaokruži priča, dotle priča odraslog čoveka koji na put kreće planirano, sa svojom suprugom, željan da u putovanju i uživa, omogućava da upoznamo mesta kroz koje je prolazio.“

TRAGOM OČEVE PRIČE

„A , gde je to bilo, čika Milutine?“

„A... đe! U Tirole i u Nađmeđeru! Đe bi drugo moglo biti?“ Dok je otac savijao cigaru, svi su čutali, čekajući nastavak priče. Bilo je tu i dece i starijih, Danilo i ja smo bili najmlađi, sa svojih devet - deset godina. Upaljač je škljocnuo; čulo se to, kao neki mali pucanj, verovatno zbog te mukle tišine, iščekivanja događaja čičine priče. Novi kremen i natopljeni fitilj lako prihvati plamen. Čiča je prevukao rukom preko dugačkih brkova i zapalio duvan. Povukao je jedan dug dim, koji je malo zatim ispustio kroz usta i nos. Nastavio je priču tačno tamo gde je stao.

„Velika studen odnela je mnoge živote. Bilo je ljudi koji su se zatrpanivali u đubre ne bi li sačuvali živu glavu od gole zime. Smrznutih je bilo na sve strane. Narediše da se ulazi u voz. Putovalo se dugo i mučno do Nađmeđera. Logor je bio odmah do željezničke stanice. Bile su tu neke drvene stare barake okružene bodljikavom žicom. Kada smo ušli unutra, onako smrznuti i gladni, popadali smo dole, čekajući, šta će se dalje desiti. Brzo smo primetili crnog visokog austrougarskog podnarednika. Kada se čulo „Crni!“, niko nije smeо mrđnuti, nit cigare zapaliti. Svaki prekršaj kažnjavao je mučenjem. To je bilo najčešće

vezivanje za noge i glavačke spuštanje u bunar. U tom položaju, ostajali su kažnjeni i po nekoliko sati. Tako da su ih često izvlačili mrtve..."

I tako je priča tekla, tekla, a mi smo bez daha slušali i pratili njen celi tok. Očeva sećanja na logor ostavila su snažan utisak na mene tako da sam, posle mnogo godina, krenuo na put tragom nezaboravljene priče.

Naravno, kada čovek želi sadržajno putovanje, mora isplanirati pojedinosti, ili makar, imati neku koncepciju usklađenu sa željama. Pre svega, pronašao sam na karti Evrope Nađmeđer – Vel'ky Meder u Slovačkoj. Sad je već bilo lakše, imao sam markiran cilj pred sobom.

A pošto se u mom slučaju dokazalo da me na putovanjima privlači opcija mešavine opuštanja, odmora i intelektualnog sadržaja, i ovom prilikom sam tako sačinio plan.

Obavestio sam svoje najbliže o putu. Nisu mogli ni prepostaviti koliko je u meni sve gorelo da pronađem grob strica Vuksana ili neki detalj iz očeve priče.

U petak, 23. jula, krenuo sam na put, rano u zoru, iz Novog Sada. S razlogom sam išao preko Bačke Topole i Telečkih bregova ka Somboru. U Malom Iđošu pridružila mi se supruga, za svakog slabića dobar oslonac. Na pola puta između Bajše i Crvenke, imali smo veličanstven pozdrav armije suncokreta. Polusavijenih glava pokorno i otmeno su pozdravljali naš mimovoz u ogromnoj dužini njihovog posedničkog rasta. Lepo vreme i slab saobraćaj omogućili su nam brz dolazak na granicu Bački Breg - Santovo.

Da bismo ublažili letnju žegu, prvo smo se uputili na najveće panonsko more Balaton. Smestili smo se nedaleko od grada Šiofoka. Nekoliko dana odmora, kupanja i dugih večernjih šetnji duž lepo uređene obale, pripremilo nas je na ozbiljnije poduhvate.

Sledeća stanica nam je bila Panonhalma, gradić nadomak Đera

(Győr). Tu se nalazi čuveni benediktanski manastir, jedno od najstarijih mađarskih svetilišta. Na brežuljku Sveti Martin, izgrađena je crkva još u 10. veku, tek kada su stigli Mađari na ove prostore i kada je počelo pohrišćavanje naroda. Crkva je kroz vekove izrasla u velelpno zdanje, u čijim okvirima je i bazilika i manastir, a ne manje važno, i gimnazija iz koje je izašlo i izlazi i danas mnoštvo visokoobrazovanih ljudi. Tu je i biblioteka, koja čuva preko 400 hiljada knjiga, među kojima su i prvi pisani dokumenti, kodeksi na mađarskom jeziku. U gotičkoj katedrali nalaze se i orgulje koje su među prvim i najmanjim orguljama u Evropi. Sveštenici su tu vekovima negovali botaničku baštu, sa velikim brojem lekovitih biljaka od kojih po prastarim recepturama i danas pripremaju čajeve i eterična ulja. Zatim, na visokom nivou neguju vinogradarstvo. Pored turističke atraktivnosti mesta sa njegovim zaštićenim sortama grožđa i kvalitetnih vina obezbeđuju ekonomsku stabilnost i adekvatno održavanje institucije. Nije nebitna i činjenica da su Opatiju u Panonhalmi 1996. godine proglašili svetskom baštinom kulture. Nju godišnje posećuje preko 200 hiljada turista.

Pošto ne volimo zbrzati naše utiske, i tu smo ostali nekoliko dana, kao i u sledećim destinacijama koje nisu daleko od Đera, a ni od našeg glavnog cilja - Nađmeđera.

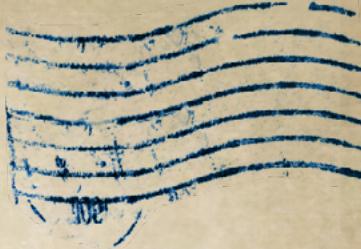
Dakle, sada nas je put vodio u malo mesto Ferted, gde se nalazi velelepni dvorac grofa Mikloša Esterhazija, kojeg smatraju „sestrom“ ili pak „rođakom“ dvoraca: bečkog Šenbruna i francuskog Versaja. Grof je bio poznat po огромnim zemljишnim posedima i konjušnicama, koji su mu donosili veliko bogatstvo. Iskazao se po raskošnom životu čiji rezultat je i dvorac. Sa fantastičnim, negovanim parkom, zaokružen kompleks zgrada izgrađen je u baroknom stilu, a 126 soba u njemu ukrašeno je u kitnjastom rokoko stilu. Tu se okupljala i zabavljala evropska aristokratija svakog leta. Poznato je da je ovde u grofovovoj službi delovao i veliki majstor klasicizma Jozef Hajdn, kome je posvećen mali muzej u okviru dvorca. Svakog leta tu se organizuje „Hajdn festival“ na kojem nastupaju eminentni muzičari.

Opčinjeni raskošom austrougarske ostavštine, otišli smo da se okrepimo velikom porcijom sladoleda, a sutradan nastavili putovanje ka konačnom cilju Nađmeđeru.

Ovaj gradić se nalazi u delti Dunava, blizu mađarske granice, na jugu današnje Slovačke.

Kada smo stigli, snažno me je obuzeo duh prošlosti: očevih muka i stričevog stradanja. Uputili smo se na preporučeno odredište za prenoćište. Ljubazni domaćini su nam objasnili da se logor ruši, a zemljište je predviđeno za stambenu gradnju. Takođe, da je groblje zapušteno i da meštani šetaju i istrčavaju kerove po njemu. Preporučili su nam kontakt sa istoričarem iz komšiluka. Taj stari gospodin dao nam je neophodne smernice. Kao prvo, kupili smo plan grada. Ova detaljnija mapa nam je potvrdila da gradić leži u središtu između Dunava, malog Dunava i njihovih rukavaca. Dakle, Nađmeđer je na manjoj udaljenosti opasan dunavskom vodom. Bilo mi je jasno zašto stric, i pored tri pokušaja bekstva, nije uspeo pobeci iz logora. Gledajući mapu varošice, primećujemo na severnoj strani okružene male crne krstiće koji označavaju srpsko groblje. A na ističnom delu je obeležen logor.

Osvanuo je dan koji smo planirali za izlazak na groblje. Osećao sam veliki nemir, telo mi je podrhtavalo a duša se stisla, naročito kad smo kročili među travom obrasle grobnice. Niko, ni roditelji ni ostala braća i rodbina nikad nisu imali prilike da se časno oproste od strica. Čuo sam sebe, kako govorim: „Striko Vuksane! Evo dolazim na pomen i poklonjenje tvojoj seni, tvojim kostima. Donosim ti pozdrave od tvoje braće Blaža (poginuo je na Ceru,) Milana (poginuo je na Lubnicama), Marka (nestao je u oslobođanju logora u Baru). Prekrstio sam se i zapalio sveću. Osetio sam suze u očima. Neprimetno su potekle. Zahvaljujući nekim odgovornim i savesnim ljudima ili udruženjima, podignuta je kapela i spomen ploča sa natpisom:

R №

3065

NA OVOM MESTU POČIVA 5153 SRPSKIH MUČENIKA I VOJNIKA KOJI SU ŽIVOT IZGUBILI U ZATOČENIŠTVU U LOGORU VELIKI MEĐER

1914-1918.

VEĆNA SLAVA

SRPSKI NAROD

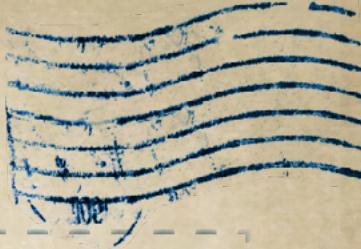
U subotu, 24. jula, došli smo do mesta gde je nekad bio logor. U ušima mi je odzvanjala očeva priča. Tražio sam bunar. I baš u najvećoj šikari obrasloj koprivom, ugledao sam ogromno grotlo - bunar. Odjednom sam se trgnuo, kao da sam ugledao oca u tom ponoru, i čuo glasove koji su dozivali moje ime. Žurio sam da izadem iz aveti nekadašnjeg i sadašnjeg logora. Nisam se okretao. Hteo sam da odem što dalje, u stvarnost života.

Posle nemirne noći, uputili smo se u opštinu kod matičara, po savetu starog istoričara Kalacija. Službenicu smo zamolili da nam da na uvid knjigu evidencija imena stradalih u logoru. Jedva smo je udobrovoljili da nam omogući uvid u te ogromne debele knjige požutelih listova. Na korici knjige je pisalo SEZNAM br. 78458/4 E I/6. Podaci su bili sledeći:

Kroz logor je prošlo 24.000 srpskih zarobljenika. 4.732 je umrlo od raznih bolesti, 421 je ubijeno, streljano ili nestalo. Našao sam da je, za sve umrle, ubijene i nestale iz čete IV i civila rodom iz Rovaca, srez Kolašinski u Crnoj Gori, podatke dao Milutin Bulatović iz Rovaca – to jest, moj otac. Tog momenta, setio sam se očeve duge pauze, dok je palio cigaru usred priče u logoru u Nađmeđeru.

U čovekovom duhu je sve. Sva prošlost i sva budućnost.
Idemo dalje!

Autor: Pero Bulatović,
65 godina, Novi Sad,
rekreator u penziji

- Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:
- „Prava je umešnost znati tako dobro upotrebiti reč i iskomponovati rečenicu da čitalac oseti i razume sve, bez velike priče. U ovom putopisu se uživa baš zato što se, čitajući ga, uz njega neosetno uči a duša se oplemenjuje lepim slikama i dobrom srpskim jezikom.“
- „Doživela sam putovanje u slikama...“

PUTOVANjE U GRČKU I POSETA HILANDARU NA SVETOJ GORI

Iza nas ostadoše tragovi opanaka, duboko utisnuti u crnu oranici zatalasanih šumadijskih brda. U klečanoj torbi sa uprtama na ramenu, mirišu sir iz zastruga, vruć hleb iz furune, uvijen u novinsku hartiju sa izbledelim datumom i ljuta šljivovica.

Naviru sećanja iz mladosti na južnomoravskim putevima, nižu se planinski venci, a u nama raspevana devojka sa rumenim obrazima i nečujni zvuk pastirske frule iz kosmajske dubrave, sa neizbežnim pogledom na vrh Voždovog Oplena.

Prelazimo drevni most na Vardaru na kome još odzvanja viševekovni topot kopita dorata i kulaša, sa junačnim kopljanicima cara silnoga. U kripti solunskog Zejtinlika stojim čuteći pred mermernom pločom na kojoj je uklesano ime dedinog brata Čedomira, čije kosti ostadoše pre devedeset i devet leta u kamenim vrletima.

Sve smo bliži nesagledivoj srpskoj svetinji. Ko nas to iz dubine duše priziva da joj se beskrajno divimo, zaneti njenom čudesnom lepotom?

Sa visoke atoske litice, gde puže vijugava kamena staza, ukaza se nestvaran, bajkovit prizor: u prostranoj dubodolini, opasanoj zelenim brdskim vencem, belasa se osmovekovni manastir Hilandar, koga vozdigoše trudoljubivi sveti sin Sava (u mladosti zvani Rastko) i otac mu Simeon, negdašnji veliki župan serbski, Stefan Nemanja.

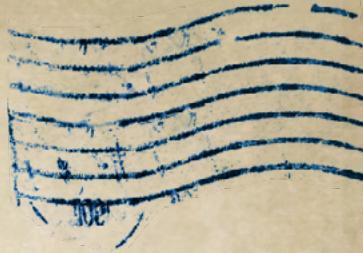
U sunčanom miholjskom letu kao da je zauvek stalo vreme, dok ispred dvorišne krstionice, gde se godinaju dva drveta tankovitog vrha, uz grumen oranice iz Strelara, još cvetaju bele rade i čuje se poj nevidljivih ptica.

Laganim hodom napuštaju bogobojažljivi crnorisci samotne kelije na poziv klepala, koje daleko odzvanja u zvezdanoj besanoj noći. Titravo leluja plamen voštanih sveća pod svodovima drevnog zdanja u ponoćnoj liturgiji za nezaborav. Skrušeno stojimo onemeli i obradovani u trenu kad se međ kaluđerima nenadano oglasi za pevnicom mladenovački prota Draga.

Obedujemo s bratijom kao putnici namernici u freskopisanoj sali gostinskoj, a zora tek na pomolu. Posle zdele ukusnog biljnog variva, na trpezi ljubavi, sledi vino belo i jarkocrvena jabuka da se ponese domu svom. Prestaje sedokosi monah da čita evanđelske reči, a samo četiri decenije star preučeni svetogorski iguman Metodije, stasit i glasovit, prvi među jednakima, dade nam mudar blagoslov za navek.

Kroz najviši omaleni prozor gromadne kamen-kule našeg prvog arhiepiskopa i knjigotvorca, vide se manastirska kubeta, čudesna vinova loza koja se provukla iz odaje kroz rešetke, bunar u kome izvire nepresušna voda ledna i vatrom urušeni konaci.

Zid prebogate riznice ukrašava najlepša svetska ikona sa koje se blago smeši Bogorodica držeći Isusa Hrista u topлом naručju. Koliko li samo vredi srednjevekovni diptih, dar Milutina kralja, koga davno izradiše venecijanski majstori zlatari?

Put nas vodi pored krsta silnog cara Dušana, ukraj maslinjaka i obranih nepreglednih vinograda ispod kupastog brežuljka. Zastajemo videvši pirg kralja nam Milutina i spuštamo se sporo do keja na istočnoj strani „prsta“, a u prvi sutan, sa uzvišene šumovite kose zastrašujuće zavijaju šakali.

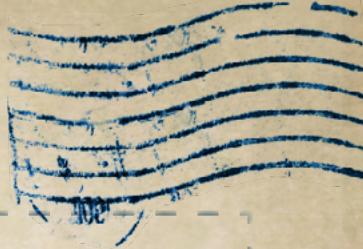
Nas desetorica radoznale kovačevačke braće, poklonika istorijskih starina, uslikavamo se za uspomenu nadomak penušavih talasa, dok nam u susret tiho klizi po mirnoj egejskoj vodi bela lađa, da nas lepotom čarobnih predela ophrvane u srpski zavičaj vrati.

Autor: Milosav B. Vlajić,
66 godina, Mladenovac,
novinar u penziji

Kategorija:

**NAJBOLJA
PUTOPISNA PESMA**

- | Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- | „Reči se troše kad se uludo bacaju, ali reči i povezuju ritmom i
- | zvukom čak i kada se njihovo značenje ne zna ili zaboravi...
- | Jer šta bolje govori o jednom mestu od jezika koji se tamo govori?
- | Vidimo Istru i osećamo istarski način života.“
- | „Izuzetno originalno „trošenje“ reči na pesmu... Jedinstvena igra
- | rečima, veoma impresivno.“

TROŠENJE REČI

(u Istri 2014.)

Kada ne znaš šta ćeš
A ti špendaj reči
Kažu u Istri
I novac beci
A ako ne shvataš
Snagu života
Stani pred more
Čekaj
Ništa nemoj činiti
Gledaj kako se
Plava pučina primiče
Kako iz nje nebo niče
I očas znaćeš da je život
Škracula
Kao i barka
Izbrazdana talasima

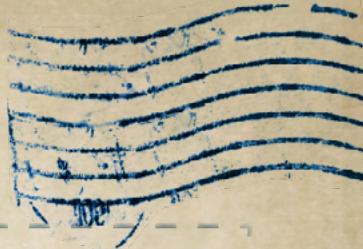
R №

3065

Kada ne znaš šta ćeš
Od dešperacije
A ti uđi u istarski kažun
U kućicu od škriljaca
I kroz garmi
Pogledaj ulike
Na prhkoj crljenici
I čućeš sopile glas
Za sedam koraka
I znaćeš da znaš
Šta ti je trebalo u životu
A šta ne
I kako se jednostavno
Potire sve za sve

Autor: Jovica Đurić, 65 godina, Niš

*špendaj - troši;
beci – baci;
škracula – šklopocija;
kažun – kolibica;
garmi – prozorčić;
ulike – masline;

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:
„Prava je umešnost znati tako dobro upotrebiti
reč i iskomponovati rečenicu da čitalac oseti i razume sve, bez ve-
like priče. U ovom putopisu se uživa baš zato što se, čitajući ga, uz
njega neosetno uči a duša se oplemenjuje lepim slikama i dobrom
srpskim jezikom.“
„Doživela sam putovanje u slikama...“

VESELO KROZ CRNU GORU

Iz Jabuke kod Pljevalja, krenuh na put dobrog zdravlja.

Da obiđem Crnu Goru, da se divim plavom moru.

Kad Pljevaljsko pređoh polje, putovanje beše bolje.

Oko puta čobanice, vezu bele maramice.

Čobanska se pesma čuje, na sve strane odjekuje:

„Oj Pljevaljski ravni doli, imal` koga da me voli?

Ovce moje, moja tugo, čuvati vas neću dugo,

Ovce moje, jednog dana, ostaćete bez čobana.“

Ulaskom u kanjon Tare, nestalo je letnje jare.

Vozim sporo, često stajem, da lepote upoznajem.

U kanjonu, na svakoj steni, zeleni se bor zeleni.

Na bor jedan or`o stade, na pamet mi pesma pade.

Most na Tari dominira, brza Tara nema mira.

Deonica beše kratka, kada stigoh do Žabljaka.

Iz Žabljaka ranom zorom, krenuh pravo Durmitorom.

U podnožju Durmitora, jezero se videt mora.

Jezerom ga Crnim zovu, jer planinu krasi ovu.

Krećem vrhu te planine, da me moja želja mine.

S` Durmitora gledam dole, Mojkovačko ravno polje.

Na tom mestu pre sto leta, vodila se bitka kleta.

Mnogo krvi proliveno, al` je polje odbranjeno.

Taj spomenik sa Mojkovca je, ponos svakog Crnogorca.

Kada stigoh do Cetinja, ispuni se želja fina.

Grad Cetinje i Njeguši, zadovoljstvo mojoj duši.

Prije tačno dvesta leta, na Njegušima cvet procveta.

A taj cvetak zna se ko je, Petroviću Rade to je.

Što filozof Njegoš sroči, Gorski vjenac to svedoči.

Oh, kako sam srećan bio, vrh Lovćena dograbio.

Gledam more, plava neba, zar još nešto lepše treba?

Meštović je majstor bio, pa spomenik osmislio, vrh Lovćena ukrasio.

Pevalo se od davnina, gde Njegošev grob počiva:

„Oj, Lovćene, je l` ti dika, na tebi je grob pjesnika,

Oj, Lovćene, ponositi, grob Njegošev tebe kiti.“

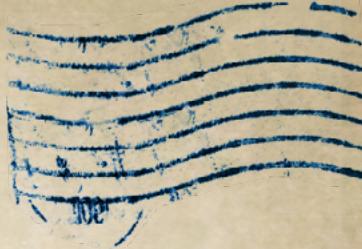
Stigoh žedan sa Lovćena do korita Ivanova,

Popih vodu sa izvora, sa korita Ivanova.

Ispuni se mnogo snova, to kazuje pesma ova.
Biće veća vrednost njena ako dospe do Lovćena.
Pođoh moru pro Njeguša, puno srce, puna duša.
Videh kuću pored džade, gde se rodi mali Rade.

Rekao sam u ovom spevu, genijalnost Njegoševu.
Dan osvoji rujnu zoru, krećem pravo ka Kotoru.
Savlađujem te krivine, i uživam od miline.
A Njegoš je peške iš`o, do Kotora da bi siš`o.
Kotor lepi gradić stari, ponikao na obali.
Kotorski ga zaliv krasí, plava voda i talasi.
Nad Kotorom visi stena, lepotom je okičena.
Zbog vrućine i umora, krenuti se kući mora.

Krenuo sam u ranu zoru, pozdrav šaljem plavom moru
Vodila me jaka volja, do Bijelog stigoh Polja.
Uputih se ka Pljevljima, gde radosti puno ima.
Pored puta sve miruje, čobanska se pesma čuje:
„Nema cure da zapjeva, bez lijepa Tomaševa.
Nema cure, nema fine, bez lijepe Lekovine.“
Kada stigoh do Pljevalja, odmorih se kako valja.
Tad odmoran bez po muke, brzo stigoh do Jabuke.
Ne znam da l` je pesma jaka, al` je puna utisaka.

Autor: Milovan Despotović, 83 godine, Beograd
dipl. ekonomista u penziji

- Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
- „Mesta koja smo posetili ostaju zabeležena u nama osećajem, a ne činjenicama. Budući da je pesnikinja, autorka nam ovo lako pokazuje. Kroz njen doživljaj u kome nema klasičnih opisa, čitalac može da vidi Topolu i Oplenac i poželi da ih poseti...“
- „Divna pesma, za srce i dušu. Topla i puna emocija.“
- „Darovita i šarmantno - nostalgična pesma.“

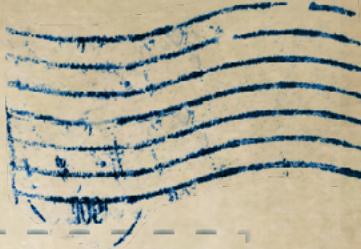
U TOPOLI

U hladnoj Topoli tada sam bila,
vino s imenom Tajna sam pila,
Oplenac sakrila magla i tmuša,
mene grijaо dah pjesničkih duša.

U Šumadiju nosila sam more,
brodove, školjke i svilene zore.
Svi slušali željni da valove čuju,
o ljetu na moru planovi se kuju.

Tekli su potoci stihova i vina
uz žar pjesme i vatre iz kamina.
U toplom sjećanju ostaje Topola
jer od svega bi bilo dosta i pola.

Autorka: Anđelka Korčulanić,
Split, Hrvatska

Iz opisnih ocena članova Komisije, izdvajamo:
"Pesnik daje jednostavnu, ali u svojoj jednostavnosti izuzetno dramatičnu sliku ovog mesta na kome su prošlost i budućnost čvrsto isprepletane i u kojoj je budućnost ispunjena zebnjom zbog prošlosti. Ljubav nasuprot ubistvu, ovozemaljski život nasuprot obećanju večnog života. Jezgrovito i opominjuće jezovito."

HANAN*

Reka Jordan, Mrtvo more
U Hananu život mere
Žednom nadom sviću zore
Molitvama za tri vere

Svete knjige svete pamet
Svako svojim slovom moli
Kuran, Tora ili Zavet
Nebom želje zemlja boli

Senke prošlog umom mile
Mač ih spaja, mač razdvaja
Plamte vatre besne sile
Nakraj vere verom kraja

R №

3065

Viju vетром dusi smrti
Prolaznošću privid teče
Buduće se prošlim vrti
Zebnjom novog prošlo peče

Krv predanja strepnjom kola
Žari jarom drevnog neba
Sleпim okom, duшom bola
Nevid mržnje peskom vreba

Jedno stablo sa tri grane**
Lažnim mirom zlati lice
Život vreba večne dane
Ljubav skriva nož ubice

*Hanан - Drevno ime regiona na Bliskom istoku koji danas obuhvata teritorije Jordana, Izraela, Sirije i Libana.

**Zlatno stablo sa tri grane - U sobi Tajne veчere u Jerusalimu izloženo je stablo kao simbol nastanka tri monoteističke religije iz istog korena

Autor: Ljubomir O. Vujović,
64 godine, Beograd,
dipl. pravnik

R №

3065

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-992(082.2)

SUVENIRI iz duše : "Draganova nagrada" za najbolje
putopise starijih osoba / [urednik Nadežda Satarić].
- Beograd : Udruženje građana "Snaga prijateljstva"
- Amity,
2016 (Beograd : Inpress). - 122 str. ; 24 cm

Tiraž 300. - Str. 6-7: Dragi čitaoci / Nadežda Satarić,
Beba Kuka. - Str. 8-9: Reč ih vezuje / Vidak M.
Maslovarić.

ISBN 978-86-89147-05-6

COBISS.SR-ID 223250956

...осиј имаје да је покрај њега запартих стонзорова.
аметрија Погодка је у битоњском сијему зиду
чланкује њену кепску. Прешли су преко меси-
ца и се, обнажили парчиће са „имаја“ дубоком при-
таку улици **U hladnoj Topoli tada sam bila, споменик**
vino s imenom Tajna sam pila. редка:
ЧОРБА СОМУЧИ, САРМИЋЕ, ПУЉЕНА ПАРИКА, МУК ФИЛОВ-
БАКЛАВА, САРАЈЕВСКО ПИВЕ, ВОДА КИСЕЉАК САРАЈЕВСК-
РАДУ КАФИЦА ИЗ ФИЛЧАНА. Еве је ово која чују
што сада рука на сушавају се. Пут према месецу
изложбеник

**„NISU BITNE GODINE VAŠEG ŽIVOTA, BITNO JE
KAKAV ŽIVOT ŽIVITE U GODINAMA KOJE IMATE.“**

и „...пак други са маче...“ преда неизвестним
и облијаје се одјаснући срђаје.
мачи сада се погодила посечином вих крајева, чаро за-
тагу у који сада чесној јозефина склукоста/фартика
ко), или сада из већа аутомобилске склуке са
тог чврстог склукава, је, је јојмаја, пајаја са
тог бенуја смртју нову нову жудан... ој.
Obišla sam ceo svet sa uživanjem.
То је нешто **neponovljivo.**
Чиб мост саја ПЕТРОВИЋА мост мјах признао са
и у хорјечићеви који је 1966-72 претворио на некије
добрићева са 1,5-2 км. ујасненој. Ако се
то који сајајно склукава. Обични је то и музар 20 ке-
ре се склукава 1952-го у којој се чујају месеци 20 ке-
ре склукава: дубокома у којој се чујају месеци 20 ке-
ре склукава Грађена је, учешићка зупрлате
јошак 1845-1943)

AmitY
snaga prijateljstva